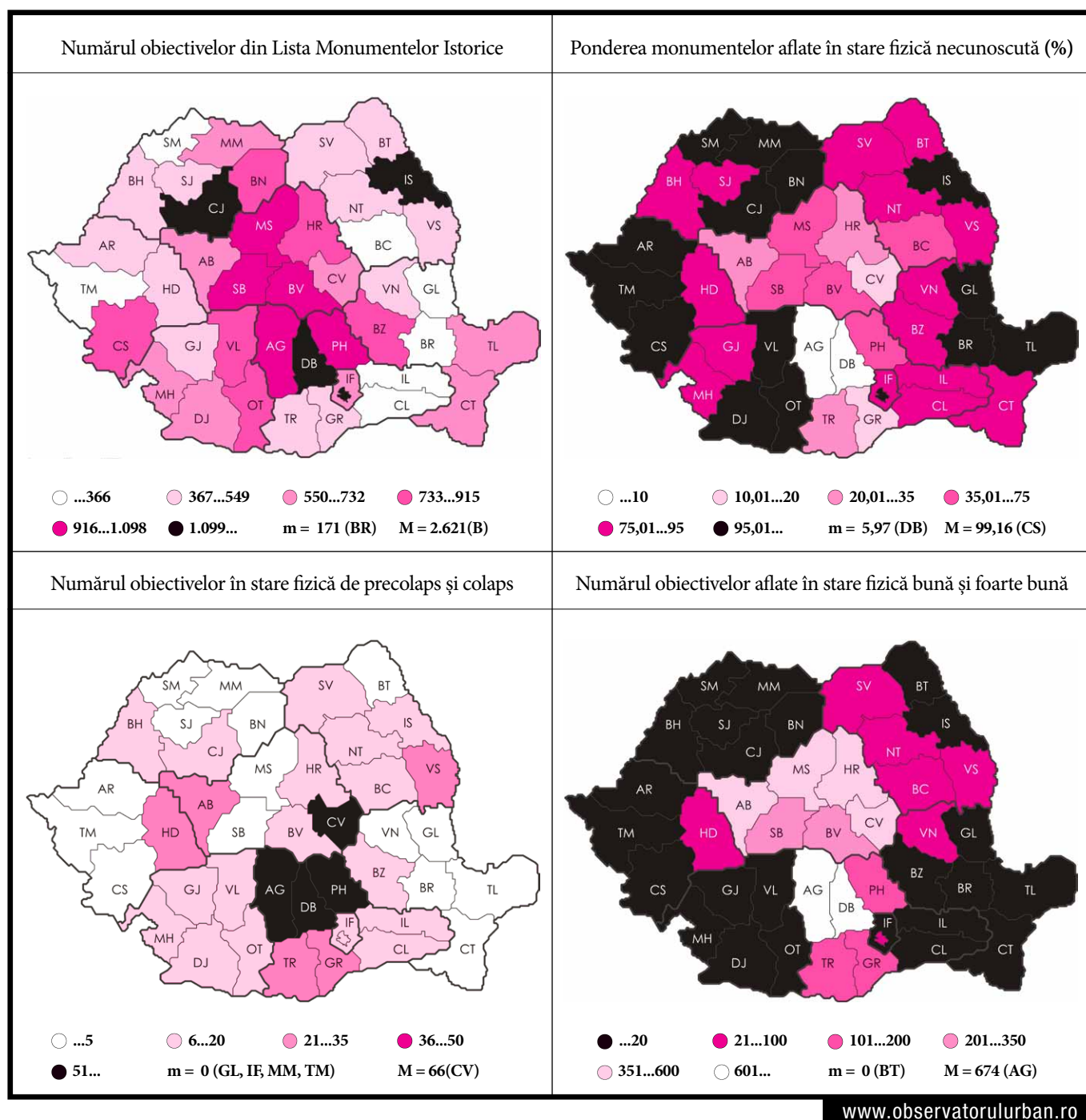

observatorul urban București

• Informații pentru un oraș mai bun • Buletin editat de Uniunea Arhitecților din România • nr. 20/2015 •

ROMÂNIA 100+ „ARHITECTURA, PATRIMONIUL ȘI PEISAJUL CULTURAL”

Premise_3 • România 100+ „Arhitectura, patrimoniul și peisajul cultural”_4 | „Dilemele și provocările spațiului arhitectural”_5 | România patrimoniului construit și a peisajului cultural_6 | Arhitecții și patrimoniul construit_8 | Administrația publică și patrimoniul construit_10 | Studiu de caz: Arhitectura sub comunism_11 | Masă rotundă_13 | Concluzii_20 • Nominalizările secțiunii BNA „Arhitectura Patrimoniului Cultural”_21 • Conferința „Autenticitate și restaurare”_26 • Perspectiva Direcțiilor de Cultură_28 • Anchetă OUB: „Ce ar trebui să facă România în următorii patru ani pentru patrimoniul cultural construit?”_31

CONTRIBUTORI

Prof. dr. arh. Sergiu Nistor, Universitatea de Arhitectură și Urbanism „Ion Mincu” (UAUIM), președinte al Comitetului Național Român ICOMOS (2006-2014)

arh. Șerban Țigănaș, președinte al Ordinului Arhitecților din România (OAR), Universitatea Tehnică din Cluj-Napoca, DICO & TIGANAS birou de proiectare

arh. Anca Ginavar, Ministerul Dezvoltării și Administrației Publice

Prof. dr. arh. Alexandru Beldiman, BBM Grup SRL, președinte al Uniunii Arhitecților din România (1990-1999)

arh. Teodor Frolu, Director General DC Communication SRL

dr. arh. Irina Iamandescu, ICOMOS România, UAUIM

dr. arh. Adrian Crăciunescu, ICOMOS România, UAUIM

dr. ist. de artă Paula Popoiu, Director General Muzeul Național al Satului „Dimitrie Gusti”

Raluca Iacob-Pop, președinte al Asociației MetruCub – resurse pentru cultură

Prof. dr. arh. Teodor Octavian Gheorghiu, Facultatea de Arhitectură și Urbanism – Universitatea Politehnică din Timișoara (UPT)

dr. arh. Ștefan Bâlici, UAUIM, asoc. Arhitectură | Arheologie | Restaurare

arh. Alexandra Stoica, urmează un master în conservarea patrimoniului la Scuola di Specializzazione in Beni Architettonici e del Paesaggio (Italia)

arh. Ruxandra Sacaliș, a urmat un master în conservarea patrimoniului la Oxford Brookes University (Anglia)

arh. Corina Stoianovici, PRODID SRL

Prof. dr. arh. Liviu Ghițuleasa, Liceul de artă „Carmen Sylva”, Ploiești; a urmat un master în conservare la UAUIM

arh. David Baxter, The Institute of Historic Building Conservation, Director al Centrului de specializare în reabilitarea patrimoniului construit al Fundației Transilvania Trust

ing. arh. Silke Schneider, Benjamin Tindall Architects

Prof. dr. arh. Franco Mancuso, Università IUAV di Venezia, Associazione delle Aree Urbane Dismesse (AUDIS)

arh. Raluca Munteanu, membru în Consiliul teritorial al OAR - filiala București, Fundația Pro Patrimonio

Prof. dr. ist. Andrei Pippidi, Facultatea de Istorie – Universitatea din București,

ex-președinte al Comisiei Naționale a Monumentelor Istorice

dr. arh. Mikel Landa, Escuela de Arquitectura, Universidad de Navarra, Landa-Ochandiano Arquitectos

arh. Alazne Ochandiano, Landa-Ochandiano Arquitectos

arh. Șerban Sturdza, președinte al Filialei București a OAR

dr. arh. Liliana Roșiu, Facultatea de Arhitectură și Urbanism – UPT

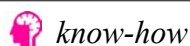
arh. Eugenia Greceanu, președinte al ICOMOS România (1993-2001), membru Comisia Monumentelor Ansamblurilor și Siturilor (1990-1996)

dr. arhg. Ioana Bogdan Cătănciu, președinte al asoc. Rencontres du Patrimoine Europe-Roumanie - RO

dr. Nicușor Dan, președinte al Asociației Salvați Bucureștiul

Roxana Wring, președinte al Asociației pentru protecția și documentarea monumentelor și patrimoniului - ProDoMo

Prof. dr. ing. Bălint Szabó, Facultatea de Arhitectură și Urbanism – Universitatea Tehnică din Cluj-Napoca, președinte al Fundației Transilvania Trust, vicepreședinte al ICOMOS România

know-how

finanțare

identitate

sistem

sustenabilitate

arhitecți

proprietari

societate

instituții

politic

OUB nr. 20 / 2015 | Bun de tipar: 19.01.2015 | ISSN 2066 - 866X | Se distribuie gratuit.

Editori & DTP _ Florin Bălțeanu, Oana Mihalache, corector _ Claudia Ștefănescu | Răspunderea pentru opiniile exprimate aparține autorilor.

Coperta 1: *Date disponibile despre starea patrimoniului* (sursa informațiilor: *Strategia Sectorială în Domeniul Culturii și Patrimoniului Național pentru perioada 2014-2020*, reprezentare grafică OUB) | Credite imagini: Sergiu Nistor: p. 4; *Strategia de Dezvoltare Teritorială a României 2013-2020/2035*: p. 6; Șerban Țigănaș: p. 10-foto: 2,3;

arhiva foto a revistei Arhitectura a UAR: p. 12; BNA 2014: pp. 21, 22, 24, 25; F. Bălțeanu: p. 26; psub, <http://commons.wikimedia.org/>: p. 27 (licență CC-BY-SA-2.0),

O. Mihalache: p. 28, Csiky Lajos: p. 31, reclame sponsori silver BNA: pp. 50, 51, 52. *Mulțumim OAR pentru sprijinul acordat în obținerea unor puncte de vedere.*

Observatorul Urban București _ Str. J. L. Calderon 48, București, 0737.03.00.04, contact@observatorulurban.ro, www.observatorulurban.ro

Uniunea Arhitecților din România _ str. Demetru Dobrescu 5, București, 021.315.60.73, 0737.01.77.85, uar_contact@yahoo.com, www.uniuneearhitecților.ro

Premise

OUB

Publicăm în acest număr conferința România 100+ „Arhitectura, patrimoniul și peisajul cultural” desfășurată în cadrul Bienalei Naționale de Arhitectură – BNA, pe 21 octombrie 2014. Conferința și-a propus să identifice dileme și provocări cu care protejarea patrimoniului construit din România se confruntă și soluții ce pot fi implementate în următorii patru ani, care să conducă la o îmbunătățire a situației. Transcrierile comunicărilor și punctelor de vedere exprimate la masă rotundă care au alcătuit evenimentul îi adăugăm o anchetă OUB pe aceeași temă, prezentările nominalizărilor secțiunii BNA „Arhitectura patrimoniului cultural” și un rezumat al conferinței ținute cu prilejul decernării acestora.

Ediția 2014 a Bienalei Naționale de Arhitectură a fost organizată de Uniunea Arhitecților din România în colaborare cu Universitatea de Arhitectură și Urbanism „Ion Mincu”, București.

Schițarea unui diagnostic al domeniului

În România anilor 2008-2009, *Raportul Comisiei Prezidențiale pentru Patrimoniul Construit, Siturile Istorice și Naturale*¹ prezenta o serie de cazuri în care moștenirea culturală a României se află în pericol (zonele protejate, centura forturilor și Moara lui Assan, toate trei din București; situri dacice, biserici de lemn, Roșia Montană etc.) și măsuri de luat la diverse niveluri decizionale. Acesta concluziona „predominanța dramatic negativă a tabloului general referitor la starea patrimoniului nu poate fi ascunsă. Nu poate fi ascuns nici faptul că ne aflăm în fața unei alegeri fundamentale care ne va marca inevitabil viitorul: alegerea între pierderea ireversibilă a vestigiilor istoriei noastre și abordarea responsabilă a valorilor de patrimoniu ca parte firească a dezvoltării societății noastre, prin punerea în practică a unei viziuni europene. Societatea românească, în ansamblul său, este datoare cu un efort fără precedent de reflecție și acțiune pentru a înțelege că propria sa identitate culturală și dezvoltare este legată de patrimoniul cultural pe care l-a moștenit și pe care trebuie să-l redea generațiilor viitoare. Statul român are datoria să acționeze ferm pentru conservarea patrimoniului cultural național, a memoriei istorice, aceasta fiind o condiție esențială pentru viitorul european al României”. Situația rămâne valabilă.

Fără a lua în considerare proiectele de urbanism, vizând designul de produs, și publicațiile, ponderea proiectelor de reabilitare și restaurare la cele mai recente ediții ale *Bienalei Naționale de Arhitectură* și *Anualei de Arhitectură București* s-au încadrat între 6,9% și 12,1% (Bienala 2014: 11,7%, 14 proiecte de restaurare din 119 proiecte; Bienala 2012: 12,1%, 18 proiecte din 148; Anuala 2014: 6,9%, 6 proiecte din 87; Anuala 2013: 7,2%, 6 proiecte din 83).

*Strategia Sectorială în Domeniul Culturii și Patrimoniului Național pentru perioada 2014-2020*², a Ministerului Culturii (date furnizate în 2012 de către Institutul Național al Patrimoniului - INP), constata:

15.520 obiective, 68,95% din 22.508 obiective non-arheologice, au starea de conservare necunoscută • 4.387 obiective (19,49%), în stare fizică foarte bună și bună • 593 obiective (2,63%), în (pre)colaps • 7.891 monumente non-arheologice cu proprietar necunoscut • doar pentru 357 monumente s-a întocmit Obligația de folosință • în 2007-2012, în Programul Național de Restaurare - PNR: o medie de 193 monumente/an (în 2011, un maxim de 250 monumente istorice) și doar 14,33 recepții de finalizare a lucrărilor/ an pentru monumente de valoare (inter)națională.

Sergiu Nistor în *România patrimoniului construit și a peisajului cultural*, material publicat în prezentul număr, demonstrează cum fondurile PNR 2012 ajungeau doar pentru 50-60 obiective, iar bugetul actual PNR poate gestiona circa 20 de obiective.

Proiectul legii privind stabilirea unor măsuri de descentralizare (Anexa 10, noiembrie 2013)³ arată că 6 Direcții județene de cultură au 3 sau 4 angajați. Potrivit unui studiu întreprins de OUB în 2013, din 42 Direcții de cultură, 20 nu aveau angajat un arhitect, urbanist, inginer constructor sau conductor arhitect; pentru 7 direcții informația nu a fost disponibilă.

Cercetarea sociologică *Absolvenți de arhitectură pe piața muncii* (Universitatea „Babeș-Bolyai”, OAR, 2014)⁴ scoate la iveală faptul că 27% dintre absolvenți au urmat o specializare postuniversitară în domeniul restaurării (cel mai ales domeniu, urmat de urbanism, cu 20%). Studiul, cu o marjă de eroare de $\pm 4,1\%$, s-a efectuat pe 504 absolvenți din ultimii 10 ani (dintr-un total estimat de 3.800).

În *Registrul experților în domeniul protejării monumentelor istorice*⁵ se află 144 persoane, din care 96 au fost atestate în 2004-2013. *Registrul specialiștilor* cuprinde 510 persoane, 408 fiind atestate în aceeași perioadă. Sunt 47 arhitecți sau conductorii arhitecți în lista experților și 163 în cea a specialiștilor.

La nivel internațional, patrimoniul cultural construit este considerat, din ce în ce mai des în ultimul timp, a fi o resursă a dezvoltării durabile (v. Adunarea Generală ICOMOS, Florența, 2014; discuțiile privind revizuirea Strategiei *Europa 2020* purtate la Reuniunea Consiliului Informal al Miniștrilor Culturii și Audiovizualului, Torino, 2014; Reuniunea Consiliului Educație, Tineret, Cultură și Sport, Bruxelles, 2014).

¹ <http://goo.gl/Is2jIZ>, Cancelaria Președintelui României

² <http://goo.gl/7gAulz>, INCFC

³ <http://goo.gl/jA60Us>, MDRAP

⁴ <http://goo.gl/bfPypc>, OAR

⁵ <http://goo.gl/17SFwT>, INP

Linkuri verificate la 12.01.2015

România 100+
„Arhitectura, patrimoniul și peisajul cultural”

Teatrul Național, Caracal

„Dilemele și provocările spațiului arhitectural”

Sergiu Nistor

Tema generoasă și incitantă a Bienalei din acest an, „Dilemele și provocările spațiului arhitectural”, nu pleacă de la un set de dileme pe care l-am identificat în prealabil. Dilemele sunt de găsit în cadrul unui proces care a început cu expoziția-concurs, care continuă cu dezbaterile legate de secțiunile expoziției și cu dezbaterile tematice din seria *România 100+*. Provocarea pe care noi, organizatorii, ne-am asumat-o este ca, la sfârșitul acestei ediții, să compunem o imagine pe care o acceptăm ca parțială, incompletă și deschisă.

Sunt patru conferințe¹ asumate de către stafful editorial al unui partener media, reviste de arhitectură, în cazul de față, *Observatorul Urban București*. Vom continua cu alte trei conferințe asumate jurnalistic și organizatoric de către revistele *Urbanismul*, *Arhitect* și *Arhitectura*.

Suntem deci în prima dintre aceste patru discuții, care încearcă să pună problema României în pragul trecerii de prima sută de ani a existenței sale moderne, în al doilea secol de existență. Recunosc că această idee, *România la 100+*, mi-a venit plecând de la un act normativ: *Programul național „ROMÂNIA 100”*, instituit prin Hotărârea de Guvern nr. 24/2014, inițiată în ianuarie și care, la prima vedere, ar putea să ne dea speranțe sau să ne provoace. La prima vedere pentru că, dacă intrăm pe conținutul acestei hotărâri de guvern, constatăm că, de fapt, în afară de a constitui un grup de lucru guvernamental, ea nu conține alte idei. Temerea, oarecum justificată, pe care putem să o avem este ca acest program guvernamental, în absența unei intervenții constructive din partea societății civile, a societăților profesionale ale arhitecților, să nu însemne doar ceremonii militare (cel care a fost însărcinat ca vicepreședinte responsabil pentru acest comitet este vicepremierul responsabil cu siguranța națională, cu armata).

Imediat, la o lună după 1 decembrie 2018, România va prelua președinția Uniunii Europene. Este o relație foarte bună, pentru că face posibil ca tot ceea ce s-ar pregăti pentru momentul 2018 să fie potențat încă și mai bine de momentul pregătit pentru 2019. Absența unor idei cred că este, oarecum, de natură să ne preocupe. Cum știm că în activitatea arhitecților, în activitatea urbaniștilor, anii nu sunt perioade foarte lungi – ne trebuie un an pentru a face o achiziție publică și un studiu de fezabilitate, ne trebuie un al doilea an pentru proiectul tehnic și cel puțin doi ani pentru a ridica o construcție mai serioasă - suntem chiar într-unul dintre ultimele momente în care am putea să ne punem această problemă.

Cum vom trece în al doilea secol? Cu ce bagaj venim? Ce ne arată activitatea în arhitectură și urbanism a predecesorilor noștri care au avut de lucru, au avut inspirație, dar au avut și o comandă publică după momentul 1918? Astfel că astăzi, când ne raportăm la acel moment, sigur că avem în minte și fotografia istorică cu oamenii strănși la Alba Iulia, dar ne gândim și la imaginea orașelor, imaginea construcțiilor ridicate în perioada interbelică, perioadă de mare avânt și perioadă fastă pentru arhitecți.

Aceste conferințe își pun problema din două perspective, una, să zicem așa, a pietrei și o alta a sufletului. O perspectivă a produsului arhitectural și o una a arhitecților care îl animă și îl generează. De aceea au fost invitați: un fost președinte al Uniunii Arhitecților din România, este vorba de domnul Profesor Alexandru Beldiman, și actualul președinte al Ordinului Arhitecților din România. Am invitat un arhitect care, să spunem așa, este 100% privat - și aici îl menționez pe domnul Teodor Frolu. De asemenea, avem reprezentanți ai culturii ne-arhitecturale, dar care se leagă de arhitectură și reprezentanți ai unor autorități publice - avem prilejul s-o avem în mijlocul nostru pe doamna Anca Ginavar, de la Ministerul Dezvoltării Regionale.

Nu e vorba doar de ceea ce produc arhitecții, ci și de arhitecți. În introducerea pe care am făcut-o la Bienala Națională de Arhitectură vorbeam despre un studiu realizat de Consiliul European al Arhitecților care arată că arhitecții, în această perioadă, nu debordează de optimism, ceea ce este explicabil. Arhitecții sunt pesimiști într-o foarte mare măsură. Se pare că în România arhitecții sunt mai pesimiști. Poate este vorba despre un context cultural național.

Sigur că atunci când te apropii de un moment aniversar, dacă nu vezi motive de optimism, le cauți și, dacă ești un om pragmatic, ți le construiești. Aici cred că ar trebui să fie preocuparea și încercarea pe care să o facem în cadrul Bienalei Naționale de Arhitectură.

¹ „*Arhitectura, patrimoniul și peisajul cultural*” (*Observatorul Urban București*, 21.10.2014), „*Vă plac spațiile publice?*” (*Urbanismul*, 22.10.2014), „*Contribuția arhitecturii «private» la identitatea spațiului public*” (*Arhitect*, 23.10.2014) și „*Fizionomia României prin arhitectura dotărilor publice*” (*Arhitectura*, 24.10.2014) au alcătuit ciclul de conferințe *România 100+*.

România patrimoniului construit și a peisajului cultural

Sergiu Nistor

Tema este patrimoniul și peisajul cultural, deci ceva ce vine la noi și pentru care avem o datorie și o responsabilitate profesională de a transmite mai departe.

Atunci când au sărbătorit 100 de ani de la eliberarea de sub turci, în 1818, locuitorii din Oravița au decis să construiască un teatru. În acest teatru a venit, mai apoi, trupa lui Pascali în care juca Eminescu. În alt loc, la Caracal, exact la începutul secolului al XX-lea, o comunitate ne oferă un alt exemplu de construcție gândită și finalizată pentru a celebra libertatea. Suntem într-o situație similară, dar deocamdată nu vedem mugurii unor astfel de inițiative, altele decât cele legate de punerea de borduri și alte amenajări ale spațiului urban din această categorie.

Situația patrimoniului construit din România, în date statistice

La aproape 100 de ani de la începutul modernizării interbelice a țării noastre (pentru a nu vorbi și de cea din vremea lui Carol I), patrimonial, lucrurile stau amestecate. Există voci care spun că orașele și România nu se pot dezvolta pentru că avem prea multe monumente. Ele sunt puse, în mod nefericit, în calea autostrăzilor sau a altor infrastructuri necesare modernizării.

Când acest lucru este spus de cineva din afara profesiei nu te preocupă foarte mult, dar atunci când e spus de arhitecți cu experiență, ridică semne de întrebare. Aceste semne mi-au generat interesul de a cerceta dacă într-adevăr suntem atât de bogați încât această bogăție ne face să fim săraci în infrastructură. Lucrurile nu sunt chiar așa.

Dacă marcăm numărul monumentelor istorice pe harta unităților administrativ-teritoriale ale țării noastre se vede că multe localități nu au obiective clasate sau au foarte puține. În Lista Monumentelor, publicată în 2010, sunt 22.542 de poziții. Dintre acestea, 19.880 se referă la structuri arhitecturale. Circa 17.000 (85% dintre structurile arhitecturale) sunt construcții, diferența fiind alcătuită din obiectivele comemorative sau de for public. Dacă ne uităm la cât de mare trebuie să fie responsabilitatea autorităților locale, vedem că există una, cea din București, care are peste 2.000 de monumente istorice și că marea majoritate a localităților (66% din total) au 1-9 monumente. Mai mult, o șesime dintre localități nu au niciun monument istoric.

Poate că problema nu stă în valorile absolute de mai sus? Poate că, în raport cu alte țări din Europa, noi suntem cei mai bogați în monumente istorice, avem densitatea cea mai mare și, de aceea, Germania are autostrăzi și noi nu?

Ei bine, nu este așa. România, din punctul de vedere al densității monumentelor, este în ultima treime a clasamentului. Pe primele locuri sunt Anglia (3.000 monumente/ 1.000 kmp) și Germania (2.000 monumente/ 1.000 kmp). Noi avem 83 monumente/ 1.000 kmp și 1 monument/ 1.000 locuitori. Slovenia are aproape 12 monumente/ 1.000 loc. Deci, o țară ca Slovenia are de contribuit pentru patrimoniu un procent mai mare din taxele și impozitele plătite de cetățenii ei.

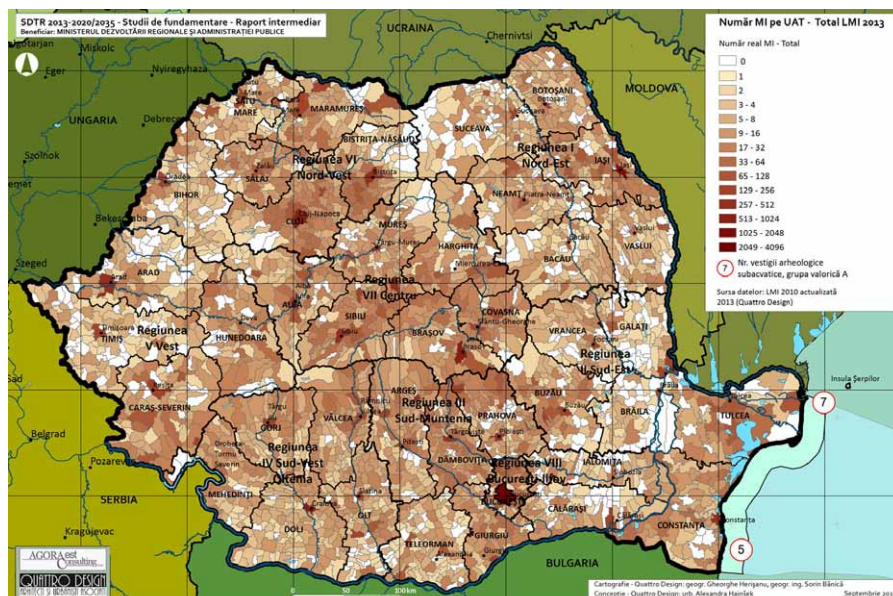
În România ar trebui să mergem, în medie, 3,5 km spre orice direcție cardinală pentru a întâlni un monument istoric. Probabil am întâlni mai repede un animal sălbatic.

Media în Europa este de un monument la fiecare 800 de metri și 5 monumente la fiecare 1.000 de locuitori. România se găsește pe poziția 14-15 (la egalitate cu Letonia) din 19 țări analizate.

Poate că Bucureștiul e problema? Capitala are, pentru tipul de monumente de arhitectură, cu doar 10% mai multe monumente decât media pe țară, ceea ce în raport cu bugetul Primăriei Municipiului București nu este semnificativ (capitala contribuie undeva la 25-30% din PIB-ul României).

Care este impactul teritorial al patrimoniului construit la aproape 100 de ani de la făurirea României moderne? Constatăm că, în raport cu suprafața protejată din punctul de vedere al valorilor naturale, care este aproape de 30% din teritoriul României, zonele construite protejate depășesc cu puțin 120.000 ha, adică 0,5% din suprafața țării.

Nr. monumente istorice / unitate administrativ-teritorială

Densitate patrimonială în țări din Europa

Punctaj mediu	Țară	Suprafață - km ² -	Populație - mil. loc. -	PIB/loc. - USD -	monumente istorice (m.i.) [*]	m.i./1.000 km ²	terarhie m.i./1.000 km ²	m.i./1.000 loc.	terarhie m.i./1.000 loc.
14	România	238.391	19,0	12.476	19.880	83,5	13	1,04	15
16	Norvegia	385.252	5,0	47.800	6.000	15,6	18	1,20	14
4,5	Danemarca	43.094	5,6	46.600	29.000	672,9	5	5,17	4
18,5	Finlanda	338.432	5,4	38.000	2.982	8,8	19	0,55	18
2	Germania	357.121	82,0	35.539	747.970	2.094,4	2	9,12	2
2	Anglia	130.395	53,1	35.300	396.347	3.039,6	1	7,46	3
16	Franta	674.843	65,3	33.334	43.720	64,8	15	0,66	17
6	Austria	83.879	8,5	32.962	41.000	488,8	7	4,82	5
5,5	Olanda	41.543	16,7	29.412	50.048	1.204,7	3	2,99	8
6,5	Cehia	78.866	10,3	24.229	38.700	490,7	6	3,75	7
18	Portugalia	92.391	10,6	22.699	4.264	46,2	17	0,40	19
8,5	Slovenia	48.845	5,4	19.000	14.818	303,4	8	2,74	9
2,5	Slovenia	20.273	2,0	19.000	23.206	1.144,7	4	11,60	1
10	Lituania	65.200	3,2	18.278	8.649	132,6	10	2,70	10
14	Letonia	64.589	2,2	18.090	3.396	52,6	16	1,54	12
15	Turcia	780.580	74,7	16.067	65.077	83,4	14	0,87	16
12	Ungaria	93.030	10,0	15.542	12.000	129,0	11	1,20	13
9	Estonia	45.226	1,3	12.203	5.250	116,1	12	4,03	6
10	Bulgaria	110.994	7,7	12.076	19.364	174,4	9	2,61	11

Locul I Locul II Locul III Ultimul loc

- România - în ultima treime (poziția 14-15 din 19) în clasamentul densității patrimoniale (calculată în raport de suprafața și populația țării),
- Clădirile monumente istorice (m.i.) nu sunt multe raportat la suprafața țării, doar 8,35 la 100 kmp,
- Dacă ar fi egal distribuite pe teritoriul național, la fiecare 3,5 km parcursi, fie pe direcția N-S, fie pe direcția E-V, am întâlni doar o clădire m.i.
- România are cca. 1 m.i. la 1.000 de locuitori. Bucureștiul, cu 2.234 poziții în Lista Monumentelor Istorice (LMI) la cca. 2 mil. loc., este doar puțin peste media pe țară (110%).

^{*}) A fost trecut numărul pozițiilor imobilelor cu structuri arhitecturale din listele de protecție, fără a lua în considerare numărul construcțiilor dintr-un ansamblu sau sit ori zonele construite protejate. Sunt numărate codurile, nu construcțiile.

România protejată

- Numărul monumentelor istorice este de 16.688, din care 31 monumente în Lista Patrimoniului Mondial; aceste monumente istorice determină zone de protecție și zone protejate cu o suprafață totală de cca. 120.000 ha, adică 0,5% din suprafața țării;
- Ariile naturale protejate ocupă cca. 30% din teritoriul național; din care 55% sunt de interes internațional.

România protejată?

- În 2003, cca. 2.000 de poziții din LMI / angajat al direcției de specialitate din Ministerul Culturii (față de 159 m.i./angajat în Franța); România ocupă ultimul loc din Europa din acest punct de vedere.
- Astăzi raportul este de 1 angajat la 5.800 de poziții din LMI, o cifră dublă față de Germania, unde numărul m.i./1.000 locuitori este de 65 ori mai mare.
- În serviciile deconcentrate și instituțiile de specialitate subordonate Ministerului Culturii raportul era, în 2003, de 1 specialist la cca. 100 monumente istorice, iar astăzi, prin scăderea personalului, a ajuns la 1 la 250 de monumente istorice.
- 1,3% din fondurile structurale alocate în perioada 2007-2013 dezvoltării regionale au avut ca destinație obiective de cultura și patrimoniul cultural (respectiv 196,5 mil. euro), față de: 1,8% în Polonia și Austria, 2,0% în Ungaria și Bulgaria, 2,3% în Slovacia, ori 3,1% în Grecia.
- În 2013, finanțarea prin Programul Național de Restaurare (PNR) a scăzut la 35% față de anul precedent, adică la 4,6 mil. euro. Se poate aprecia că fondurile europene alocate punerii în valoare a patrimoniului prin POR au reprezentat 270% din finanțarea centrală.

Cum e protejat acest capital cultural?

În 2003, reveneau cca. 2.000 monumente pentru fiecare funcționar al Direcției Patrimoniu Construit a Ministerului Culturii. Nu s-a schimbat foarte mult numărul de monumente istorice, astăzi însă raportul este 5.800 monumente / 1 inspector din actuala Direcție Juridică și Patrimoniu cultural. Dacă ne comparăm cu alte țări din Europa, vedem că stăm foarte prost. Cum stăm cu finanțarea? Am văzut că în ultima perioadă este des invocată contribuția fondurilor europene în restaurarea monumentelor istorice. Față de bugetul alocat de Ministerul Culturii, în aceeași perioadă de timp, fondurile europene care au ajuns la monumente istorice, nu discutăm cu ce rezultate, sunt de aproape trei ori mai mari.

Dar dacă privim ce se întâmplă în alte țări, vedem că am alocat 1,3% din fondurile structurale pentru monumentele istorice, în timp ce Polonia și Austria au folosit 1,8%, Ungaria și Bulgaria 2,0%, Slovacia 2,3%, iar Grecia 3,1%.

Pe de altă parte, fondurile alocate prin Programul Național de Restaurare (PNR) sunt din ce în ce mai puține. Față de niveluri ceva mai ridicate înainte de criză, în 2011 și 2012 se ajunsese la circa 11 mil. euro, palier care a fost brusc coborât la 35% din această sumă în 2013 și 2014, ajungându-se la 4-5 mil. euro (mai puțin dacă privim sumele efectiv cheltuite, mai mult dacă ne referim la cele alocate). O operațiune de restaurare finanțată de Ministerul Culturii costă în medie 2.000 euro/mp de arie construită desfășurată.

Dacă un monument are 300 mp (de exemplu, o biserică nu foarte mare, cu o stăreție și poate un turn clopotniță, nici el foarte dezvoltat) discutăm de 600.000 euro/șantier. Un șantier modest, doar consolidarea și tratarea simplă a suprafețelor arhitecturale, fără restaurarea unor componente artistice de tip frescă. Ceea ce înseamnă că, la bugetul fericit de dinainte de căderea din 2011, PNR putea să suporte 20 de obiective medii-mici. Considerând o desfășurare normală a unui șantier la trei ani, se poate afirma că bugetul centralizat de care dispunea Ministerul Culturii în 2012 ar fi putut să susțină 50-60 de obiective. Dar lista obiectivelor pentru PNR este de ordinul sutelor, ceea ce înseamnă că pentru marea majoritate a șantiierelor deschise nu avem nicio speranță de finalizare într-un termen rezonabil de 3, maximum 4 ani. La bugetul actual, mai scăzut, am putea discuta de un șantier la două județe, așa încât el să fie terminat în 3 ani.

Prezervarea patrimoniului, un proces social și creativ

Aceasta este starea de lucruri în care ne găsim. Vreau să închei cu un citat din lucrarea *Heritage and Beyond* a lui Robert Palmer, directorul Direcției Cultură din Consiliul Europei care arată că:

„Patrimoniul nu este doar despre trecut, el este în mod vital despre prezent și viitor. [...] Patrimoniul nu este niciodată doar conservare și protecție, ci mai degrabă schimbare și îmbunătățire. Patrimoniul se atrofiază în absența sprijinului și implicării publicului. De aceea procesele în care este implicat patrimoniul trebuie să se mute dincolo de preocupările experților ministeriali și ale managerilor instituțiilor publice și să-i cuprindă pe locuitorii orașelor și satelor noastre. Acest proces este social și creativ și depinde de valorile indivizilor, instituțiilor și societăților”.

Această dezbatere este deschisă tuturor arhitecților, nu doar acelor care activează în domeniul prezervării patrimoniului cultural construit, cu o singură condiție, să înțeleagă patrimoniul ca resursă importantă de creativitate și pentru asigurarea calității vieții în prezent și în viitor. Cred că am aruncat suficiente *grenade* pentru începerea discuției.

Arhitecții și patrimoniul construit

Șerban Țigănaș

Voi începe gândindu-mă puțin la problema patrimoniului și la o serie de lucruri care pot fi vorbite, gândite, constatate. O primă reacție, pe care cred că o împărtășesc cu foarte mulți oameni: atunci când vorbim despre patrimoniul din România, este clar că

vorbim cel puțin despre o mare problemă (aproso de dileme) pe care nu reușim să o gestionăm.

Aceasta este originea insatisfacției și înclin spre a aprecia că situația despre care vorbim este catastrofală. Sigur că pot exista și alte puncte de vedere, am putea să spunem că e „difícil”, „grav”, că e „necesară o reorientare radicală”, sau spuneți-i dumneavoastră cum doriți. De aceea mă bucur foarte mult că Sergiu Nistor ne-a prezentat elementele de comparație, lucrul acesta l-am observat și la conferința de la Sinaia, pentru că în momentul în care spui că avem o problemă sau că suntem în fața unei catastrofe, sigur că întrebarea este dacă această calitate este relativă sau absolută. Comparația cu ce se întâmplă în celelalte țări este importantă.

Mi-aș permite să fac o mică paranteză și să sugerez că ar fi extrem de interesant de investigat în continuare situația proprietății asupra patrimoniului. De ce spun asta, pentru că, certamente, pe lângă hărțile pe care le-am văzut mai înainte, se vor vedea lucruri interesante legate de proprietatea publică, proprietatea privată, proprietatea bisericilor asupra patrimoniului, a instituțiilor publice majore, a locuitorilor ș.a.m.d.

În discuția despre patrimoniul, și spun patrimoniul la cazul general - sigur că ne putem referi la monumentele listate, la cele 17.000 de poziții din lista de care s-a vorbit - este clar că se discută în condițiile statului responsabil. Cel puțin în percepția generală, chestiunea patrimoniului este o chestiune a statului, din importanța și responsabilitatea pe care statul și le asumă. Este adevărat că dincolo, discutând despre obligațiile proprietarilor, vom vedea că aceștia au ferme obligații în raport cu construcțiile. Dar percepția generală vă propun să o acceptăm că se învârtă în jurul statului ca principal responsabil, coordonator, gestionar. El este cel care monitorizează, cel care ține evidența, cel care acceptă sau nu intrarea sau ieșirea din această evidență - mă refer la clasare, respectiv, declarare -, cel care organizează comisiile, ș.a.m.d. Toate referirile lui Sergiu Nistor au fost la bugetul de stat, la Programul Național de Restaurare, totul se întâmplă în jurul statului.

Fac aici o paranteză și mă întreb, dacă eu, care sunt arhitect din România, aș avea voie să vorbesc despre patrimoniul. Pentru că să lucrez, să intervin asupra patrimoniului n-am voie. Asta este clar, nu sunt atestat de statul român pentru a interveni pe monumente istorice listate. Deși, dacă aș lucra, și pot s-o fac oricând, într-o altă țară din Europa, datorită faptului că facem parte din Uniunea Europeană și recunoașterea profesională este liberă și garantată automat în cazul profesiei de arhitect, oriunde aș putea să ating, cu proiectele mele, o construcție de patrimoniul.

Dar în România nu pot să fac acest lucru. Aici este o mare întrebare, pentru că, pornind de la listele pe care le-a prezentat Sergiu Nistor - voi relaționa puternic la introducerea ta, de fapt și tu ai afirmat că ai aruncat o *grenadă de mână*, iar eu am prins-o înainte de a exploda și o arunc înapoi, ca într-un film de acțiune -

am făcut niște socoteli și am încercat să calculez ce înseamnă piața de patrimoniu și câți oameni o împart (nu o să vă spun chiar toate rezultatele). Este o piață extrem de consistentă în condițiile sărăciei despre care vorbim. Lucrurile sunt extrem de interesante.

Dar am mai făcut și altă socoteală, gândindu-mă dacă nu cumva ce se întâmplă în lumea restaurărilor unor obiecte de patrimoniu nu seamănă cu ceea ce se întâmplă în viața uzuală a unor construcții care nu sunt în această categorie? Se știe că o clădire, care are o viață prezumată de circa 100 de ani, ar trebui să sufere intervenții de reabilitare la o perioadă de circa 30 de ani (e și o constatare statistică). Deci, cam de două ori în viața unei construcții de 100 de ani, clădirea va primi o reînprospătare. Este o medie pe care o acceptă Uniunea Europeană când se vorbește despre viitorul arhitecturii, despre aceste intervenții, despre creșterea calității patrimoniului construit și despre ce vor face arhitecții în anii viitori.

A Am făcut niște socoteli simple, care spun că dacă cele 17.000 de construcții despre care vorbeam că sunt patrimoniu listat în România ar suferi o intervenție la 30 de ani, și dacă această intervenție ar dura 3 ani, să spunem, nu 4 sau 5, cu tot cu procesul respectiv de proiectare, de avizare, de șantier ș.a.m.d., am avea, în fiecare an circa 1.570 de proiecte active. Se pune întrebarea, cine? Care este forța umană care ar trebui să poată să acopere lucrul foarte competent și special? Care ar fi bugetele? Deci, în această ipoteză în care casele de patrimoniu ar avea un ciclu de viață obișnuit, ca toate celelalte case, calculele spun un singur lucru: că situația nu se poate acoperi. Nu se poate acoperi nici situația în care toate construcțiile, indiferent dacă sunt clasate sau nu, ar trece prin aceste procese, la modul ideal. Nu știu de unde vin banii, probabil că proprietatea privată asupra patrimoniului ne va da răspunsul și ne va da notă de optimism de care avem nevoie la 100+ de ani de România. Probabil că una dintre concluzii este că acolo avem resursa cea mai importantă și că, dincolo de bugetul de stat, de banii europeni, dacă vrem să salvăm patrimoniul trebuie să ne uităm cu alți ochi și să întindem mâna altfel către domeniul proprietății private. Din punctul meu de vedere răspunsul este foarte clar, suntem într-o situație de imposibilitate de a aborda lucrurile cu alte resurse decât cu cele care există.

A Suntem 8.000 de arhitecți în România, o resursă extraordinară, aș spune eu, pentru arhitectura de patrimoniu. Bun, ce e de făcut? Trebuie să se ateste 8.000 de arhitecți la Ministerul Culturii pentru a dobândi calitatea respectivă. Ei trebuie să-și facă ucenicia care este necesară, să-și completeze studiile, așa cum o cere legislația și practica românească și cum nu o cere cea internațională.

A fi arhitect în Europa și în lume înseamnă a fi capabil și responsabil, după cinci ani de studii, în care ai acumulat anumite competențe, și minimum doi de stagiu profesional, să te ocupi de orice construcție de pe lumea asta, respectiv de o clădire veche, de patrimoniu sau nu. Aceasta este definiția universală a arhitectului

și felul în care este acceptat titlul de arhitect în lume. Sigur că e o problemă delicată să schimbi lucrurile și că pot fi foarte multe argumente pro sau contra, dar aflându-ne într-o situație, cum afirmam la început, catastrofală, cred că discuția merită să aibă loc.

Cum s-ar putea împărți acest patrimoniu pe care l-am văzut pe hărțile prezentate de Sergiu Nistor la început? Mi-au atras atenția trei posibile categorii: *patrimoniul folosit* și mai avem *patrimoniul nefolosit*, poate abandonat, într-un fel sau altul și patrimoniul – introduc o nouă categorie – *de înlocuit, care se vrea a fi înlocuit*.

Patrimoniul de înlocuit este o categorie aparte, patrimoniul căruia cineva i-a pus gând rău. Este o situație pe care, aici, în București, toată lumea a sesizat-o, pe care o trăim în multe părți din țară. Categoria presupune procese aparte pentru înlocuirea patrimoniului respectiv. Aceasta este zona în care protecția patrimoniului funcționează în România, să spunem cât de cât sau cel puțin pe hârtie și din punctul de vedere al acțiunilor în justiție, ea se referă la posibilitatea de a înlocui. Există legi și principii care nu te lasă să înlocuiești atât de ușor patrimoniul. Deși, o să spuneți poate mulți dintre dumneavoastră, cu perfectă dreptate, că înlocuirea se întâmplă cu o frecvență uluitoare în ultima perioadă.

Am pe ecran imaginea cazinoului din Mamaia, arhitect Victor Stephănescu, un nume cunoscut și în București. Ea a rămas peste timp, e iconică. Iată situația de săptămâna trecută de la Mamaia. Acest cazinou este din categoria patrimoniu folosit, utilizat. Cazinoul din Mamaia chiar păstrează, în mare, funcțiunea. Sigur că sezonul s-a terminat și locul este pustiu, suntem în final de octombrie, dar cazinoul funcționează. Îmi aduc aminte, în copilăria mea, văzusem această clădire, iar dacă ar fi să mă refer la Pepsi-Cola, era cumva simbolul ferestrei către lumea occidentală sau dovada optimismului cu care eu, copil venit din Cluj, nu mă puteam întâlni decât pe litoral. Era o vedere către mare, o briză și gustul occidentului. Și iată că acest gust s-a augmentat și că această casă, care este un cazinou la parter, funcționează și își joacă existența așa cum știe, așa cum poate.

Ce pot face arhitecții relativ la problema patrimoniului este o întrebare firească, o întrebare generică a organizatorilor. Mi-am permis să fac câteva scurte sugestii concluzive. Aname: cred că, în momentul în care vorbim despre rolul nostru ca arhitecți, putem să discutăm din cel puțin două puncte de vedere, al fiecăruia dintre noi și al nostru împreună, deci, organizat.

Din punctul de vedere al fiecăruia dintre noi, cred că este absolut importantă deschiderea accesului arhitecților către patrimoniul construit. În ce condiții, cum ar trebui stimulată această apropiere: prin școală, prin stagiatură, prin formarea profesională continuă, prin alte mecanisme, sigur că aici este de discutat și cred că sunt suficienți oameni înțelepți care să dea soluții, dacă doresc să dea aceste soluții și dacă uită puțin de socoteala referitoare la ce

67. Constanța. Cazinoul Mamaia.

Cazinoul din Mamaia, arh. Victor Stephănescu

înseamnă să împarți o piață importantă între puțini oameni. Există o mână de oameni autorizați să lucreze și care, în mod natural, se apără să împartă piața cu mult mai mulți. Este o chestiune despre care trebuie să vorbim absolut frontal. Dacă reușim să trecem peste această problemă, discuția deschide perspective noi.

Din cealaltă perspectivă, este extrem de importantă colaborarea cu noi ca organizație a arhitecților, pentru a compensa ceea ce este, în mod evident, dincolo de capacitatea de acoperire a statului. Mă refer la gestiune, monitorizare, deci la a discuta despre starea patrimoniului. Cele 6.000 de monumente din listă pe cap de angajat al Ministerului Culturii sunt o povară, fără îndoială imposibil de dus. În momentul în care ai afirmat asta, mă întrebam dacă ei își cunosc *turma pe care o păstoresc*. În ceea ce mă privește, am pățit-o și mi-e foarte clar că, dacă te duci să ceri informații despre monumentele respective, e foarte posibil să nu găsești aceste informații. Nu mai vorbesc de cercetare, foarte importantă pentru clasări. Aici mă cuplez la discuția pe care o lansează Alexandru Beldiman despre patrimoniul construit din perioada 1944-1989.

În cadrul proiectelor finanțate de Ordinul Arhitecților, în urmă cu vreo câțiva ani, au fost cinci cercetări pentru clasarea de monumente istorice din această perioadă. N-a fost un rezultat de 100% pentru că, din cele cinci dosare, unul a fost respins și unul s-a pierdut - s-a pierdut dosarul cu ansamblul administrativ din Baia Mare, trebuie să-l mai facem o dată. Încă o dovadă că îi e foarte greu unui singur om să răspundă de 6.000 de monumente. Ai spus că există undeva către un monument istoric la 1.000 de locuitori. În România există sub 2 arhitecți la 1.000 de locuitori. Deci pe undeva, împrietenirea asta de care vorbesc, de 1 la 1, mie îmi naște o foarte mare speranță, dacă reușim să deschidem această discuție.

Administrația publică și patrimoniul construit

Anca Ginavar

Mulțumesc pentru invitație organizatorilor. În egală măsură vreau să-i mulțumesc domnului Profesor Sergiu Nistor pentru că s-a referit la cartogramele privind monumentele istorice, studii ale *Strategiei Naționale de Dezvoltare Teritorială a României*, care ar trebui să fundamenteze, pe mai departe, viziunea despre dezvoltarea teritorială a României 2035, să stea la baza politicilor naționale de dezvoltare urbană și teritorială și a planurilor de amenajarea teritoriului și urbanism.

Titlul întâlnirii de astăzi, *Arhitectură, patrimoniu, peisaj cultural*, poate fi citit nu doar ca o referire la patrimoniul existent, de care

ar trebui să avem grijă, el conține și o referire la rolul arhitectului de creator de patrimoniu, la construcțiile care urmează să devină patrimoniu. Această considerație ar deschide și mai multe piste pentru dezbateri. Fiecare act de arhitectură ar trebui să devină, măcar la un moment dat, generator de patrimoniu. Nu în sensul că toți arhitecții trebuie să fie mari corifei, ci în acela de a ne gândi la a lăsa în urma ceva care să reprezinte o valoare materială și culturală.

Convenția Europeană a Peisajului, ratificată de România prin Legea 451/2002, face referire la peisaj ca la ceva ce reprezintă o sumă a percepției locuitorilor. Deci, dacă nu avem peisaj cultural, poate că este pentru că nu am reușit să facem cetățenii să perceapă suficient de bine acest peisaj pe care trebuie să-l protejăm. Este o temă pe care trebuie s-o dezbaterem și îmi pare bine că astfel începem ciclul unor discuții profesionale care ar trebui să ne ducă la o anumită viziune despre ce vrem să fie România și despre ce vrem să spunem Europei, în 2019, când vom prelua președinția Uniunii Europene.

Aș atinge temele prezentate doar că, de data aceasta, privind dinspre arhitectul care se ocupă de autorizarea construirii. Există partea de creație, există partea de protecție și de autorizare. Ceea ce se întâmplă cu monumentele se întâmplă și din cauza cadrului instituțional și a lipsei profesioniștilor din administrație. S-ar putea face, în oglindă cu ceea ce s-a prezentat, o situație a arhitecților și a specialiștilor din administrația publică locală. Este o situație la fel de tristă sau chiar și mai tristă. În ultimii 20 de ani, profesioniștii au plecat din administrație din ce în ce mai mult, astfel că rolul lor este din ce în ce mai puțin înțeles. În momentul în care trebuie analizată o documentație, fundamentată o decizie, lipsa culturii elementare își spune cuvântul.

S-a menționat aici existența unui patrimoniu UNESCO. Acolo există o situație mult mai dramatică. El este, de regulă, în mediul rural, care este, conform legislației naționale, gestionat de o administrație locală, unde, în cel mai fericit caz, există un responsabil cu urbanismul care ține și registrul agricol. Acesta a auzit, eventual, de normele metodologice la Legea 50/1991 și nu mai mult decât atât. Acolo trebuie să reinventăm un sistem.

În 2014, avem o întreagă legislație, avem strategii naționale, convenții europene, convenții internaționale, un întreg sistem care s-a construit și care constatăm că nu este întotdeauna aplicabil. Afându-ne la un eveniment organizat de Uniunea Arhitecților din România, cred că trebuie să ne gândim la ce poate să facă *breasla* ca să sprijine acest sistem, nu să suplinească, dar trebuie cumva complementat sistemul.

Acei 8.000 de arhitecți poate că, într-o nouă viziune de gândire a sistemului de protecție a patrimoniului, ar putea să ajute administrația locală într-o nouă formulă. Am avut, din păcate, doar discuții pe această temă, în urmă cu acum câțiva ani, tot în

acest loc, referitoare la modelul francez de centre de patrimoniu și peisaj, entități care ajută autoritățile locale.

S-a menționat chestiunea financiară. Poate ar trebui să existe un program național de cercetare în domeniul restaurării sau în domeniul patrimoniului și al arhitecturii. Analizând *Strategia Națională de Cercetare Dezvoltare Inovare 2014-2020* care fundamentează finanțarea pe următoarea perioadă, vedem că prin cercetare se înțelege cercetare care duce la produs, la o chestiune mult mai pragmatică decât ce am avea noi nevoie pentru protecția patrimoniului. Trebuie văzut cum această problemă a cercetării arhitecturii și urbanismului ar putea să reintre pe agenda publică astfel încât să beneficieze de finanțare.

Ministerul nostru este, de fapt, principalul finanțator în problematica monumentelor. În niciun caz nu spun asta în vreo concurență inter-instituțională. Situația rezultă din natura faptului că statul se retrage din finanțarea construcțiilor, în general. A rămas ca tot ceea ce este finanțat să se facă prin fonduri europene. Patrimoniul este finanțabil prin *Programul Operațional Regional*, care este gestionat de ministerul nostru, iar decizia finală este a autorităților locale. Trebuie să vedem dacă și cum atât Ordinul Arhitecților, cât și Uniunea Arhitecților ar putea să sprijine o mai bună decizie. Nu avem o perspectivă prin care problematica monumentelor istorice, în sine, să devină din ce în ce mai mult finanțabilă, patrimoniul este finanțabil ca fiind parte într-un proiect de dezvoltare. Trebuie să vedem cum ne adaptăm discursul așa încât factorii de decizie să poată sprijini finanțarea obiectelor de patrimoniu, multe dintre ele fiind, de fapt, în proprietate privată.

Aș vrea să închei prin convingerea că există, în prezent, o mare nevoie ca profesioniștii să își spună cuvântul, să își unească discursul într-o voce comună astfel încât să pună pe agenda publică problema arhitecturii și a urbanismului, într-un mod constructiv și optimist, mai ales că suntem, prin natura școlii pe care o facem, o *breaslă* creativă care trebuie să vină tot timpul cu soluții inovatoare.

Studiu de caz: Arhitectura sub comunism

Alexandru Beldiman

Am ales să vă vorbesc despre practica arhitecturală în contextul politic de după cel de al Doilea Război Mondial. Din 2010 particip la o cercetare internațională intitulată *Arhitectura sub dictatură*, în cadrul grupului de lucru ATRIUM, desfășurată sub egida Uniunii Europene. În cadrul grupului avem ca țintă realizarea unor filme documentare care să prezinte această arhitectură. Au participat cercetători, arhitecți și istorici de

artă din Italia și Grecia – din lumea necomunistă și nouă țări fost comuniste (cinci componente ale fostei Iugoslavii, plus Albania, Bulgaria, România și Ungaria), unsprezece țări în total. Între timp, s-au mai alăturat și altele.

Problema care a apărut, cu precădere cercetătorilor din fostele țări comuniste, este legată de posibilitatea organizării turismului cultural în lipsa unor obiective care să prezinte un real interes. Arhitectura și urbanismul în comunism, sutele de cartiere de locuit, orașele-dormitor, adică tot ceea ce a alcătuit țesutul urban în care a trăit majoritatea populației orășenești după cel de-al Doilea Război Mondial este atât de mediocră (v. proastă), încât nu poate stârni interesul pentru turism, fie el și cultural-educativ.

Casa Scânteii, arhitecți: Nicolae Bădescu, Horia Maicu, Marcel Locar, Mircea Alifanti et al., 1948-1955

Fiecare echipă a ales, în consecință, lucrări - unicat, datorate arhitecților dăruți. Folosesc termenul atât în sensul de plini de talent, cât și de dedicați profesiei lor. Există însă riscul să producem confuzie în rândul celor ce vin să vadă această producție de vârf, să-și închipuie că în comunism se făcea numai arhitectură bună. Mijloacele prin intermediul cărora cei ce vor veni să vadă aceste lucrări (dacă vor veni) vor fi informați despre discrepanța între calitatea arhitecturii acestor unicate și realitatea profundă a societății urmează să fie inventate și constituie adevăratul *challenge* al demersului.

Ceea ce doresc să semnalizez astăzi este faptul că cercetarea pe care am făcut-o a pus în evidență faptul că acest patrimoniu, pe care o parte a arhitecților din România îl consideră reprezentativ și, conceptual vorbind, comparabil cu ceea ce se făcea în Occident, este în pericol. Am văzut Casa de Cultură de la Suceava, a arhitectului Nicolae Porumbescu, în 1965, căreia i s-a distrus partiul într-o intervenție ireversibilă legată de realizarea unui parcaj subteran. Colegul nostru Constantin

Goagea a realizat un proiect care respecta proiectul inițial al lui Porumbescu. Din păcate nu a fost ales acesta. Trec peste intervențiile încă reversibile din interiorul construcției, făcute de persoane care nu au nicio înțelegere pentru ingeniozitatea și frumusețea spațiilor. Același lucru se poate spune despre sala de consiliu a Prefecturii din Botoșani, același autor, unde spațiul urban din apropiere a fost ireversibil denaturat.

Într-o situație deplorabilă se află teatrul din Târgu Mureș, a cărui restaurare a început și s-a oprit, operă a arhitectului Constantin Săvescu și a colectivului pe care acesta l-a condus. Tabăra de copii de la Năvodari, a arhitectului Iotzu, este abandonată. Mamaia a fost probabil ireversibil desfigurată, ca și o bună parte din celelalte stațiuni de pe litoralul Mării Negre. Excepția notabilă care este refacerea Teatrului Național din București în forma sa mai mult sau mai puțin originală este un caz aparte și nu are nimic de a face cu o politică de stat în sensul protecției acestui patrimoniu.

Lista patrimoniului construit după al Doilea Război Mondial, maltratată sau abandonată, cuprinde zeci de lucrări care, lăsate fără protecție, vor dispărea și, odată cu ele, numele, deloc neglijabile, ale celor care le-au creat. Stă în dreptul nostru, al arhitecților, să generăm stăvilirea acestui fenomen. În acest sens, colegul nostru Ion Andriu a inițiat un text de lege care va fi promovat. Este nevoie de un efort susținut al întregii *bresle*.

În cadrul prezentării a avut loc proiecția filmului „Contextul politic și practica arhitecturală în România 1944-1989”, realizat de grupul ATRIUM în 2013. Acesta, prin intermediul unei discuții între Alexandru Beldiman și Ana Maria Zahariade și a unor mărturii, prezintă aspecte ale exercitării profesiei de arhitect în perioada comunistă. Filmul vorbește nu doar despre statutul arhitectului din România, ci și despre moștenirea arhitecturală a intervalului 1944-1989, care trece printr-un proces de reevaluare.

„Tânăra generație vrea să afle informații despre această perioadă și o privește altfel. În anii '90 am cerut studenților din anul IV să vină cu schițe și planuri ale unei zone de locuințe din București care putea fi construită în orice perioadă și pe care ei o consideră că are un confort acceptabil. O concluzie a fost că, în cartierele dormitor, există multe spații care, foarte ușor, pot deveni nuclee de iradiere ale unei reabilitări, o altă este că, de departe, cele mai apreciate au fost cvartalele staliniste, studenții neavând habar că sunt staliniste sau de cum le privesc părinții lor”, a arătat Ana Maria Zahariade.

Masa rotundă „Arhitectura, patrimoniul și peisajul cultural”

Sergiu Nistor

Titlul seriei de conferințe este „România 100+”, iar sensul cuvintelor din titlul acestui eveniment, „patrimoniul” și „peisaj cultural”, care sunt deschise de cuvântul „arhitectură”, este subsumat faptului că ne apropiem de un bilanț inevitabil, suprapus preluării președinției UE, în 2019. Este un moment foarte important și constatăm că avem, în practica profesiei de arhitect, o serie de probleme ce țin de exercițiul ei, de calitatea producției arhitecturale, de lipsa de prestigiu și de respect acordate arhitectului.

Șerban Țigănaș vorbea aici de o situație catastrofală. Suntem pe un *titanic* și știm sigur că sunt mai puține locuri în bărcile de salvare decât persoane pe vapor. Ne îndreptăm către un *aisberg* sau pare că ne îndreptăm spre o zonă în care sunt lucruri de care te poți lovi catastrofal.

A Cred că Uniunea Arhitecților, cea care ne-a dat capitalul de încredere pentru organizarea acestei Bienale, Registrul Urbanistilor, Ordinul Arhitecților și celelalte asociații profesionale au foarte puțin timp la dispoziție pentru a schimba cursul acestui *titanic*. Știm foarte bine că, dacă nu facem nimic, în bărci nu vor putea să intre toți.

III Întrebarea este: „ne spune ceva patrimoniul?”. Putem să găsim, foarte pragmatic, niște surse de inspirație cercetând ceea ce s-a întâmplat după 1919? Are statul, are comanda publică o misiune, acum, când mai sunt numai patru ani până la aniversarea momentului respectiv? Putem să acceptăm că vor trece 100 de ani de la Marea Unire fără niciun muzeu de istorie națională funcțional? Putem să acceptăm că, în timp ce noi stăm și ne întrebăm cum putem să mai obținem puțini bani pentru consolidarea Muzeului Național de Istorie, în alte țări, vecine nouă, se dau concursuri de arhitectură internaționale pentru insule ale muzeelor? De aceea am plecat cu imaginea teatrului din Caracal și am evocat teatrul din Oravița. Pot să înțeleg nevoia de spațiu [n.r.: este vorba de nevoia unui spațiu pentru localul Operetei de Stat], dar putem întâmpina președinția Uniunii Europene cu noua construcție a Operetei aflată în coasta Ministerului Culturii, ca unică investiție în domeniul culturii pe care România postcomunistă, democrată, europeană a putut să o facă? Sigur, este și clădirea Bibliotecii Naționale, dar aceasta a fost începută în altă perioadă. Eu nu știu un muzeu care să se fi construit după 1990. În schimb, știu că 40 de sedii ale unor muzee sunt în proces de revendicare. Deja unele muzee au probleme cu patrimoniul care a ajuns „în stradă”.

Mă întorc la ceea ce este important pentru *breasla*. Pe masa din 2018 vor fi doar mititei și borduri sau va trebui să fie și ceva ce ține de fundamentalul a 100 de ani de societate care se vrea a avea și dimensiuni culturale? Constatăm că prestigiul social al arhitectului pare că era mai sus acum 90 de ani decât este acum. Suntem pe o navă care nu navighează spre țărmuri însorite și mări liniștite.

Cred că putem să găsim câteva dintre răspunsurile la întrebările referitoare la cum putem face ca lucrurile să meargă mai bine, întorcându-ne către patrimoniul și folosindu-l ca „levier” pentru decizii referitoare și la altceva decât patrimoniul. Cred că, dacă reușim să descoperim cum autoritatea publică poate să sporească calitatea actului de creație arhitecturală și calitatea spațiului urban, vom găsi cel puțin o parte dintre răspunsurile căutate.

Teodor Frolu

Eu vin din zona practicii. Am trecut prin faza de investitor și este o experiență interesantă. Am trecut și prin faza în care am încercat să creez grupuri de acțiune locală, care să încerce să influențeze politica locală. Aici mă refer la perioada boemă din centrul istoric, din 2002-2003. Am și acea perspectivă creativă de care s-a vorbit mai devreme. Au fost foarte interesante prezentările și cred că sunt foarte multe lucruri pe care le gândim la fel, fiecare dintre noi. Voi vorbi despre două probleme, la care mă gândesc de multă vreme, care rămân actuale și care cred că sunt capabile să dea o direcție.

În primul rând, comunitatea arhitecților, în momentul de față, este într-o situație foarte diferită de acum 30 de ani, când nu avea o voce. Acum arhitecții pot să aibă o voce, dar trăim într-o societate în care trebuie să reușești să faci ca vocea să-ți fie auzită. Pentru aceasta cred că *breasla* arhitecților ar trebui să înceapă să-și facă un pic de ordine în propria ogradă. Arhitecții nu au găsit, în comunitatea lor, instrumentele prin care să spună: „asta e un arhitect bun, asta e un arhitect mai puțin bun, asta e un speculant, asta e un mercenar, iar asta a făcut ceva care nu este arhitectură și atunci el nu se cheamă arhitect. Cred că acesta este primul lucru care ar trebui făcut; sigur, nu pe o bază emoțională, nu în modul românesc. Trebuie să existe criterii de evaluare. Îmi doresc mult ca pe clădirile noi să revină placa pe care scrie „*făcut de arhitectul / arhitecții*”. Și acesta e un mod de a-ți asuma un gest. Dacă *breasla* arhitecților nu are curajul de a-și asuma niște greșeli sau niște momente, atunci vocea ei nu poate fi puternică.

Al doilea lucru la care mă gândesc este că patrimoniul deține o valoare rațională. Atât timp cât există voință politică și voința societății exprimată în mod clar pentru ca un obiect de patrimoniu să fie protejat, nu există negociere. Sunt exemple, în toată lumea, în care patrimoniul național - fie el natural, construit sau imaterial - este protejat, *in extremis*, cu arma în mână.

Sunt state în care, atunci când te atingi de patrimoniul național, nu se discută de amendă, ci situația este judecată întocmai ca o crimă.

 Avem o experiență în România, cu bune și rele. Printre lucrurile bune din ziua de azi, la care noi nu ne-am fi gândit acum 7-10 ani că se vor întâmpla în România, este faptul că oameni importanți care au furat ajung să plătească pentru asta, măcar că doar public într-o primă fază. Ceva similar ar trebui să se petreacă și în cazul distrugerilor de patrimoniu. Trăim într-o societate în care trebuie să ne luptăm cu incultura și cu impostura. Cred că trebuie să fie făcută un fel de gardă națională pe protecția patrimoniului, care să nu aibă legătură cu sistemul. Dacă ne uităm la nivel local avem acest concubinaj între administrație locală, justiție, poliție. În acest moment, nu poți, la nivel local, să protejezi. Ar trebui să fie o structură care să aibă și o componentă importantă de societate civilă. Pe partea de patrimoniu, în ultimii ani, societate civilă a făcut mult și a început să fie vizibilă și eficientă, cât a putut, este la început. În societatea civilă, există nu doar o preocupare, ci și o expertiză pe care ea a început să o capete. În același timp, trebuie să evităm - aici vine rolul arhitecților - să ajungem într-o situație extremistă. Noi trebuie să creăm un cadru de dialog.

 Recuperarea, reutilizarea patrimoniului este un proces, un sistem pe care trebuie să-l re-creăm. O clădire de patrimoniu trebuie să intre într-o marjă de negociere cu funcțiunea nouă care trebuie să îi dea viață. Acele clădiri de patrimoniu care trebuie să rămână așa cum au fost gândite sunt puține; ele au o valoare patrimonială de o altă natură. Marea majoritate a patrimoniului construit, ca să reziste în timp, trebuie să fie integrat în circuitul economic, social, cultural. Astfel că acele construcții trebuie regândite din punct de vedere funcțional.

Florin Bălțeanu

 Aș aduce o completare la ceea ce ați spus referitor la implicarea societății civile în protecția patrimoniului. În *Raportul Comisiei Prezidențiale privind Patrimoniul Cultural* din 2008-2009 se amintea de un SMURD al monumentelor. Atunci gândirea era către o echipă de specialiști care să poată interveni de urgență pentru punerea în siguranță a obiectelor de patrimoniu construit. Ideea unui SMURD al patrimoniului a reapărut în dezbateri promovată de societatea civică. Era vorba de preluarea modelului legislației de mediu, în care cetățenii pot fi implicați ca *voluntari de mediu*. Un astfel de sistem, alături de programul în weekend al instituțiilor de control (și aici există o inițiativă reluată recent de către Salvați Bucureștiul), ar putea fi de un real ajutor.

Teodor Frolu

 Acest SMURD a fost o idee bună, dar a lipsit voința politică...

Irina Iamandescu

Voi prelua eu *cartoful fierbinte* sau *grenada*. Când activezi în domeniul ăsta ai senzația că ești tot timpul pe câmpul de luptă și că oricum e o luptă cu morile de vânt. Sentimentul pornește și de la faptul că toată armata de care s-a pomenit aici este subdimensionată. Acest SMURD ar putea să funcționeze dacă ar avea cu cine.

Pe lângă comparația cu țările vecine, care stau cumva mai bine la nivelul protecției monumentelor - în sensul că au un sistem mai bine pus la punct și mai mult personal, așa cum reieșea și din situațiile prezentate de Sergiu Nistor - s-ar putea face o comparație și internă, cu situația monumentelor naturale. E vorba tot de un patrimoniu național pe care suntem datori să-l protejăm, dar care beneficiază de resurse mult mai importante.

Personalul din Direcția Monumentelor, la sfârșitul anilor '90, ajunsese la circa 35 de persoane. Planurile erau ca acest număr din aparatul central să se dubleze într-un interval de timp rezonabil. Schimbările politice au făcut să se întâmple contrariul și ca, în momentul de față, același aparat care se ocupă de toate monumentele patriei să fie format din 7 persoane. Se spune că este nevoie de voință politică. Niciodată nu s-a asumat problematica protecției patrimoniului ca având o importanță națională.

De altfel, raportul comisiei, la care s-a referit Florin Bălțeanu mai devreme, pornește de la premisa că politicul nu și-a asumat cauza. De exemplu, niciodată nu ni se vorbește despre patrimoniu în campania electorală. Sau se semnează pactul pentru patrimoniu de către primarul municipiului X, care apoi, la două săptămâni, uită ce a semnat. Este o chestiune de asumare la nivel politic, care ar putea să genereze măsuri gândite amplu și care nu mai sunt lucruri de genul „*hai să mai angajăm un om ici și colo*”. Este vorba de o reformă structurală necesară, fără de care sistemul se va prăbuși în curând.

Pe de altă parte, s-a vorbit mult aici despre finanțare și despre bugetul statului care nu poate susține șantiere de importanță națională de restaurare și nu poate sprijini suficient inițiative private în domeniu. Am cercetat felul în care patrimoniul a fost susținut în ultimii ani, la nivel de stat sau privat, în alte țări - cu precădere patrimoniul industrial, care necesită sume enorme și eforturi de colaborare între instituții mari. Am observat că, atunci când se restrânge finanțarea la nivel central, pentru că nici statele occidentale nu au fost iertate de criză, reorientarea s-a făcut spre cercetări. Nu pot să finanțez toate cele 90 de monumente din puținii bani pe care îi am, dar aș putea finanța, cu o mică parte din acești bani, revizuirea legislației, un studiu de piață etc. În străinătate există studii care demonstrează că nu este nociv să deții un monument istoric, ba chiar acestea arată că este avantajos, spre deosebire de ceea ce se crede în România. Fiscalitatea este

mai prietenoasă. Cel care investește în restaurare, atunci când deschide un monument publicului, este scutit de anumite taxe ș.a.m.d. Când nu ai bani să restaurezi, poți totuși să finanțezi studii care să îți arate ce să faci, cum să finanțezi, cum să introduci această problemă în Strategia Națională pentru Dezvoltare, în baza căreia se vor cheltui fondurile structurale.

Din neasumare politică, domeniul restaurării a fost omis atunci când s-a elaborat exercițiul financiar 2007-2013. O linie de finanțare dedicată culturii nu a existat în România. Ea a existat în Franța. Au fost produse, în ultima clipă, diverse mici porțiuni pe alte linii, dar cumva forțat și cu mare greutate. Pentru 2014-2020 știu că s-a încercat o linie de finanțare a culturii, dar s-a renunțat.

În ceea ce privește implicarea societății civile, poate că e mai important să se înceapă de jos în sus. Sigur, nu se va reforma sistemul național, dar vor exista niște rezultate locale importante care vor servi ca exemplu. Am fost recent la Sibiu, la prezentarea unui program care se referă la restaurarea caselor săsești din zona rurală. Există deja o experiență dată de intervenții de calitate derulate prin Mihai Eminescu Trust, Transilvania Trust și alte organisme. Se asigură asistență de specialitate pentru cei care vor să intervină, se acordă împrumuturi avantajoase. Sunt realizate materiale tipărite care arată cum se intervine pentru a păstra autenticitatea. Sunt asociați cu televiziunea, iar comunitățile văzându-se la televizor, încep să meargă într-o anumită direcție. Rezultatele sunt încurajatoare. Este implicată și administrația locală care s-a angajat să emită operativ autorizațiile necesare.

Florin Bălțeanu

Abia am început masa rotundă și deja putem urma multe piste interesante. Mai întâi am putea dezvolta două dintre ele. Una ar fi cea despre necesitatea unei abordări sistemice, aici l-aș ruga pe Adrian Crăciunescu să ne spună în ce situație se află elaborarea Codului Patrimoniului. Până atunci, aș ruga-o pe doamna Anca Ginavar să ne vorbească despre viitoarea finanțare europeană.

Anca Ginavar

Pot să fac câteva precizări, dar nu sunt responsabilă în cadrul Ministerului Dezvoltării cu această tematică. La baza finanțării 2014-2020 stă Acordul de parteneriat cu Uniunea Europeană. El a fost realizat și coordonat de către Ministerul Fondurilor Europene. La un moment dat s-a instituit o arhitectură instituțională de comitete și comisii consultative, de grupuri de lucru, cu mulți profesioniști, parte dintre dumneavoastră ați participat. Dar, la momentul la care s-a dorit să se facă un larg proces consultativ, totul a trebuit să fie mult accelerat, trebuia transmis Acordul de parteneriat. Consultarea a devenit din ce în

ce mai restrânsă. Forma transmisă Comisiei Europene reprezintă sinteza discuțiilor făcute de Ministerul Fondurilor Europene.

În ceea ce privește problematica patrimoniului, gândirea pe care vin banii europeni este să se răspundă unor indicatori clari legați de strategia Europa 2020, care nu vorbește nici de arhitectură, nici de patrimoniu, ci vorbește despre crearea de locuri de muncă, despre sărăcie și despre alte lucruri. Bineînțeles că, dacă suntem suficient de inteligenți, am putea ca și aceste teme de interes ale noastre să le introducem sub această pălărie relativ generoasă a strategiei Europa 2020.

Concluzionând: o să se finanțeze nu restaurări de monumente în sine, nu axe de cultură, așa cum se dorea când s-a început procesul consultativ și Ministerul Culturii a făcut eforturi în acest sens, ci, din nou, prin Programul Operațional Regional va exista posibilitatea ca monumentele să fie integrate proiectelor mai mari de regenerare și dezvoltare urbană.

Mai adaug faptul că, în perioada 2007-2013, exista o astfel de axă care subordona finanțarea patrimoniului dezvoltării în turism. Acolo erau puse laolaltă reabilitarea unor hoteluri de la mare (un exemplu cunoscut, Hotelul Iaki al lui Gică Hagi), construirea de pensiuni, reabilitări de drumuri și monumentele istorice. În programul 2007-2013 aceea a fost pălăria.

Acum, programele sunt în curs de dezvoltare, ghidul solicitantului o să fie gata în curând, dar nu știu cât a reușit Ministerul Culturii să își spună cuvântul.

Florin Bălțeanu

Ajung la Adrian Crăciunescu și întrebarea ce conține Codul Patrimoniului, rugându-l, totodată, să nu scape din vedere *grenada* care a circulat în această discuție, referitoare la liberalizarea profesiei: 8.000 de arhitecți care să poată interveni pe monumentele istorice.

Adrian Crăciunescu

Nu este o *grenadă*, ci o *mină anti-personal*. Și o să explic de ce.

Voi începe prin a face o completare la discuția despre fondurile europene. În 2005, am fost într-un grup de lucru format în ultima clipă pentru ca Ministerul Culturii să reușească să includă măcar ceva în Programul Național de Dezvoltare 2007-2013. Ministerul nu fusese pregătit cu nimic, iar când a existat voința politică să se completeze ceva, pe ultima sută de metri, toate propunerile s-au lovit de cei de la Ministerul Finanțelor care spuneau: „dar în ce categorie sunt centrele istorice și monumentele?...”, în sensul că

trebuia să ne hotărâm în ce măsură strictă a programului național de investiții să ne încadrăm. Degeaba am încercat să le explicăm oamenilor de acolo că, de fapt, monumentele sunt exact acel factor integrator; problematica lor implică nu numai reabilitarea centrelor istorice pentru rașinui turistice, ci și apariția de noi locuri de muncă în domeniul meseriilor tradiționale, coeziune socială și îndeplinirea altor obiective europene. Nu s-a putut.

Legat de liberalizarea accesului arhitecților la proiectele de restaurare: studiez acum *Codice dei beni culturali e del paesaggio* din Italia care are o delimitare foarte precisă în legătură cu intervenția specializată pe monumente. În Franța, ca arhitect nespecializat în domeniu, nu vei putea lucra pe monumente clasate, unde există *architectes en chef des monuments historiques* și *architectes des bâtiments de France*. Poate că e bine, poate că nu e bine. Cum pentru a profesa arhitectura există filtrul dreptului de semnătură, așa trebuie să existe un filtru și pentru proiectele de restaurare. Poate că trebuie să adoptăm o cale de mijloc, în care caz filtrul comisiilor monumentelor istorice trebuie întărit. De la ministeriatul domnului Barbu acestea au fost puse pe butuci, în sensul că sunt formate din oameni ce nu au atestat de specialist sau expert în domeniile legate de protejarea monumentelor istorice și apare situația paradoxală în care o persoană pusă să avizeze nu ar avea în fapt dreptul să semneze un asemenea proiect pentru care își spune părerea și îi influențează implicit cursul autorizării. Dar e un fapt cunoscut că la noi se ajunge mereu la astfel de situații sintetizate astfel: „*Cine știe face. Cine nu știe învață pe alții să facă. Cine nu știe nici să învețe pe alții conduce*”.

Am fost membru într-o comisie zonală a monumentelor și am văzut ce produc unii colegi arhitecți. Pot da exemplul concursului pentru sediul Ordinului Arhitecților din București. Sigur, clădirea nu era un monument istoric, dar se afla într-o zonă protejată. Am pus, atunci, întrebarea de ce tema de concurs nu conține un studiu istoric, iar OAR București a răspuns că nu e nevoie de unul din moment ce clădirea nu e monument istoric, omițându-se însă faptul că imobilul se află într-o zonă protejată, iar asta va atrage obligativitatea avizului Ministerului Culturii, aviz ce este întotdeauna fundamentat de un studiu istoric. De altfel, în principiu, niciun proiect de intervenție asupra unui imobil în această situație nu ar trebui făcut fără un studiu istoric menit să fundamenteze, cu interdicții și permisivități, maniera acceptabilă și limitele unei eventuale intervenții. Dacă vă uitați la proiectele premiate de juriu, veți simți cu siguranță lipsa unei astfel de fundamentări și veți mai constata că e util să existe un filtru în intervenția pe patrimoniul construit și că acesta nu se găsește, cu certitudine, la OAR. Cât de bine e formulat și cum funcționează acest filtru în prezent, asta rămâne de discutat.

Există, în România, un mod deficitar de a interpreta ceea ce reprezintă profesia de arhitect. O simțim noi care suntem în Departamentul „Istoria & Teoria Arhitecturii și Conservarea

Patrimoniului”. Cadrele didactice din școală din segmentul de proiectare au tendința să spună: „*ăștia de la restaurare ... asta nu e arhitectură...*”. Am constatat asta în ceea ce s-a întâmplat cu Secția conservare și restaurare de la Sibiu. Acei studenți ai noștri întâmpină o discriminare. Dacă ar dori să vină în București, în anul 4, la Facultatea de Arhitectură sunt supuși unor examene de diferență pentru că ei au început formarea profesională cu accente pe subiecte care țin de patrimoniu, or asta, se știe, „*nu este arhitectură*”. Se vede și când se susțin proiecte de diplomă care au ca subiect reabilitarea patrimoniului. În general, studentul este întrebant: „*Păi, și ce ai făcut? Unde este arhitectura?*”. Probabil, chiar din sânul profesiei, ar trebui să existe o altă viziune asupra dreptului de a semna proiecte de restaurare. O viziune globală în schimbarea legislației curente a patrimoniului în legătură cu practica de arhitectură și domeniul investițiilor sau a executării construcțiilor e însă destul de greu de conturat, iar procesul în sine este la fel de greu de gestionat. Caragiale a surprins foarte bine tendințele care apar la astfel de inițiative legislative astfel încât atunci când se întâmplă să fie lucruri care merg prost, așa că în prezent, nevoia de a schimba ceva se izbește de: „*ori să se revizuiască, primesc! Dar să nu se schimbe nimic; ori să nu se revizuiască, primesc! dar atunci să se schimbe pe ici pe colo, și anume în punctele... esențiale...*”.

În ce privește Codul Patrimoniului, la elaborarea căruia am fost invitat să particip din postura de consilier personal al secretarului de stat care gestionează domeniul în Ministerul Culturii, problemele sunt complexe. Este un proiect anunțat de toți miniștrii culturii din ultimii 8 ani, dar care a bătut pasul pe loc. Pe lege trebuie să fie făcute ajustări, nu numai asupra chestiunilor legate de monumente, pentru că, de multe ori, ele se intersectează cu lucruri care țin de patrimoniul imaterial. Meșteri care să facă o tencuială, o tâmplărie, o tinichigerie cum trebuie sunt foarte puțini. Degeaba ar exista arhitecții competenți și atestați căci niciun proiect de calitate nu are finalitate în lipsa unei mâini de lucru calificate corespunzător în partea de execuție a lucrărilor. Asta se vede cu ochiul liber la marea majoritate a „reabilitărilor” de clădiri publice în ultimii ani, ca să limitez aria de exemplificare.

Codul își propune să pună în acord legislația patrimoniului mobil, a celui imaterial, legislația din arheologie și cea a monumentelor. Propunerile pe care le finalizăm și pe care urmează să le introducem într-o dezbatere publică vizează clarificarea unor lucruri, spre exemplu abordarea zonelor protejate. Acum, acestea sunt tratate aproape strict din punct de vedere al legislației de urbanism, iar în atitudinea primarilor și în mentalul colectiv nu au o greutate juridică de protecție legală comparabilă cu clasarea în Lista Monumentelor Istorice a unui imobil ori a unui ansamblu de imobile. Când apare o problemă, prima reacție a societății civile este să ceară clasarea unui obiect de arhitectură care altfel ar fi deja protejat prin situarea sa într-o zonă protejată,

ori aceasta, de cele mai multe ori, nu este o măsură suficientă, este necesar un ansamblu de măsuri. Multe dintre probleme țin în fapt de gestionarea proceselor urbanistice și de autorizare a construcțiilor ce cad în sarcina autorităților locale și a voinței acelor comunități; acolo este locul unde trebuie nu numai întărită legislația, dar, mai ales, flexibilizată și optimizată pentru a putea răspunde mai clar, mai prompt și mai practic acestor probleme.

Anca Ginavar

Există două *fatae morganae* ale profesiei noastre: Codul Patrimoniului și Codul Urbanismului. Din când în când ele ajung în atenția noastră. Ambele necesită multe discuții profesionale și instituționale. Ele au zone de suprapunere și sper ca acest prilej să fie o bază de conexiune. Acum câțiva ani, când se lucra la același Cod al Patrimoniului, am participat la o dezbatere profesională de circa 8 ore, fără să ajungem la o concluzie, privind conceptul de zonă construită protejată.

Cred că este util ca, în urma acestor întâlniri din cadrul Bienalei, să se trimită prim-ministrului un decalog care să graviteze în jurul ideii: *breasla* împreună cu Ministerul Culturii, Ministerul Dezvoltării și Ministerul Afacerilor Externe (ce coordonează pregătirea momentului 2019 și va avea unele investiții) trebuie să discute și să identifice lucruri concrete despre cum trebuie să întâmpinăm cei 100 de ani.

Șerban Țigănaș

Eu cred că de *aisberg* ne-am lovit deja.
Intră apă prin toate fisurile.

Teodor Frolu

Dar am avut un colac de salvare care a fost criza.

Șerban Țigănaș

Cred că una dintre marile probleme, care atinge nu numai chestiunea patrimoniului (am văzut aici niște pase extraordinare între Ministerul Dezvoltării, Ministerul Culturii care s-au terminat la Ministerul Finanțelor și ne-am întors la viziunea politică), este chestiunea de model. Cred că avem o problemă foarte mare cu ceea ce înseamnă statul, care, la ora actuală, este altceva decât cetățenii. În ce formulă putem să scăpăm de paradoxul de care amintea Sergiu Nistor, în care un palat de o maximă valoare, actualmente folosit ca muzeu de artă în Cluj și aflat în proces de revendicare, este în stare de „*precolaps*” (ca să folosesc un

cuvânt nou, pe care l-am învățat din domeniul dumneavoastră, domeniu în care eu nu am voie să proferez).

„*Colaps*” și „*precolaps*” sunt cele două cuvinte interesante folosite în zona patrimoniului. Acolo, statul român nu poate să aducă bani pentru că există un proces de revendicare și monumentul „*riscă*” (citez din cuvintele unui politician care este și administrator) să devină privat. Aici avem o problemă mare între și societate, între public și privat, pe care dacă societatea românească nu o rezolvă vor exista aceleași discuții și la 200+ și la 300+ și așa mai departe. Acesta este principalul meu punct de vedere referitor la chestiunea de sistem.

Se pune întrebarea „*cine schimbă lucrurile?*”. Nu voi putea să răspund la această întrebare din punctul de vedere al statului, al construcției și al modelului de funcționare al unei societăți și al unui stat, este un răspuns mult prea complicat. Sigur, întrebarea este „*dacă s-ar dori această schimbare, cum putem contribui?*”.

Cobor ștacheta la zona arhitecturii și a patrimoniului despre care discutăm aici și vreau să spun câteva lucruri. Nu monumentele au probleme, ci oamenii au probleme, iar problemele privesc, evident, natura relațiilor dintre ei.

Concentrez lucrurile încercând să răspund la întrebarea „*unde sunt soluțiile?*”.

Ele stau în relația dintre arhitect și societate, nu în relația dintre arhitect și arhitect. Societatea trebuie să judece arhitectura.

Teodor Frolu

Am spus-o mai devreme și vreau să revin pentru a fi foarte clar. Nu poți avea, ca arhitect, o voce în relația cu societatea civilă dacă tu, *breaslă* a arhitecților, nu ai o voce și niște principii clar formulate, pe care să le promovezi.

Toți suntem aici pentru că ne pasă de acest subiect. Fiecare dintre noi suntem niște oameni care, acolo unde lucrăm, încercăm să facem ceva. Fiecare dintre noi am povestit propria lui viziune despre ce trebuie făcut și frustrările pe care le avem. Eu cred că obiectivul principal este ca oamenii de bună calitate, cărora le pasă și care pot să vină cu o informație valabilă din zona în care se află să cadă de acord asupra câtorva lucruri importante. Acești oameni să pornească de la premisa că se întâlnesc cu obiectivul de a ieși cu niște instrumente. Nu știu care sunt acele instrumente, dar trebuie un mecanism care să dea soluții și care să fie flexibil. Sunt câteva lucruri pe care putem cădea de acord că sunt importante și că trebuie făcute. Dar acest lucru trebuie stabilit întâi în cadrul comunității care este preocupată și, după aceea, după ce definim foarte clar lucrurile la care ținem, trebuie ieșit în afară.

Eu cred că nu. Eu cred că trebuie mers simultan. Cred că nu avem timpul și nici nu vom putea să rezolvăm vreodată, mai întâi, problemele dintre noi și, apoi, să megem în afară. Nu este o problemă de prioritate.

A

Revenind, am un întreg scenariu de dezamorsare a *grenadei* pe care o plimbăm aici. Relația dintre arhitect - sau arhitectură - și societate este foarte importantă. Este una dintre soluțiile pe care trebuie să ne concentrăm în continuare și care, implicit, face atingere asupra problemei patrimoniului. Arhitectura, în sine, nu cred că trebuie discutată separat de patrimoniu. A doua chestiune importantă, pe care trebuie să o facem, pe care nu o facem foarte serios acum, este construirea relației dintre arhitecți și toate celelalte profesii care determină construirea. Este o chestiune care mi se pare foarte importantă. Această *quarrel* dintre arhitecți și ingineri stă la baza multor probleme pe care le avem cu patrimoniul construit. A treia chestiune, care mi se pare extraordinar de importantă, este discuția despre economia arhitecturii, despre problemele pe care ar trebui să le vedem neseperând comercialul de cultural. Este vorba de o barieră pe care o punem foarte frecvent: ceea ce este cultural nu este comercial, ceea ce este comercial nu este cultural. Șarjez puțin pentru a face mai clară ideea. Lucrurile sunt întotdeauna întrepătrunse. S-a spus aici despre încadrarea pe axele de finanțare unde nu s-a enunțat ca atare domeniul patrimoniului. S-ar putea să nici nu fie nevoie. Trebuie să depășim incapacitatea de a face suprapunerile inevitabile.

€

Fac o paranteză: această incapacitate se reflectă și în zona de activitate. Ai o șampilă care este valabilă la ceva, mai ai o șampilă care este valabilă la altceva, rămân unele spații între ele sau lucruri care nu se leagă, este o chestiune a societății românești. Vorbind de prestanța arhitectului în societate și de model, în țările în care lucrurile stau ceva mai bine, se observă o relație de invers proporționalitate cu felul în care se reglementează exercițiul profesional. De aceea nu s-a generalizat modelul în care numai arhitecții fac arhitectură pentru că lucrurile se reglează. Dacă este să facem o comparație cu vremurile vechi, în care arhitecții aveau o anumită prestanță în societate, trebuie să remarcăm că numărul lor era mult, mult mai mic. Tot atunci diferența între ceea ce făcea mâna arhitectului educat și ceea ce se întâmpla în mod curent era extrem de vizibilă.

🧠

Avem nevoie de niște gânditori extrem de serioși, și din interiorul sistemului, și din afara lui, care să conceapă modificarea modelului. Nu știu cine sunt acești gânditori, dar observ că acum lucrul la modificarea sistemului se face tot din interior, din birou, ca sarcină de serviciu. Ne dăm seama că trebuie să modernizăm, că avem nevoie de un cod al patrimoniului, se fac presiuni pentru ca acest lucru să se întâmple cât mai repede; în condițiile în care

această gândire nu se exersează în alte formate, nu am speranțe că vom ajunge la ceva temeinic.

Florin Bălțeanu

Comisarul Bienalei s-a referit mai devreme la situația muzeelor din România, a amintit de concursuri în străinătate pentru insulele ale muzeelor. O voi ruga pe doamna dr. istoric de artă Paula Popoiu, directorul Muzeului Satului din București, să ne prezinte perspectiva dumneaei asupra situației în care ne aflăm.

Paula Popoiu

Ascultând spunându-se că ne îndreptăm către un *aisberg*, și eu mă gândeam ca l-am lovit de mult.

Aici s-a vorbit de patrimoniu construit, dar în aceeași situație se află patrimoniul mobil și imaterial. La Muzeul Satului întâmpinăm problema dispariției meșterilor, iar, odată cu aceasta, pe cea a dispariției cunoștințelor necesare nu numai arhitecturii vernaculare, dar și *arhitecturii cu arhitecți*. Noi, la Muzeul Satului, încercăm să conservăm acest patrimoniu imaterial pe cât putem. Nu prea mai avem ce, din păcate.

Pe de altă parte, trebuie să vă spun că experiența mea de funcționar la Ministerul Culturii, din 1990 până în anul 2001, cu o pauză de trei ani, mă face să nu fiu atât de optimistă; faptul că văd puțini oameni interesați de temă, iarăși mă face să nu fiu foarte optimistă. Asistând la aceste discuții, simt că m-am întors în timp, noi discutăm aceste probleme de prin 1990.

Din 1990 discutăm de legi. Acum am ajuns, în sfârșit, la o sinteză numită Codul Patrimoniului. Trebuie să vă spun că lucrez cu drag împreună cu comisia și cu Adrian Crăciunescu, dar senzația mea e că lucrăm mult prea pe grabă. Îmi pare rău că nu pot fi optimistă în privința Codului Patrimoniului. Îl vom face repede, dacă repede trebuie, dar el va comporta după aceea, în anii care urmează, multe alte reluări.

Un procuror care a avut câteva cazuri de distrugere de patrimoniu mi-a spus „*îmi pare rău, doamnă, nu pot să pedepsesc pe nimeni, deoarece legislația voastră nu mă lasă*”. Trebuie, sigur, o legislație prietenoasă, dar și niște pedepse ceva mai clare și mai aspre în privința celor care distrug patrimoniul.

Apropo de tema Bienalei, *Dileme și provocări*, eu am următoarea dilemă. Trec în fiecare zi spre Muzeul Satului, pe DN 1, pe lângă un canton de drum. O construcție de arhitectură vernaculară care dispare de câțiva ani sub ochii mei și pe care, în același timp, eu o reconstitui la Muzeul Satului, pe baza unui material din cercetări. Mi se pare un lucru formidabil: să văd o construcție care dispare,

la care nu am acces, pe care nu pot să o iau, să o conserv, nu pot să-i fac nimic și să reconstitui același tip de construcție în muzeu.

Sergiu Nistor spunea că nu s-a născut niciun muzeu după '90. Dacă luăm în considerare acele 3,5 ha de la Muzeul Satului ca un nou muzeu, lângă cel vechi al lui Dimitrie Gusti, atunci salvăm un pic situația și spunem că s-a născut o jumătate de muzeu. Este un proiect care vine lângă ceea ce știm noi despre arhitectura vernaculară. Lângă acest muzeu inițial al satului, care este și un moment de istorie a culturii românești - de aceea nu intervenim în muzeografia lui, pe care o lăsăm așa cum a gândit-o școala sociologică - punem alte monumente de arhitectură vernaculară care să dea o imagine ceva mai completă a ceea ce înseamnă arhitectura satelor. Totul cu dilema: *e normal să iau construcția din teren și s-o aduc la muzeu ca s-o salvez?* Probabil că nu. Poate ar trebui să existe acele autorități locale care să aibă educația și știința necesare ca toate monumentele să fie conservate *in situ*.

Pe de altă parte, un monument restaurat și lăsat fără funcțiune este un monument care se va distruge cu o rapiditate extraordinară. În partea de muzeu pe care o facem acum, încercăm să refuncționalizăm monumentele și să creăm ceea ce se numește un *muzeu viu*. Noi, la etnologie, mergem și încercăm să salvăm ce se mai poate salva din teritoriu, nu neapărat aducând toate construcțiile în muzeu. Nu putem face asta, dar putem să continuăm un program care ar fi trebuit să fie un program național de cercetare gestionat de Ministerul Culturii, *Repertoriul Monumentelor de Arhitectură Vernaculară din România*. E prea mult spus monumente, noi am copiat modelul francez și modelul belgian. Mai mergem în teren, mai facem cercetare prin sate și, sub formă de fotografii, de documente scrise, relevee, mai păstrăm totuși ce putem din aceste construcții vernaculare care se distrug foarte repede. Pornind din București sau din oricare alt oraș și mergând în mediul rural o să ne dăm seama de rapiditatea cu care satul românesc se transformă. E bine că se transformă, nu poți să ții nimic la nivelul secolului al XIX-lea sau al XX-lea, dar se transformă în rău. Satul românesc se urâtește pentru că, din păcate, chiar dacă avem legi, nimeni nu le aplică.

Am fost la câteva ședințe ale unui grup de lucru pentru fundamentarea planului de dezvoltare rurală și m-am lecuit. Se discuta despre conservarea și restaurarea a ceea ce mai înseamnă arhitectură vernaculară în teren. Am întrebat dacă știe cineva ce monumente sunt în sat sau dacă se știe, nu la nivelul fiecărui sat, măcar așa, în mare, pe zone, cam despre ce monumente de arhitectură vernaculară vorbim. Nu se știa acest lucru, nici eu nu știu și nimeni nu știe în țara asta ce mai înseamnă arhitectura vernaculară, pe unde sau „*câți am mai rămas*”, vorba unui politician. Câte monumente de arhitectură vernaculară mai avem, de câte sub-tipuri? Ce înseamnă monument de arhitectură vernaculară? Nici noi nu știm dacă tot ceea ce avem în muzeu se supune Legii 182/2000 sau Legii 422/2001. Aceasta e o dilemă a

Codului Patrimoniului. La Muzeul Satului avem monumente de arhitectură sau obiecte de patrimoniu mobil? Au trecut 20 și ceva de ani și această problemă nu a fost rezolvată.

Îmi pare rău că trebuie să fiu pesimistă și în privința satelor săsești. Noi am făcut o cercetare amplă cu satele săsești. Am adus dintr-un sat o casă germană la Muzeul Satului, unde construim o „uliță a minorităților”. Am văzut satele săsești distruse. Aș vrea și eu să văd cei care le locuiesc astăzi, aflați în sărăcie extremă, solicitând finanțare ca să restaureze casa pe care au distrus-o prin modul lor de locuire. Am găsit într-un sat o superbă casă săsească. Focul se făcea direct în mijlocul casei unde era pus mobilierul și tot ce mai era prin casă. Am văzut tavane casetate care erau aruncate în curte... Lucrurile stau foarte prost la nivelul satelor, aici se află un patrimoniu care nu este înscris în nicio listă și care ar fi putut să devină un punct de atracție turistică extraordinar. Nicăieri în Europa nu mai există ca la noi sate săsești care erau atât de bine conservate și atât de particulare.

Sigur că fiecare ne facem treaba acolo unde suntem și încercăm să sensibilizăm pe cei cu care intrăm în contact. Mergem în sate și vorbim cu oamenii. Unii primari, majoritatea, au înțeles că patrimoniul de arhitectură vernaculară este foarte interesant dacă iei mai multe case, le pui într-un teritoriu și în mijloc pui un grătar și numești totul muzeu. Sunt și alți primari care înțeleg aceste lucruri și chiar fac muzee, la nivelul comunelor. Până acum am colaborat cu doi-trei care au înțeles bine lucrurile.

Adevărul e că nu pot fi optimistă, îmi pare rău că lucrurile stau așa, că imaginea de ansamblu a conservării patrimoniului la noi este destul de sumbră. În România sunt 19 muzee în aer liber în care s-a conservat arhitectura tradițională, pe care altfel n-am mai găsi-o în teren. Știu că muzeele în aer liber nu sunt deloc în admirația arhitecților, care și-ar dori monumentele lăsate în teren, conservate *in situ*; și mie mi-ar fi plăcut acest lucru, din păcate este singura modalitate prin care noi putem să păstrăm ceva din arhitectura vernaculară.

Terenul acestor 19 muzee în aer liber a început să fie revendicat și pierdut sau pur și simplu nu mai există personal. Unele dintre muzee încep să dispară. Un exemplu este Muzeul Satului de la Bran, care a fost revendicat. Acolo sunt câteva monumente cu totul deosebite. O casă cu ocol întărit cum nu se mai găsește în teren, pe care probabil o s-o aducem în București dacă muzeul din Bran se va desființa. Nimeni nu ia nicio măsură de salvare, nici a acestor muzee, nici a monumentelor din teren. Ce e de făcut? Îmi pare rău, eu nu pot să răspund la această întrebare. Eu, ca un supraviețuitor, am delimitat Muzeul Satului și încerc să-l dezvolt. Dar pot să-i răspund lui Sergiu Nistor: da, vom sărbători 100 de ani fără un muzeu de istorie viabil.

Concluziile¹ conferinței „Arhitectura, patrimoniul și peisajul cultural”

OUB

Conferințele *România 100+*, din cadrul Bienalei Naționale de Arhitectură 2014, și-au propus identificarea cât mai multor dileme și provocări cu care se confruntă diverse subdomenii ale profesiei, în pragul aniversării, din 2018, a 100 de ani de Românie modernă. Lista subiectelor relevante nu este nici pe departe exhaustivă, conferințele și-au propus să lase dezbateră deschisă. Acestea au dorit să lanseze o provocare la acțiune, astfel ca, după cei patru ani pe care urmează să îi parcurgem, să ne aflăm într-un moment mai bun decât cel prezent.

Din cadrul seriei de conferințe, cea despre patrimoniul și peisajul cultural, la care *Observatorul Urban București* a fost partener special, i-a avut ca vorbitori principali pe domnii arhitecți Sergiu Nistor, președintele ICOMOS România², Șerban Țigănaș, președintele OAR, Anca Gînavar, din partea Ministerului Dezvoltării și Administrației Publice, și pe Alexandru Beldiman, fost președinte al UAR. Lucrările conferinței au fost întregite de o masă rotundă la care au participat, alături de cei deja menționați: arhitecții Irina Iamandescu, Adrian Crăciunescu, Teodor Frolu și istoricul de artă Paula Popoiu.

Discuția a gravitat în jurul următoarelor idei:

- România, între statele Uniunii Europene, se află în coada clasamentelor privind numărul de monumente raportat la suprafața țării, numărul de locuitori și PIB;
- Un număr mare de monumente se află în pericol (conform *Strategiei Sectoriale în domeniul Culturii 2014-2020*, în precolaps și colaps sunt cel puțin 593 obiective, în condițiile în care statul nu cunoaște starea a 68,95% dintre monumentele istorice);
- În domeniu, nu sunt suficiente persoane atestate;
- O provocare lansată în cadrul dezbaterii a fost conceperea unui sistem de avizare a intervenției pe monumente în care mai mulți arhitecți să poată fi implicați (s-a discutat chiar despre renunțarea la atestările Ministerului Culturii cu întărirea, în paralel, a altor filtre - comisiile de avizare);
- Programul Național de Restaurare este subfinanțat;
- Colaborarea statului și a specialiștilor cu societatea civilă și educarea publicului sunt aspecte ce trebuie dezvoltate;
- Dincolo de bugetul de stat și de banii europeni, cea

mai importantă resursă financiară în intervenția pe monumente este cea privată; trebuie construită cu mai mare atenție relația cu proprietarii privați;

- Legislația zonelor construite protejate trebuie întărită;
- Patrimoniul din perioada 1945-1989 este, în cea mai mare parte, lipsit de o protecție, cel puțin teoretică asigurată prin existența unor articole de lege referitoare la el; în Parlament se află în procedură de adoptare o inițiativă legislativă în acest sens;
- Pe când în alte țări vecine sunt lansate concursuri internaționale de arhitectură pentru realizarea de insule ale muzeelor, în România se găsesc cu greu bani pentru consolidarea muzeelor existente sau pentru noi sedii ale unora care au ajuns, în urma retrocedărilor, cu patrimoniul „în stradă”;
- Ideea de a realiza Codul Patrimoniului, lansată de către Ministerul Culturii în urmă cu 10 ani, este aproape de a deveni realitate. Codul conține și unele noi prevederi, el urmează a fi supus dezbaterii publice;
- Ministerul Dezvoltării lucrează la un Cod al Urbanismului ce se referă și la patrimoniul construit.

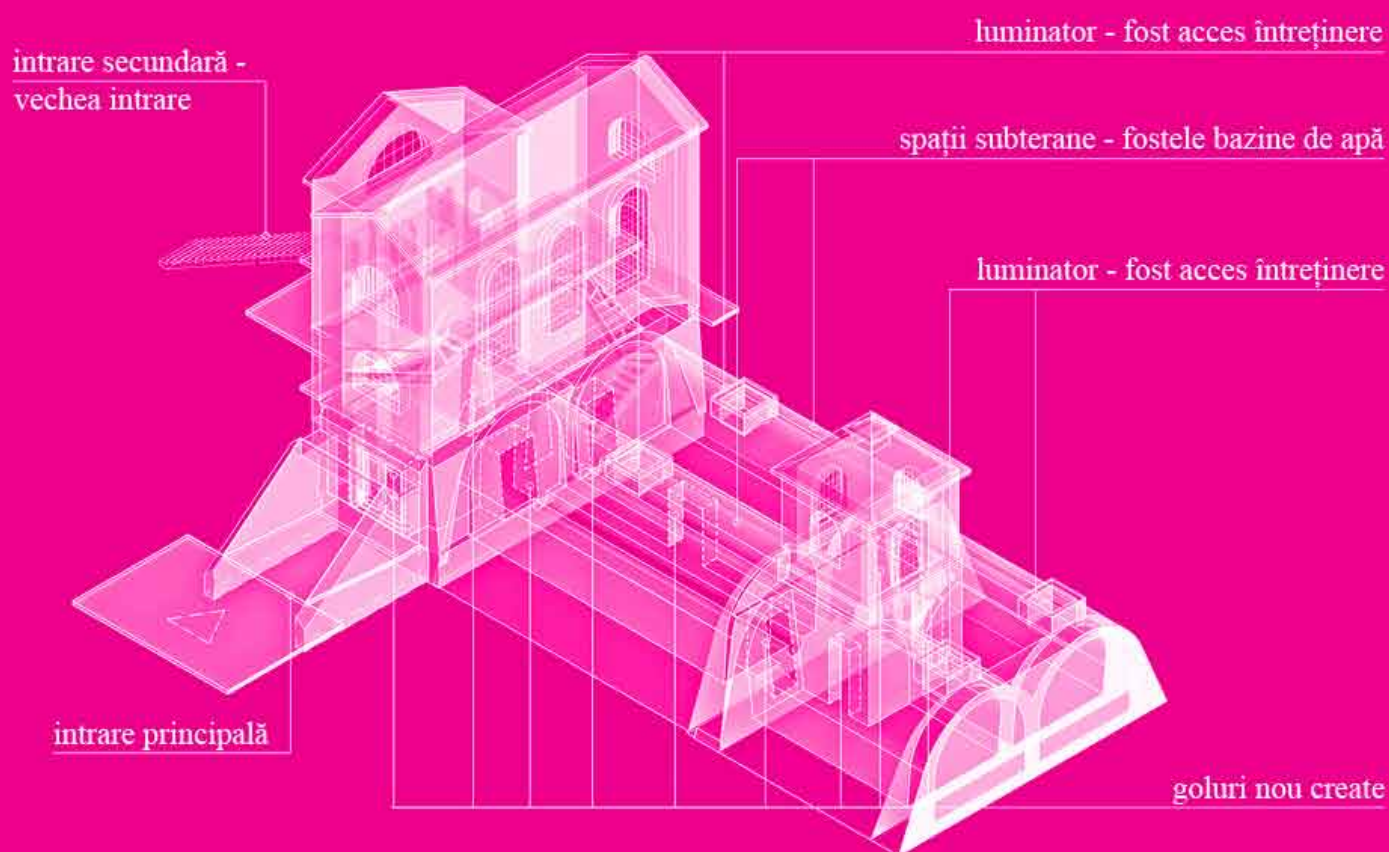
Peisajul cultural, deși aflat în titlul conferinței, a fost aproape absent din dezbateri. Poate că aspectul stă măturie pentru puținele lucruri care se fac la noi în a-l identifica și proteja.

Pierderile de patrimoniu cultural sunt pierderi de natură identitară. În cadrul conferinței s-a detașat ideea datoriei pe care o au asociațiile profesionale, Ministerul Culturii, Ministerul Dezvoltării și Administrației Publice și Ministerul Afacerilor Externe de a acționa împreună pentru identificarea obiectivelor concrete ce trebuie realizate în următorii patru ani în domeniu și înscrierea acestora în agenda factorului politic.

¹ Concluzii prezentate de Observatorul Urban București pe 30 octombrie 2014, în cadrul Galei de închidere a BNA.

² Pe 22.12.2014, Prof. dr. arh. Sergiu Nistor s-a retras de la conducerea Comitetului Național Român ICOMOS.

Nominalizările secțiunii BNA „Arhitectura patrimoniului cultural”

Nominalizările secțiunii BNA „Arhitectura patrimoniului cultural”

OUB

La secțiunea „*Arhitectura patrimoniului cultural*” a Bienalei Naționale de Arhitectură au fost nominalizate trei proiecte de restaurare a unor monumente istorice: biserica evanghelică fortificată de la Moșna (jud. Sibiu), biserica fortificată din Cârța (jud. Harghita) și Centrul de arhitectură, cultură urbană și peisaj „Uzina de Apă” (jud. Suceava), ultimul proiect fiind cel desemnat câștigător.

A În total au fost depuse 14 proiecte la secțiunea „*Arhitectura patrimoniului cultural*”. Organizatorii secțiunii apreciază prezența destul de numeroasă și de calitate generală foarte bună. Dintre proiecte, niciunul nu a fost respins, un singur proiect a fost retras din concurs de către autor. În prima fază a jurizării a fost stabilită o ierarhie provizorie, după criterii de evaluare referitoare la: rigoarea studiului istoric, claritatea științifică și practică a deciziei de intervenție, punerea în evidență a valorii culturale, calitatea intervenției, încadrare în context, valoarea culturală și socială adăugată, păstrarea sau redobândirea identității, calitatea spațiului construit, gradul de sustenabilitate și inovație tehnică. În a doua fază de selecție s-au detașat și au fost nominalizate trei proiecte. Vizitele *in situ* în care lucrările au fost atent evaluate au decis proiectul câștigător: reabilitarea „Uzinei de Apă”.

De remarcat faptul că aproape jumătate din proiectele acestei secțiuni se referă, într-un fel sau altul, la biserici sau capele, lăcașuri de cult - lucru într-un fel explicabil și prin aceea că majoritatea monumentelor listate în România sunt biserici. Cealaltă jumătate arată o îmbucurătoare diversitate de funcțiuni. Impresia generală a curatorului și a juriului a fost aceea că atitudinea generală față de patrimoniul construit înregistrează o tendință pozitivă. Pe de-o parte se manifestă angajarea mai responsabilă a proprietarilor sau custozilor monumentelor, pe de altă parte, specialiștii implicați în domeniul restaurării, reabilitării sau conservării monumentelor au câștigat experiență iar abordarea lor a devenit mult mai nuanțată. În plus, s-a constatat o îmbunătățire generală a reacției autorităților locale, care au început să conștientizeze avantajele și beneficiile prezenței obiectelor de patrimoniu în cadrul comunităților. Cu atât mai încurajator este faptul că aceste tendințe se manifestă pe fundalul unei situații globale în general nefavorabile. Analizând statisticile Bienalelor din 2012 și 2014, s-a constatat o creștere a ponderii proiectelor din secțiunea „*patrimoniu cultural*” raportată la numărul total al proiectelor acceptate în concurs.

Astfel, dacă în 2012, au fost admise 18 proiecte de restaurare, dintr-un total de 297 (6%), în 2014 au fost admise 14 proiecte, din totalul de 184 (o pondere de cca. 7,6%). Pe lângă sporirea interesului pentru domeniu, s-a înregistrat și o îmbunătățire a calității proiectelor – niciunul din cele 14 înscrise nu a fost respins, față de 2012, când 3 proiecte au fost considerate necorespunzătoare.

Curatorul secțiunii a fost Anca Brătuleanu, iar juriul a fost format din Stefano D’Avino, Kázmér Kovács și Gheorghe Sion.

Premiul secțiunii: CENTRUL DE ARHITECTURĂ, CULTURĂ URBANĂ ȘI PEISAJ „UZINA DE APĂ”

AUTOR/ COORDONATOR PROIECT:

arh. Constantin Gorcea

COLABORATORI ȘI CONSULTANȚI:

AGD/ Viorica Sârghi, Constantin Stroescu, Răzvan-George Gorcea, Carina Ibanez -Vidal, Cristian Istrati, Andreea Manole, Vlad Văiedeanu

MOLD PROIECT/ Bogdan Adomniței, Mihaela Pilat;

ARHITECȚI/ Sorin Pentilescu, Mircea Curteanu, Ion Andriu, Nicolae Procopov

URBANIȘTI ȘI PEISAGIȘTI / Irina Cioangher, Adrian Cioangher, Ioana Aforei

EXPROCONS / Ionel Gosav, Sergiu Popoae

GIPROIECT/ Gabriela Crăciunescu

ACSA PROIECT/ Nicolae Paraschiv, Cristinel Știrbu

S&O GROUP/ Constantin Chiru

ARHITREND DESIGN/ Relu-Iosub Teodorescu

ALUKONIGSTAHL/ Robert Mollner

BENEFICIAR:

OAR - FILIALA NORD-EST

INDICATORI:

RH: D+P+1 / Sd: 486 m2 / Su: 290 m2 /

POT: 26 / CUT: 0,4

LOCALIZARE:

România, jud. Suceava, Suceava, str. Apeductului 4

Centrul de arhitectură, cultură urbană și peisaj „Uzina de Apă” a fost inaugurat în 2012, la 100 de ani de la darea în funcțiune a construcțiilor ce îl adăpostesc. Conversia vechii Uzine de Apă într-un centru cultural reprezintă un proiect complex ce propune o alternativă atât a distrugerii patrimoniului arhitectural, cât și a unui anumit tip de dezvoltare urbană, făcând clădirile apte pentru o utilizare contemporană.

Intervenția contemporană este marcată prin detalii speciale, introducerea unor materiale noi (dar cu evidente caracteristici industriale) și tehnologii noi (v. geamurile fără ramă, care dublează grilajele ferestrelor inițiale). În același timp, intervenția respectă autenticitatea monumentului istoric ajuns până la noi.

Uzina Electrică (1908) și Uzina de Apă (1912) au marcat nașterea orașului modern Suceava. Uzina de Apă, ce asigura un debit de 350.000 m³/an, rețeaua publică de alimentare cu apă (24 km) și cea de canalizare (30 km) au fost realizate de ing. William Heerlein Lindley, cel care a proiectat și sistemul de canalizare al orașului Praga. Suceava și Bucovina beneficiau, la începutul secolului al XX-lea, de cea mai nouă tehnologie europeană. Proiectul a fost executat de firma austriacă G. Rumpel. Sistemul de alimentare cu apă a vizat, în primul rând, creșterea confortului tuturor locuitorilor, care trebuiau să și-l facă parte din viețile lor și să aibă grijă de el. De altfel, primarul Franz Des Loges se adresa populației la momentul dării în funcțiune a uzinei: „Fiecare să se simtă plătitor al acestei lucrări”. Orașul se alimenta cu apă de la cișmele publice care funcționau două ore pe zi.

La momentul construirii, proiectul clădirii uzinei a fost simplificat cu accentuarea caracterului industrial/modern al fațadelor. Uzina a fost strict o instalație de purificare a apei, toate spațiile având destinație tehnologică. În turnul mare, în care se realiza dedurizarea, apa fiind pulverizată pe un sistem de lamele, decantată și filtrată. Turnul mic folosea la clorinare. Apa era pompată apoi într-un rezervor și distribuită prin cădere liberă.

În 2005, uzina ajunsese într-o stare avansată de degradare. Abandonată de 40-50 de ani și invadată de vegetație, era folosită drept depozit. Proiectul de restaurare a fost inițiat, în 2006, de arhitecții filialei Nord-Est a Ordinului Arhitecților din România (jud. Suceava și jud. Botoșani). Intervenția a început cu spargerea accesului principal. S-a preferat o secțiune clară și evidentă a noului acces. Acesta oferă un spațiu semi-public în fața clădirii și creează o legătură pentru conexiunile funcționale culturale între uzină și clădirile adiacente sitului. Incinta a fost modelată având în vedere imaginea inițială. Este vizibilă, în planuri și fotografiile de epocă, taluzarea geometrică a pământului de deasupra rezervoarelor semiîngropate. Proiectul este una dintre puținele restaurări peisagistice din România. Amenajarea contribuie la redarea aspectului modern al construcției.

Fermele de metal sunt restaurate. Tâmplăria metalică a ferestrelor a fost păstrată și a devenit grilaj, dublat la interior de geamuri autoportante cu ochi mobil tăiat în centru. Consolidarea cu țesături și benzi din fibră de carbon a înlocuit o primă soluție în care se folosea în mod excesiv îmbrăcarea cu beton armat, astfel, clădirea și-a păstrat proporțiile inițiale. Fragmente din textura pereților interiori, ce poartă urmele activității industriale și a perioadei de abandon, s-au păstrat ca „fresce tehnologice”. Folosirea aparentă a plăcilor de OSB (marcarea noilor goluri de ușă, folosirea la șarpantă etc.) a rezolvat nu doar disimularea instalațiilor, materialul sugerează, pe de o parte, amintirea destinației industriale a spațiilor, dar este și capabil să introducă o notă de căldură necesară unui spațiu locuit. Folosirea grătarelor metalice pentru acoperirea golurilor tehnologice a fost un alt demers de punere în valoare a trecutului industrial al clădirii. Se mai lucrează la fațadă. Aceasta a fost lăsată la sfârșit pentru a se putea urmări cum reacționează anvelopa unei construcții care n-a fost încălzită niciodată și a se putea interveni mai ușor.

Proiectul își dorește să atragă atenția publicului asupra posibilităților de re folosire a fondului construit existent. Există interes pentru extinderea intervenției în zonă.

Reabilitarea este rezultatul unei colaborări între autoritățile municipale, comunitatea locală, arhitecți, ingineri, urbanști, istorici, sociologi și studenți de diverse specialități. Contractorii privați și companii care promovează tehnici inovative au fost incluși într-un parteneriat public/privat exemplar. Uzina de Apă poate acum găzdui o varietate de evenimente de la dezbateri publice la concerte și expoziții.

Nominalizare: BISERICA EVANGHELICĂ FORTIFICATĂ DE LA MOȘNA / MESCHEN – RESTAURARE

AUTOR/COORDONATOR PROIECT:

dr. arh. Mihai OPREANU

COLABORATORI:

STUDII ȘI RELEVU/ Prof. dr. arh. Hanna DERER

STRUCTURĂ/ ing. Dan IONESCU

CONSULTANT/ Prof. dr. arh. Marius SMIGELSKI

CAD, IT/ dr. arh. Radu PANĂ

RELEVU ELECTRONIC/ arh. Iosef KOVACS

ARHITECȚI/ Radu NICOLAE, Antonia CÎRCIUMĂRESCU,

Oana MĂCIUCĂ, Aurora TÂRȘOAGĂ, Dan D. IONESCU,

Codina DUȘOIU, Ana-Maria LABO, Ana BOTEZ, Consuela

DUMITRESCU, Silvia COSTIUC, Ana BOTICĂ,

Zsolt SZASZ

LOCALIZARE:

România, jud. Sibiu, Moșna

Ansamblul fortificat al bisericii evanghelice din Moșna este situat în centrul așezării, pe un monticul aflat într-o zonă mlăștinoasă la momentul construirii. Componentele ansamblului sunt: biserica, turnul clopotniță, „vechea primărie” - clădire adăugată între biserică și turnul clopotniță, ziduri de incintă prevăzute cu drum de strajă, alte trei turnuri, zwingler, resturile unei capele romanice și anexe. Ansamblul este unul din cele mai mari construite de comunități țărănești ale coloniștilor saxoni.

Prezentarea din cadrul Bienalei s-a concentrat pe un singur obiectiv al ansamblului, biserica fortificată. Aceasta este una dintre cele mai mari biserici fortificate din satele săsești și una din puținele clădiri de acest tip cu un autor atestat documentar. Biserica, ridicată la 1485 de Andreas Lapidica din Sibiu este gotică de tip hală cu trei nave, cor, altar, sacristie, turnuri de acces spre nord și spre sud. Aceasta folosește fundațiile și o parte din zidurile unei biserici de secol al XIV-lea, o bazilică romanică despre care se cunosc puține informații. Andreas Lapidica a înglobat portalul de vest al bisericii anterioare. Același autor a construit și biserica fortificată din Cristian.

Bolțile sunt tipice pentru goticul târziu. Nava centrală este acoperită cu bolți pe nervuri înscrise într-un volum semicilindric. Descărcarea laterală a bolților navei centrale a deformat coloanele ce o despart de navele laterale și zidurile cu aproape 60 cm în plan vertical. Deformările, ușor observabile, au fost interpretate, până la studierea amănunțită derulată în cadrul proiectului, ca efect de perspectivă intenționat.

Intervenția a beneficiat de un relevu electronic și topografic. Biserica a fost grav afectată la un cutremur ce a avut loc în 1919, când un turn s-a prăbușit parțial și partea nordică s-a deformat în mod semnificativ. La acel moment, pentru consolidare, s-a realizat un sistem de etrieri de metal, montați ca să țină nervura împreună cu bolta, care au fost suspendați de șarpanta de lemn - procedeu incorect dat fiind faptul că lemnul lucrează. Cu ajutorul inginerului de structuri Dan Ionescu, s-a găsit o soluție alternativă suprabetonării bolților pe toată suprafața. Aceasta este discretă și într-o bună măsură reversibilă. S-a consolidat extradusul bolților cu un sistem de nervuri din oțel înglobate în mortar de ciment conectate la sistemul de tije preexistent. La momentul realizării proiectului nu s-a putut pune problema consolidării cu fibră de carbon.

S-a păstrat șarpanta amplă de sfârșit de sec. al XV-lea în poziția originală, s-au limitat înlocuirile (de obicei, a fost cazul capetelor grinzilor). Lemnul original a fost tratat.

Zidurile au fost decapate până la înălțimea de 3 m, iar după o perioadă de aerisire și uscare, au fost tencuite cu mortar de asanare macroporic anticapilar. Sub podea a fost montat un strat anticapilar. Fragmente de decorație de pe parament (imitație

piatră de talie) și inscripții vechi au fost conservate. S-au refăcut muluri și profile.

Turnul clopotniță (construit în sec. al XIV-lea) este situat foarte aproape de vechea intrare în bazilica romanică - probabil ca măsură de apărare. În spațiile realizate ulterior între biserică și turn a funcționat până recent, depozitul de slănină al comunității. Sarea din pereți rezultată a condus, alături de prezența umezelii, la degradarea zidurilor: desolidarizarea granulelor de piatră. Sarea încă mai iese prin mortarul de asanare aplicat.

Stadiul actual al reabilitării a fost descris, în cadrul sesiunii de prezentări BNA a proiectelor nominalizate la secțiunea „*Arhitectura patrimoniului cultural*” de Mihai Opreanu, coordonatorul proiectului de restaurare, a fi unul intermediar: „la Moșna am făcut, în cea mai mare măsură, conservare, consolidare structurală și protecție climatică (șarpanta și învelitoarea). Asanarea este în curs. N-au fost făcute drenurile perimetrare deoarece nu am avut resurse financiare și pentru că nu se puteau face înainte de stabilizarea structurii. Am pus structuri anticapilare sub pardoseli. Am îndepărtat adaosurile din beton. Umiditatea excesivă, existentă de secole, începe să se retragă, dar lent. (...) Pe viitor, când vor exista resurse, problema asanării va fi rezolvată. Biserica nu are nevoie de reconstituirea unor elemente pierdute”.

Nominalizare:

RESTAURAREA BISERICII FORTIFICATE DIN CÂRȚA

AUTORI:

arh. Miklós Köllő, arh. Zsolt Tövissi

BENEFICIAR:

Parohia romano-catolică, Cârța

LOCALIZARE:

România, jud. Harghita, Cârța

Biserica medievală fortificată romano-catolică din Cârța (jud. Harghita) a fost construită înaintea sec. al XV-lea.

Proiectul a început cu pașii obișnuiți, parcurgându-se foarte amănunțit faza de cercetare (săpături arheologice, arhivă, studiul dendrocronologic, cercetarea de parament). Studiile topografice au determinat exact limita incintei și modul în care gurile de tragere protejau incinta prin traiectoriile generate de acestea. Pornind de la izvoare scrise de sec. al XVIII-lea, inițial s-a considerat că nava a fost reconstruită. Săpăturile arheologice au arătat că biserica a fost extinsă, în navă păstrându-se ziduri medievale. Acestea s-au dovedit chiar a purta tencuială originală. Studiile au durat de două ori mai mult decât execuția în sine. Lucrările s-au desfășurat pe durata a nouă luni, în cadrul unui același an calendaristic (2011), un interval relativ scurt în restaurări. În timpul desfășurării lucrărilor de execuție au fost extinse cercetările și în locurile care nu au fost accesibile în momentul proiectării și, drept consecință, conceptul inițial a fost nuanțat și îmbogățit.

Înainte de intervenție, imaginea turnului era nediferențiată, acesta era vărui în alb, cu un ancadrament cu aspect gotic, dar realizat în perioada barocă. Descoperirea unor detalii zgăriate în tencuială care au relevat urme ale unei decorații pictate a făcut necesară aprofundarea studiilor. Abundența de detalii a ridicat probleme de apreciere și selecție pentru a păstra o unitate a ansamblului. Un exemplu este ceasul din turn, pentru care s-a determinat că a fost foarte viu colorat. Pentru a nu afecta imaginea exterioară, s-a luat decizia ca numai fața lui care se vede din incintă să revină la acest stadiu. Etapele reconstituirii zidurilor au fost lăsate vizibile în tratarea finisajului exterior. În zona protejată a cornișei sanctuarului, urmărind tot conturul clădirii, au fost descoperite fragmente dintr-un desen ornamental. Toate completările au fost făcute în tehnica *tratteggio*. În sanctuar s-a descoperit o frescă de foarte bună calitate, datând din secolul al XV-lea. Restaurarea a urmărit păstrarea patinei.

Șarpanta bisericii este cea istorică. Ea are o valoare culturală deosebită. La restaurarea șarpantei s-au descoperit detalii interesante, inscripții ale meșterilor, improvizații și rectificări, piese înlocuite în timp. S-a păstrat cât mai mult posibil din materialul și piesele originale. Intervențiile au înlocuit doar

părțile deteriorate ale elementelor. S-a încercat recuperarea și refolosirea cât mai multor piese. Elementele noi sunt evidențiate. O necesară rigidizare în plan longitudinal a șarpantei a fost rezolvată discret, fără afectarea calității spațiului. În zona sanctuarului șarpanta a avut nevoie de o intervenție amplă. În cazul învelitorii, a fost o problemă procurarea țiglelor medievale adecvate completărilor și reparațiilor. Pe biserică nu s-a reușit să se pună țiglă veche, dar pe zidurile din incintă, toate țiglele sunt vechi. O parte dintre acestea au fost „recuperate” de pe șurile din sat, proprietarii primind la schimb țigle noi.

Pentru a prezerva cât mai multe informații păstrate de substanța originală a monumentului și a reduce la minim impactul intervențiilor noi, lucrările de restaurare au fost urmărite îndeaproape de către proiectanți. În plus, în cadrul șantierului, a existat o bună colaborare între proiectanți și antreprenor. „Am avut o șansă: din partea antreprenorului, responsabil a fost un inginer-constructor care a absolvit școala postuniversitară a Transilvania Trust. Am avut deci un limbaj comun cu executantul, iar detaliile au fost corect rezolvate”, a arătat Miklós Köllő, unul dintre autorii proiectului, în cadrul prezentării nominalizărilor Bienalei Naționale de Arhitectură.

S-a urmărit ca rezultatul final să permită o citire a diferitelor straturi, să reprezinte și o readucere în memorie a unei stări inițiale și, în același timp, să păstreze o imagine coerentă.

„Am dorit ca, pentru Bienală, panourile să fie prezentate ca într-o diplomă medievală, care arată cum am găsit lucrurile, cum am reacționat, care a fost soluția finală, toate detaliile. Spunem această poveste care este cea a unei foarte bune colaborări între constructori și proiectanți, a fost o echipă foarte mare. Ceea ce ne-am dorit foarte mult să facem și n-am reușit 100% a fost ca această intervenție a noastră să nu fie observabilă. La final, nu trebuie să se vadă tot acest efort. Inevitabil sunt niște pierderi, oricât am dorit să păstrăm tot. [...] Nu am putut să facem ceea ce era ideal, dar am făcut ceea ce se putea face în condițiile actuale”, a concluzionat arhitectul Miklós Köllő cu aceeași ocazie.

Grupaj bazat pe informații conținute în evenimentele BNA: expoziția-concurs și conferința „Prezentare nominalizări și premii (I): Arhitectura patrimoniului cultural” din 17.10.2014.

A

Conferința „Autenticitate și restaurare. Intervenții de restaurare în situri arheologice”

Autenticitate și restaurare. Intervenții de restaurare în situri arheologice

OUB

Pe 17 octombrie a avut loc, în cadrul Bienalei Naționale de Arhitectură, conferința „Autenticitate și restaurare. Intervenții de restaurare în situri arheologice”, a Prof. dr. arh. Stefano D'Avino (Universitatea Gabriele d'Annunzio, Chieti & Pescara). Conferința a făcut parte din evenimentul de prezentare a nominalizărilor și premiului secțiunii BNA „Arhitectura patrimoniului cultural”.

A Stefano D'Avino a exemplificat o gamă largă de tipuri de intervenție în situri arheologice. Acesta a promovat, pentru intervenții constructive în siturile arheologice, modestia și folosirea unui limbaj minimal. Stefano D'Avino a îndemnat la acordarea respectului cuvenit moștenirii antice și a subliniat că, în interacțiunea cu aceasta, problema interpretării este foarte delicată. Atunci când se pune problema reintegrărilor, a interpretării pentru a reconstrui, restaurarea arheologică impune o dificultate suplimentară celei obișnuite. Deoarece sunt necesare ample părți noi de arhitectură, problematica de natură fundamental critică este mai pregnantă. Completările unor fragmente trebuie realizate, în măsura posibilului, în aceleași manieră și utilizând aceleași materiale cu cele folosite pentru crearea fragmentelor păstrate, dar este obligatorie diferențierea. Intervențiile trebuie să fie confruntate cu instrumentele științifice ale domeniului, altfel acestea pot deveni cu ușurință arbitrare. Este de preferat sugerarea, reconstrucțiilor.

Stefano D'Avino și-a încheiat conferința enunțând patru provocări pe care contemporaneitatea le adresează domeniului.

- *Conservarea restaurării*
Distrugerea intervenției realizate în 1957 de Franco Minissi la Villa del Casale din Piazza Armerina (Sicilia, Italia) exemplifică foarte bine problematica. Potrivit lui Stefano D'Avino, aceasta a fost una dintre cele mai interesante muzealizări ale unui sit arheologic din Italia și, poate, din Europa. Ea a fost înlocuită de intervenția lui Guido Meli în 2012.
- *Capacitatea de a privi la diverse scări*
Ca un prictor care lucrează de aproape fresca, dar are nevoie să o privească de departe pentru a o putea evalua în complexitatea ei, este necesar a ne întreba ce se va întâmpla cu orașele care devin „muzeu” (de ex.: Veneția). Ele consideră acțiunile în acest sens drept un progres, dar prin acestea se generează schimbări urbane care sunt împotriva protejării patrimoniului.

- *Arhitectura care întreține un raport de superioritate față de patrimoniul arheologic ce este conținut de aceasta*

Cât de bine este pusă în valoare informația transmisă de un sit înconjurat de arhitectura, în sine, de foarte bună calitate a unor muzee?

- *Reconstituirile virtuale*

Este vorba de construcții temporare, scenografice, declarat false și proiecții video folosite pentru a reda imaginea pierdută a unui sit sau pentru a scădea presiunea turistică exercitată asupra originalului.

Acestora trebuie să li se răspundă ținând cont de următoarele principii fundamentale:

- a interveni modest cu semne declarat contemporane;
- reconstrucțiile trebuie să aibă o foarte solidă cercetare de fundamentare;
- a interveni nu în constituția obiectului, ci asupra epidermei/ imaginii.

Mereu este de preferat o intervenție minimală, mai degrabă de întreținere, celei de restaurare. Prin modestie se poate evita suprimarea unei multitudini de interpretări plauzibile în favoarea uneia insuficient fundamentate. Echilibrul între interpretarea selectivă, critică și cea care falsifică sau care realizează o arhitectură contemporană suprapusă celei antice este delicat.

Villa del Casale, Piazza Armerina (Italia), proiect arh. F. Minissi

Perspectiva Direcțiilor de Cultură

Perspectiva Direcțiilor de Cultură

OUB

Pentru a avea o imagine detaliată a situației patrimoniului cultural construit din România, OUB a solicitat, în anul 2013, mai multe informații Direcțiilor de Cultură (județene și a Municipiului București) privind domeniul.

La întrebarea „Care sunt principalele probleme cu care se confruntă patrimoniul cultural construit din județ?” au răspuns, în perioada 7 martie-11 iulie 2013, 31 de Direcții, care, prin activitatea lor, acoperă 70,53% din suprafața României și au în grijă 73,06% din obiectivele clasate în Lista Monumentelor Istorice. O reprezentativitate mai scăzută o are studiul pentru regiunea Nord-Vest, unde au răspuns doar două Direcții Județene, Maramureș și Satu Mare. Menționăm faptul că formularul prin care am solicitat informația încuraja identificarea a maximum cinci probleme.

Dificultățile identificate a fi majore de către Direcții pot fi grupate în trei categorii la care acestea s-au referit aproape de fiecare dată (categorii delimitate neexclusiv): probleme ce țin de finanțare, de realizarea unei restaurări și cele referitoare la gestiunea patrimoniului.

€ Cele mai dese probleme se referă la finanțare (27 Direcții Județene care au în responsabilitate 89,96% dintre monumentele istorice ale repondenților). Lipsa fondurilor se manifestă la nivelul instituțiilor și al proprietarilor. Nu sunt bani pentru întreținere, elaborarea documentațiilor de restaurare, pentru șantieri și pentru realizarea deplasărilor necesare controlului. Proprietarii nu sunt sprijiniți, iar când ei au bani poate apărea problema „presiunilor financiare”.

A Al doilea grup majoritar de probleme s-a coagulat în jurul actului conservării-restaurării (22 Direcții Județene cu 77,49% din monumentele istorice ale repondenților). În afara fondurilor insuficiente pentru restaurare (amintite de 20 de direcții județene), se mai face referire la lipsa proiectelor de restaurare, procedurile dificile necesare elaborării documentațiilor de restaurare și la faptul că intervențiile de protecție și conservare nu se fac în timp util.

Al treilea cel mai întâlnit tip de probleme este cel referitor la gestiunea patrimoniului (21 Direcții Județene cu 60,08% din monumentele istorice ale repondenților): de la absența din strategiile și planurile de urbanism adoptate de administrația locală a prevederilor privind protecția patrimoniului și ignorarea statutului de protecție în autorizațiile de construire, la o mentalitate de tipul „fac ce vreau, e casa mea” și abandonarea monumentelor istorice de către proprietari. Probleme ce țin de responsabilitatea proiectanților au fost și ele acuzate a fi drept unele dintre cele mai grave cu care

se confruntă direcțiile de cultură: superficialitatea proiectanților și elaborarea documentațiilor tehnice fără cercetări corespunzătoare.

Alte grupuri de dificultăți sunt cele legate de administrația locală (semnalate a fi importante în 14 județe), mediul profesional, legislație și comunitate (fiecare în 6 județe) și de funcționarea însăși a Direcțiilor de cultură (5 județe).

Ignoranța, neimplicarea sau implicarea ocazională, lipsa de colaborare cu Direcțiile de Cultură, gestiunea necorespunzătoare a zonelor protejate, chiar nerespectarea legislației (la care se referă două Direcții Județene) sunt problemele legate de administrația locală. De menționat că nu există o concentrare teritorială a problemelor.

A Mediul profesional se remarcă în mod negativ prin: lipsă specialiștilor atestați MC și lipsa meșterilor, lipsa formării pe parcursul vieții în domeniu, superficialitate, nefundamentarea documentațiilor tehnice, costuri considerate a fi prea mari ale proiectelor de restaurare. Din cele șase județe care s-au referit la domeniul profesional, patru se află în Muntenia, celelalte fiind din Transilvania. Fiecare dintre probleme sunt considerate a fi majore în 1-2 județe.

Se mai observă o recurență a grupării a două tipuri de probleme. O primă grupare este cea a problemelor referitoare la comunitate (dezinteres, mentalitate, lipsa educației) și a celor legate de lipsa unei viziuni (în strategii, PUG-uri, a clasei politice, inexistența parteneriatelor). Cele două problematice, deși regăsite și în alte județe, se manifestă cu precădere împreună, în estul României. Un alt cuplu este cel al problemelor de legislație (nerespectare ei sau curențe) și al celor întâmpinate în funcționarea Direcțiilor de Cultură (personal resimțit a fi insuficient sau neprovenind din anumite domenii necesare, lipsa fondurilor). Această grupare de probleme nu are o localizare predilectă în teritoriu.

Ne-am dorit să avem și un punct de vedere de la nivel central. Institutul Național al Patrimoniului a identificat următoarele probleme: nerespectarea legislației de către proprietari, modul în care este aplicată legea de către instituțiile din domeniu, amestecul politicului și al cultelor, imposibilitatea de a implica mai mult ONG-urile și neasigurarea necesarului de personal competent pentru instituții. Din partea Direcției Patrimoniu Construit a Ministerului Culturii nu a venit niciun răspuns.

O altă întrebare din chestionarul OUB s-a referit la **starea fizică a monumentelor**. Sintetizăm pentru început situația din *Strategia Sectorială în Domeniul Culturii și Patrimoniului Național pentru perioada 2014-2020* (Ministerul Culturii, proiect, varianta august 2013) privind starea monumentelor de arhitectură, for public și memorial-funerare¹. Aceasta este realizată în baza datelor furnizate de Institutul Național al Patrimoniului (INP) la sfârșitul lui 2012. În răspunsul la chestionarul OUB primit din partea INP, în septembrie 2013, cifrele erau aceleași cu cele ale strategiei.

	România				Argeș	Dâmbovița
	număr	%	extrapolare simplă, număr	extrapolare simplă, %	%	%
stare foarte bună	1.295	5,75	4.171	18,53	7,14	5,25
stare bună	3.092	13,74	9.959	44,25	58,75	46,33
stare mediocră	2.005	8,91	6.458	28,69	21,99	38,10
precolaps	322	1,43	1.037	4,61	3,62	2,50
colaps	271	1,20	873	3,88	2,15	1,86
precolaps+ colaps	593	2,63	1.910	8,49	5,77	4,36
dispărute	3	0,01	10	0,04	0	0
necunoscută	15.520	68,95	0	0	6,35	5,97
total	22.508	100	22.508	100	100	100

Stare fizică a monumentelor istorice, sursa: INP

„După cum se poate constata, datele existente la nivel centralizat, atât în ceea ce privește regimul de proprietate, cât și starea de conservare a monumentelor istorice înscrise pe Listă sunt incomplete și depășite și, ca atare, nu permit o apreciere corectă și reală a orientărilor și obiectivelor strategice, cu atât mai puțin a magnitudinii și intervenției necesare, a direcțiilor prioritare de acțiune”, concluzionează *Strategia*² Ministerului Culturii.

Asupra cifrelor de mai sus, pot fi făcute următoarele observații:

- cel puțin 593 monumente istorice din România riscă, cu siguranță, la sfârșitul lui 2012, să dispară;
- dacă pentru anularea numărului de monumente în stare necunoscută este operată o extrapolare simplă, astfel încât proporția între categoriile de stare să se păstreze, 1.910 monumente istorice (8,49%) se află în pericol;
- în condițiile în care activitatea de monitorizare la nivelul Direcțiilor Județene de Cultură este restrânsă din lipsa fondurilor și din cauza suprasolicității personalului redus numeric se poate intui că modul în care datele au fost obținute este de natură să favorizeze cunoașterea stării (foarte) bune a monumentelor (date obținute din avizări, în detrimentul monitorizării sistematice în teren);
- județele Argeș și Dâmbovița sunt singurele care, potrivit INP, au sub 10% monumente în stare necunoscută; extrapolarea simplă pare să supraestimeze atât categoria monumentelor în stare „foarte bună” (cu mai mult), cât și categoriile „precolaps” și „colaps” (cu mai puțin).

Comparația datelor INP pentru județul Gorj cu cele primite din județ (martie 2013) dovedește faptul că primele sunt incomplete/perimate: INP : 0% foarte bună, 0,97% bună, 1,94% mediocră, 0% precolaps, 2,91% colaps, 0% dispărute, 94,10% necunoscută, față de DJC Gorj: 13% foarte bună, 27% bună, 21,02% medie, 20% proastă, 10,40% foarte proastă, 8,58% dispărute, 0% necunoscută.

Chestionarele OUB, din dorința de a facilita obținerea cât mai multor răspunsuri, permiteau aproximări /generalizări și transmiterea unor date parțiale. Răspunsurile referitoare la starea monumentelor din categoria „arhitectură” a fost notat cu „II” urmat de numărul monumentelor de acest tip la începutul lui 2013.

OUB a primit, în 2013, din țară datele:

BR, BV, CL, CV, GR, IF, MS, SM, VL: stare apreciată în mod general ca bună • AB, AG, AR, B, GL, IL, IS, BT, HD, MH, MM, SB, TR, VN: stare generală medie • BC, CS, VS: stare generală proastă • B (II - 2.087): min. 3 monumente dispărute (0,14%) • BR: 9% în stare foarte bună, 66% bună, 21% medie, 2% proastă, 1% foarte proastă, 1% dispărute • CT: propr. publică: stare generală medie, propr. privată: stare generală proastă • CT (II - 156): 26 (16,67%) foarte bună, 30 (19,23%) bună, 45 (28,85%) medie, 43 (27,56%) proastă, 8 (5,13%) foarte proastă, 4 (2,56%) dispărute • GJ: 13% foarte bună, 27% bună, 21,02% medie, 20% proastă, 10,4% foarte proastă, 8,58% dispărute • GJ (II - 361): 57 (15,79%) foarte proastă, 43 dispărute (11,91%) • GR (II - 281): 9% foarte bună, 60% bună, 17 % medie, 8% proastă, 3% foarte proastă, 3% dispărute • HR: 10% foarte bună, 25% bună, 30% medie, 20% proastă, 15% foarte proastă • HR (II - 464): 10 (2,16%) dispărute • SM (II - 189): 5% foarte bună, 65% bună, 10% medie, 20% proastă, 15% foarte proastă; 0,1% dispărute (2 monumente) • SV (procente valabile atât pentru toate monumentele, cât și pentru cele de arhitectură pentru ambele chestionare; II - 354): 40% bună, 50% medie, 10% proastă • VS (II - 266): min. 22 în stare avansată de degradare (8,3%), min. 11 în colaps (4,1%), 0 dispărute • VN (II - 194): 1 monument dispărut (0,52%).

Există cel puțin 73 monumente înscrise în Listă care sunt dispărute (față de cele 3 cunoscute la nivel central). În județele unde am avut la dispoziție informația, ponderea monumentelor de arhitectură aflate în stare proastă și foarte proastă variază între 11% și 35%. Deși nu există un temei suficient pentru o generalizare la nivel național, intervalul devine 8,67%-27,60%, în situația în care adăugăm monumentele de for public și memoriale și presupunem că toate aceste monumente nearhitecturale sunt într-o altă stare decât proastă sau foarte proastă. Datele INP se referă la 2,63%, iar extrapolarea simplă a acestui procent despre care am vorbit, îl duce la 8,49%.

Potrivit datelor de la nivel central, în România există cel puțin 593 monumente non-arheologice în stare de precolaps și colaps. Numărul acestora crește la 981, dacă s-ar avansa pentru toată țara cei 4,36%, ponderea consemnată de INP pentru jud. Dâmbovița. Dacă s-ar generaliza proporția dintre categoriile de stare pentru monumentele aflate într-o situație certă la monumentele a căror stare nu este cunoscută, numărul obiectivelor ce riscă să dispară ajunge la 1.910. O generalizare a datelor obținute de OUB de la nivel județean referitoare la monumentele în stare proastă și foarte proastă indică număr cuprins între 1.951 și 6.212.

¹ Pentru o spațializare a datelor, v. cartogramele copertei 1 a acestui număr.

² *Strategia Sectorială în Domeniul Culturii și Patrimoniului Național pentru perioada 2014-2020*, p.62.

Anchetă OUb:

„Ce ar trebui să facă România în următorii patru ani
pentru o soartă mai bună a patrimoniului cultural construit?”

Roșia Montană la începutul secolului al XX-lea

„Ce ar trebui să facă România în următorii patru ani pentru o soartă mai bună a patrimoniului cultural construit?”

OUB

OUB i-a întrebat pe cei implicați în domeniul patrimoniului cultural construit ce ar trebui să facă România în următorii patru ani pentru o mai bună păstrare și punere în valoare a moștenirii noastre. Pentru a ne forma o imagine mai amplă, ne-am dorit ca răspunsurile să vină nu doar din interiorul profesiei, ci și de la persoane din afara ei.

Este interesant că, deși ne-am dorit să cuprindem puncte de vedere privind acțiuni prioritare în diverse sectoare ale domeniului și chiar am sugerat, în funcție de activitatea invitaților, posibilitatea de a răspunde la întrebări alternative, punctuale (de ex.: „Ce ar trebui să facă România în următorii patru ani pentru zonele construite protejate?”), răspunsurile s-au concentrat pe educație și rezolvarea problemelor de sistem. Pentru a da forță unei priviri de ansamblu avem și câțiva invitați străini. O parte dintre aceștia nu cunosc România, dar intervențiile lor pot avea valoarea unor „eșantioane neutre”.

Raluca Iacob-Pop

Cred că soarta noastră are mai mare nevoie de conectarea cu un trecut și o narațiune despre noi, cei ce am fost – pe care ni le oferă patrimoniul –, decât au nevoie monumentele de noi.

Dacă am internaliza această perspectivă, cred că am reuși mai bine să apropiem patrimoniul construit de viața noastră concretă de azi și să îi dăm o șansă în plus pentru a conta.

În acest sens, administrația publică locală are responsabilitatea de a sprijini apropierea comunității de monumentele din localitate, prin implicarea acesteia în discuții despre felul în care monumentele și sensul istoriei pe care ele îl cuprind pot fi puse în valoare. Ministerul Culturii trebuie să își asume rolul de facilitator al accesului la fonduri structurale pentru patrimoniu, care în perioada 2014-2020 sunt chiar mai consistente decât în perioada 2007-2013. Acest lucru poate fi făcut prin activități de informare, asistență tehnică, sprijinirea de parteneriate internaționale pentru a crește valoarea investițiilor și a contribui la formarea profesională a specialiștilor în domeniu. Chiar dacă Ministerul Culturii nu are un rol efectiv în gestionarea acestor

fonduri, ca autoritate de management, poate fi un promotor al absorbției cu sens a banilor disponibili.

De asemenea, același minister alături de Institutul Național al Patrimoniului și de Direcțiile Județene pentru Cultură și centre de cercetare publice și private cred că e nevoie să realizeze un efort sistematic de cercetare a situației patrimoniului construit din România. Dincolo de parametrii formali cu privire la starea de conservare, care este esențial să fie actualizați, noi tipuri de informație, studii de caz și interpretarea patrimoniului într-o cheie a relevanței sale pentru comunitate sunt esențiale.

Valoarea identitară a patrimoniului trebuie să primeze în fața valorii sale turistice în raționamentele de politici publice, chiar dacă prima nu este la fel de simplu de cuantificat precum a doua. Discuția despre potențialul economic al valorificării patrimoniului construit trebuie contrabalansată de un discurs mai aprig cu privire la valoarea sa educațională, comunitară și culturală. Cred în învățarea din exemplele pozitive pe care le avem deja în țară în ce privește relația dintre patrimoniu și comunitate, iar acestea ar merita să fie mai bine cunoscute și promovate.

cuvinte-cheie: identitate / finanțare / instituții / centre de cercetare/ analiza existentului / tipuri de valori ale patrimoniului

Teodor Octavian Gheorghiu

Acum câțva timp făceam un bilanț al distrugerilor patrimoniului urban românesc din ultimul secol și mai cu seamă din ultimii 25 de ani; încercam să organizez informația „tipologic” și să găsesc fisurile sistemelor de protecție (atât cât acestea au existat), vinovații sau, măcar, pe cei implicați în proces¹. Scopul era ca procesul să fie înțeles ca parte a contextului românesc postbelic, continuat până astăzi și să fie numiți actorii lui.

Ulterior, prin mai multe studii istorice premergătoare unor PUG-uri de orașe sau comune, am oferit administrațiilor și feluritelor foruri din domeniu „diagnoze” ale stărilor actuale urbanistice și arhitecturale, diagnoze centrate, în special, pe ariile istorice sau tradiționale ale așezărilor respective². Scopul lor era să ajute la cunoașterea și respectarea patrimoniului local și la focalizarea atenției pe problemele acute și pe cele care pot fi rezolvate fără mari eforturi sau cheltuieli.

Am fost, apoi, atent la felul în care se pervertesc unele programe (multe dintre ele, beneficiind de finanțări externe, ar fi trebuit să fie, teoretic, sub lupa unor organisme românești și/sau europene) inițial corecte de reabilitare urbană, rurală sau a unor obiecte de arhitectură istorică, ajungându-se, chiar, la distrugeri de patrimoniu. Scopul a fost de a separa efectele pozitive de cele distructive în cazul derulării unor programe aparent de succes.

Rezumând, deteriorarea patrimoniului românesc se petrece, deși există legi și regulamente, există organisme care să le aplice și să verifice aplicarea lor, există cercetare și proiectare urbanistică sau de profil, există bani, există modele de reușită, există o anume mediatizare a domeniului patrimoniului.

Ce lipsește? În primul rând, cred că lipsește voința și aici nu mă refer doar la voința politică, ci la voința întregului lanț implicat în protecție, de la proprietar-investitor la proiectant, administrație și constructor. În al doilea rând, cred că este o problemă de mentalitate - colectivă și individuală. Cele două „lipsuri” sunt interdependente, spijinindu-se reciproc, lipsa de voință fiind un rezultat al unor mentalități conform cărora „vechiul” are o valoare eventual culturală și memorială, periclitând, însă, procesele de dezvoltare. Din acest lanț al slăbiciunilor rezultă că un ansamblu sau clădire de patrimoniu se întreține și reabilitează prea constitor pentru ca procesul să fie rentabil, iar durata mare a avizărilor și aprobărilor adaugă un plus de ineficiență.

Așadar: de ce să vrei să realizezi o lucrare atât de puțin profitabilă pentru societate altfel decât fiind obligat să o faci din rațiuni „slabe”. De aici decurg toate fisurile procesului.

Realitatea europeană și românească începe să dovedească contrariul. Altfel spus, în marea majoritate a cazurilor, reabilitarea unei construcții istorice sau tradiționale (de pildă, locuirea dintr-un ansamblu urban sau rural protejat sau în zone de protecție) este cu cca. 40-50% mai ieftină decât demolarea și reconstrucția unui volum asemănător nou. Pentru restul patrimoniului, format din arhitecturi și ansambluri complexe, de mare valoare, investiția reabilitării, întreținerii și punerii în valoare se amortizează rapid și conduce la obținerea de beneficii financiare consistente³.

Rezultă de aici că presiunile care se exercită asupra acestui patrimoniu (major și minor) sunt rezultatul ignoranței și/sau intereselor imobiliare, ultimele manifestându-se mai ales în marile orașe.

Cred, în concluzie, că diseminarea în mediile sensibile (administrație, comunități urbane și mai ales rurale, instituții sau foruri deținând patrimoniu, grupuri profesionale de profil, firme de construcții și de materiale de construcție etc.), cât mai rapid (cca. un an) a unor materiale sintetice (broșuri, ghiduri etc.) care să conțină aceste date, cu câteva exemple concrete românești și străine, ar putea schimba, în timp, mentalitățile celor care operează în domeniu. Ar putea impune ideea „rentabilității” protecției monumentelor istorice. Una dintre țintele acestei acțiuni ar trebui să fie învățământul de arhitectură care „produce” încă profesioniști nepregătiți în domeniu și insensibili la argumentele evocate mai sus.

cuvinte-cheie: analiză / PUG / mentalitate / educație / distrugeri de patrimoniu / reabilitarea mai profitabilă / dezvoltare sustenabilă

La invitația lansată de redacția Observatorului Urban, de a schița coordonatele care ar favoriza o ieșire din impas a domeniului patrimoniului cultural⁴ prin acțiuni pe termen scurt, răspund referindu-mă la o singură coordonată: educația și formarea specializată. Și pentru că orizontul propus este redus, de doar patru ani, voi invoca, prin prisma experienței proprii, una dintre posibilitățile de specializare postuniversitară adresată profesioniștilor în faza de dezvoltare a carierei în domeniul patrimoniului, un curs scurt, care durează două luni și oferă, concomitent cu investigarea și aprofundarea unor teme-cheie ale domeniului, o extraordinară deschidere de orizont cultural și profesional prin contactul cu idei, experiențe și practici din toată lumea: este vorba de cursul *Conservarea patrimoniului construit* organizat de ICCROM – *Centrul Internațional pentru Studiul Prezervării și Restaurării Proprietăților Culturale*⁵.

Cursul *Conservarea patrimoniului construit* este bienal, reunește în jur de 20 de participanți și un corp didactic numeros și variat, reprezentând spații geografice, medii culturale și domenii de activitate diferite, subsumate protejării și gestiunii patrimoniului cultural. Structurat în 7 module săptămânale, cursul tratează o problemă extrem de actuală și sensibilă, precum (re)definirea patrimoniului cultural, evaluarea semnificației sale, sistemele și instrumentele de planificare și gestiune, documentarea și noile tehnologii, accesibilitatea, interpretarea patrimoniului sau gestiunea vizitatorilor. Acestor teme li se adaugă altele din domeniul tehnic – evaluarea stării de conservare și a proceselor de degradare, investigațiile de teren, toate beneficiind de dotarea excepțională a instituției, în special de laboratorul de analize fizice și chimice recunoscut internațional. Și tot excepțională este și biblioteca ICCROM, una dintre cele mai importante biblioteci specializate la nivel mondial. Cursul se încheie cu un seminar pe tema legăturii dintre patrimoniu (și Patrimoniu Mondial) și dezvoltarea durabilă – în ediția 2012, când am urmat cursul, acest seminar s-a desfășurat în situl arheologic Herculaneum.

Anvergura experienței profesionale oferite de acest curs este dovedită, alături de relevanța și calitatea programei și a programului de lucru, de valoarea conferențiarilor, profesioniști cu experiență și personalități ale domeniului, cum ar fi, în ediția la care am participat, arhitectul și teoreticianul Jukka Jokilehto, inginerul Giorgio Croci, biologul Giulia Caneva, arheologul Nicholas Stanley-Price, restauratorul de pictură Werner Schmid, pentru a menționa doar câteva nume. Deopotrivă, experiența participării la curs este îmbogățită de interacțiunea cu ceilalți participanți, proveniți din sisteme instituționale de stat, din mediul universitar și din cel privat, având fiecare formare diferită – arhitecți, arheologi, istorici de artă, manageri culturali, toți activi în domeniul protejării patrimoniului construit.

Cursul *Conservarea patrimoniului construit* este doar una dintre ofertele ICCROM, căreia i se adaugă și altele la fel de incitante, cum ar fi *Tehnologia Conservării Lemnului*, *Conservarea Pietrei*, *Evaluarea Impactului asupra Patrimoniului* ⁶ ș. a.

Închei cu o scurtă observație: participarea la astfel de cursuri nu este dependentă de evoluția sistemului administrativ și instituțional și nici de situația generală a domeniului în România. Depinde de fiecare să își urmărească propriile obiective de dezvoltare profesională, dar acest pas odată făcut, impactul depășește în mod evident sfera individuală. Iată deci o cale relativ simplă și rapidă de a schimba, prin eforturile individuale ale fiecăruia dintre noi, situația generală a patrimoniului românesc.

cuvinte-cheie: educație / ICCROM / masă critică profesioniști

Alexandra Stoica

Roma promovează teoria restaurării lui Cesare Brandi, respectiv recunoașterea valorii monumentului în dubla sa ipostază, istorică și estetică. Interesul cade pe materia istorică în primul rând și ulterior pe tehnică. De aici o serie de reflecții care au definit restaurarea ca fiind un proces critico-artistic prin care restauratorul analizează monumentul prin mijloacele specifice: relevee tematice, documente etc. cu scopul de a formula un proiect coerent care vizează păstrarea autenticității clădirii și evitarea falsului istoric (ex.: reconstrucții). O restaurare pozitivă are rolul de a potența unitatea estetică a monumentului printr-o intervenție sensibilă, mereu identificabilă, minimală ca impact, cu materiale noi compatibile cu structura istorică. Școala italiană este un exemplu în care restaurarea este prezentată ca *proces cultural*, creativ și critic, opus fundamental reconstrucției, renovării sau reabilitării monumentelor, în care vechile materiale sau tehnici constructive se studiază și se interpretează, și nu mereu se reproduc mimetic. Mai mult, este indispensabilă păstrarea *patinei*, acea valoare suplimentară achiziționată de materie prin procesul de învechire.

Restaurarea în Italia cunoaște o perioadă lungă de practică în care multe dintre teoriile vehiculate au avut timp să fie testate, contestate sau, dimpotrivă, adoptate mai ales la nivel instituțional. Ca particularitate, Constituția italiană dedică încă din 1948 un articol protecției patrimoniului. Convențiile și cartele internaționale de protecție a patrimoniului au fost coroborate cu legile italiene pentru a se reuși în anul 2004 implementarea *Codului bunurilor culturale*. Legislația italiană actuală aproape că nu mai vorbește de monumente, ci de clădiri istorice considerate în ansamblu ca „bunuri culturale”, unde *bunul* este garanția bunăstării culturale, cum de altfel nu vorbește de protecția monumentelor, ci de *tutelă*, concept care estompează conotația de restricție asociată conceptului de protecție.

România are de recuperat nu doar în formarea unor instrumente eficiente de protecție pe termen lung a patrimoniului, dar și în cercetare, atât în mediul academic și instituțional, în vederea formării unei bibliografii, în prezent sporadice. De exemplu, este problematică folosirea mortarului de ciment în restaurarea clădirilor istorice, ea vine cu efectele nefaste cunoscute. Și totuși multe dintre lucrările de intervenție pe monumentele istorice din România adoptă această tehnică. Pe șantierele din țară, fundamentarea teoretică de multe ori lipsește, monumentele fiind mutilate chiar de specialiști atestați de dragul unei valorizări economice. Acest lucru reflectă tratarea încă superficială a subiectului, o oarecare comoditatea științifică și lipsa unui filtru de verificare a calității intervențiilor din partea autorităților. Până la urmă, succesul unei restaurări nu stă numai în numărul de vizitatori și bilete vândute, ci și în calitatea intervenției, a raportului dintre conservare și inovație și a demersului cultural aferent, a respectului pentru destinatarul restaurării și capacitatea sa critică. Sigur că există și exemple pozitive, dar la nivel național avem nevoie de o viziune coerentă, care să „restaureze” imaginea despre restaurare, pentru a o scoate din clișeele comune legate de nerentabilitate și pentru a o plasa pe locul de drept în cadrul strategiilor de îmbunătățire a calității vieții în mediul construit.

cuvinte-cheie: Italia / Cesare Brandi / autenticitate / patină / principii conservare / Codul bunurilor culturale / educație

Ruxandra Sacaliș

Ca o paralelă între experiența ca student al unui curs în restaurare în Marea Britanie și cea de la noi, aș putea începe prin a spune că diferența majoră constă în atitudinea față de clădirile de patrimoniu și în înțelegerea și aplicarea principiilor și practicilor de conservare și restaurare.

Din păcate, cultura protejării și promovării patrimoniului este slab dezvoltată la noi. Spre deosebire de țări ca Marea Britanie, care au înțeles valoarea și importanța patrimoniului construit pentru dezvoltarea țării, România mai are de recuperat la acest capitol. La noi, clădirile de patrimoniu sunt, în general, încă văzute ca fiind ceva demodat, însă ele constituie o resursă vie, iar autoritățile ar trebui să ia în considerare valorificarea construcțiilor cu caracter istoric. Sunt nenumărate beneficiile economice, culturale și sociale, ca să nu mai vorbim de valoarea arhitectural-urbană, pe care conservarea și revitalizarea funcțională a unei clădiri istorice le poate aduce.

În România încă există o puternică dezinformare când vine vorba despre cum ar trebui să ne purtăm cu o clădire de patrimoniu. Ce reprezintă ea? Cum o reparăm? Principiile de intervenție sunt încă vag cunoscute și sunt inaccesibile publicului larg. Oricine ar trebui să poată accesa informații legate de principii de intervenție

într-o clădire istorică, cu atât mai mult proprietarii acestora. În Anglia, de exemplu, autoritățile guvernamentale publică periodic ghiduri de bună practică și fiecare autoritate locală oferă consultanță specializată proprietarilor de clădiri istorice pentru orice tip de intervenție. Se pune foarte mare accent, printre altele, pe principiul intervenției minime, a respectului pentru materialul istoric, pe utilizarea materialelor de construcție naturale compatibile cu cele originale și pe păstrarea autenticității. La polul opus, în România, clădirilor de patrimoniu li se acordă prea puțină atenție; publicul nu este corect informat, iar, de cele mai multe ori, proiectele de intervenție nu sunt monitorizate de persoane avizate și nu respectă semnificația clădirii sau aspectele originale de ordin constructiv și decorativ, care sunt cu atât mai valoroase cu cât pot fi mărturie ale unor tehnici azi dispărute. Ni se întâmplă, din păcate tot mai des, ca, trecând prin aceleași locuri, să nu mai recunoaștem clădirile care erau acolo cândva, ele fiind „renovate” până la ștergerea oricărei urme de istorie.

Numărul de clădiri care necesită să fie inventariate și salvate este considerabil în România și, în general, ONG-urile și fundațiile sunt primele care acționează în această direcție. Ca urmare, după întoarcerea în țară, recunosc că mi-a fost dificil să mă integrez pe piața muncii de conservare/restaurare de la noi. Am activat și continui să activez ca voluntar în cadrul unei fundații, pe diferite proiecte care implică clădiri de patrimoniu.

cuvinte-cheie: educație / Mara Britanie / informarea publicului larg / principii conservare / autenticitate / piața muncii / voluntariat

Corina Stoianovici

Conservarea sau restaurarea unei structuri istorice este un efort de echipă. Aceasta se face în baza unei strategii stabilite de comun acord între componenții echipei și este bazată pe principii și educație specifică în domeniu. Privind la scară globală, raporturile se păstrează, însă, o strategie necesită timp îndelungat pentru elaborare, dată fiind complexitatea domeniului.

Dincolo de întocmirea unei strategii, starea precară a patrimoniului construit impune măsuri cu efect imediat. Pentru ca acțiunile să aibă rezultate semnificative, numărul actorilor implicați trebuie să fie pe măsură. În acest sens, cred că este necesară alcătuirea unui format prin care să fie realizat accesul pe scară largă la formare continuă pentru specialiști și ghidare pentru proprietarii de imobile cu structură istorică.

Lipsa de interes a comunității a făcut, până acum, ca distrugerile să fie foarte frecvente și, de cele mai multe ori, inutile.

Dezvoltarea modulelor de training pe teme specifice și cu aplicabilitate practică s-a dovedit a fi o metodă eficientă de

transmitere a informației. Crearea unei mase critice de persoane active în domeniu poate oferi stabilitate și posibilitate de evoluție.

Recunoașterea profesională a voluntariatului în cadru legislativ va putea duce la dezvoltarea unei comunități. S-a dovedit până acum că ea există și că are potențialul de a se lărgi.

Revenind la măsurile cu efect imediat. Intervențiile de primă necesitate trebuie să constituie o prioritate formulată procedural și declarată. Obiectivul sunt intervențiile premergătoare procesului de consolidare-restaurare, luate în vederea stabilizării degradărilor sau a evitării colapsului.

Gradele de vulnerabilitate sunt diferite, cauzele și măsurile sunt diferite, dar este importantă crearea unui program de intervenții în aceste direcții.

cuvinte-cheie: formare specialiști / informarea publicului larg / voluntariat / intervenții de urgență / program intervenții

Liviu Ghițuleasa

Premise și concluzii parțiale

- În mare parte, societatea noastră contemporană este superficială, insensibilă la valori autentice, egoistă și ușor coruptibilă.

- Astăzi, majoritatea românilor nu își pun probleme referitoare la valorile culturale de patrimoniu construit; când o fac, acestea nu le captează interesul și nu le dezvoltă un simț în această direcție.

- Dragostea față de zona istorică este mai greu de atins când actualul sistem de valori nu constă într-o continuare a valorilor existente în perioada în care a apărut patrimoniul respectiv.

- Sunt necesare programe educative în parteneriat cu școli generale, licee etc., astfel încât să fie sensibilizată populația în zona semnificației patrimoniului.

- În România, la nivelul universităților de arhitectură, în mod intenționat, este promovat un fenomen inflaționist: numărul de diplome aruncate anual pe piață este prea mare, iar nivelul intelectual al celor mai mulți posesori este scăzut; în esență, universitățile sunt uzine de diplome și nu instituții în care se promovează un sistem autentic de valori.

- Numărul mare de diplome și lipsa valorilor conduc la o concurență falsă și la aberații în piață.

- Pe de altă parte, cursurile de specialitate sunt aproape doar teoretice, fără să existe, în majoritatea cazurilor, accesul la materiale, laboratoare, proiecte experimentale etc.

A - Grupări profesionale limitează accesul pe piața muncii pentru a elimina o concurență onestă și pentru a păstra beneficiile pentru persoane al căror merit nu este unul intelectual, ci exclusiv privilegiul faptului de a se fi născut înaintea altora.

- Acest fapt transformă diploma obținută legal, prin muncă reală, în instituții acreditate, într-un certificat de absolvire al unui curs de tip hobby.

Concluzie finală

- Este necesară reformarea radicală a sistemului universitar și de acreditare profesională.

cuvinte-cheie: societate / informarea publicului / valoarea educației / organizarea profesiei / piața muncii / reformare sistem

David Baxter

În cadrul temei propuse: lucruri importante pentru o mai bună protejare a patrimoniului cultural construit din România, aș dori să vă aduc în atenție patru puncte:

- **Îmbunătățirea deprinderii meșteșugurilor tradiționale folosite în construcții și cursuri de formare în acest sens**

Se manifestă o lipsă disperată de competențe necesare pentru a aborda în mod corespunzător reparațiile și restaurările clădirilor istorice. În România există foarte puține cursuri de formare care abordează această problemă. Unul dintre principalele cursuri este la Centrul de specializare în reabilitarea patrimoniului construit de la Castelul Bánffy din Bonțida, dar lipsa unei finanțări continue face ca, doar pentru perioade scurte din an, să fie derulate cursuri. Alte cursuri au probleme similare. Acest lucru ar putea fi abordat prin finanțare directă de la Ministerul Culturii (așa cum se întâmplă în alte țări) pentru cursuri de formare recunoscute și centre de instruire.

- **Includerea studiului reparațiilor/procedurilor și specificațiilor necesare în restaurare în cursuri universitare**

Mulți dintre studenții care urmează cursurile de la Castelul Bánffy sunt studenți fie la Arhitectură, fie la Inginerie. Mulți m-au informat că restaurarea/repararea clădirilor istorice fie nu este deloc inclusă în formarea lor universitară, fie este insuficient tratată. Acești tineri sunt cei care, în viitor, vor fi responsabili de clădirile istorice din această țară și, prin urmare, înțelegerea deplină de către aceștia a principiilor de conservare este esențială. De asemenea, este esențial ca ei să învețe să lucreze direct cu meșteșugari și ca o înțelegere reciprocă profesionistă să fie dezvoltată între cele două grupuri. Invitarea meșteșugarilor în sala de clasă pentru a prezenta studii de caz detaliate ar fi un

pas pozitiv, cum ar fi ducerea studenților pe șantiere ca o parte formală a cursurilor lor.

- **Controlul companiilor**

Este necesară intensificarea controlului companiilor cărora li se atribuie contracte pentru lucrări pe clădiri istorice în sensul asigurării că acestea au un personal care înțelege clar abordarea și metodologia de conservare și este capabil de a lucra în mod corespunzător. În sectorul public, doar companiilor cu o capacitate dovedită ar trebui să li se atribuie contracte pe clădiri istorice. În sectorul privat, o rețea de centre de consultanță și informare dezvoltată la nivelul întregii țări ar ajuta prin îndrumarea persoanelor fizice/proprietarilor asupra capacității meșteșugarilor locali și a companiilor de a întreprinde lucrările necesare.

- **Controlul șantierelor**

Trebuie făcut mai mult pe partea de control al șantierelor, pentru a ne asigura că reparația/restaurarea este efectuată în mod corespunzător, în conformitate cu proiectul aprobat. Principiul de bază al reparațiilor ar trebui să fie „intervenția minimă”. Frecvent acesta nu este respectat, având ca rezultat pierderea unei mari părți a materiei importante. România are legi destul de puternice pentru protejarea clădirilor, dar acestea nu sunt puse în aplicare întotdeauna. Pentru a îmbunătăți aceasta, trebuie să existe mult mai mulți inspectori la nivel local care să poată supraveghea în mod frecvent lucrările, care să aibă puteri adecvate pentru a garanta că punerea în operă este pe de-a întregul în conformitate cu planurile aprobate și bunele practici.

România are o avere de clădiri istorice care merită să fie menținute și păstrate pentru generațiile viitoare.

cuvinte-cheie: know-how meșteșuguri / formarea specialiștilor / centre de consultanță / acreditare în domeniu / control

Silke Schneider

Importanța acordării unei atenții depline detaliilor/meșteșugurilor

Luați în considerare cu atenție moștenirea voastră din România, gândiți-vă la ceea ce vă face speciali și oferă oamenilor un sentiment de identitate și apartenență. Continuarea sau găsirea propriului vostru drum ar putea fi o șansă de a deveni lideri de sustenabilitate, precum și pentru menținerea potențialului meșteșugăresc din România.

Meșteșugurile vor fi păstrate în viață în mod natural atât timp cât acestea sunt încă practicate și solicitate. Dacă România este capabilă să întrețină cererea, ar putea să nu fie necesare subvenții

guvernamentale pentru ucenicie, acordate în unele țări europene în scopul de a păstra vie meseriile.

Schimbările aduse clădirilor și mediului urban trebuie să lucreze în armonie cu existentul, oferind în același timp o nouă viață, care va permite o funcționare bună în viitor. Arta și meșteșugul integrate într-un proiect sunt un instrument puternic pentru succes. Proiectul ar trebui să se facă cu înțelegere, cu creativitate și sensibilitate, bazându-se pe găsirea echilibrului fin între a fi contemporan, evitând globalizarea, și a respecta spiritul istoric, evitând pastașa.

Echipa în care lucrez promovează meșteșugurile pentru toate proiectele publice și, de asemenea, încurajăm clienții privați în acest sens. Provocăm meșteșugarii să atingă cele mai bune rezultate prin dialog și colaborare, care conduc de multe ori la inovări ce transcend soluțiile standard sau alegerile. Meșteșugurile oferă un entuziasm care aduce satisfacție de durată.

Biroul de proiectare în care profesez consideră că a face lucrurile atât plăcute, cât și utile depinde de satisfacerea tuturor simțurilor.

Principii pe care le apreciem în mod special:

- Utilizarea materialelor și a tehnicilor locale stă la baza unei abordări ecologice, vernaculare și sustenabile. Sustenabilitatea socială și economică sunt la fel de importante ca energia utilizată; energia înmagazinată într-o construcție oferă adesea un motiv foarte temeinic pentru păstrarea existentului.
- Porțile, ușile și feroneria dau prima impresie, ele pot fi un indicator important a ceea ce se află dincolo de ele și sunt de multe ori prima parte cu care oamenii intră în contact. Meșteșugul adecvat este întotdeauna diferit, dar sentimentul de calitate și de măiestrie bună rămâne crucial.
- Ferestrele sunt ochii unei clădiri; ele joacă un rol important în imaginea clădirii și direcționează vederea spre exterior. Pe lângă controlul calității luminii și ventilație, ferestrele bine proiectate și lucrate pot aduce multă bucurie și sunt parte integrantă a personalității multor clădiri.
- Scările sunt o călătorie de la un etaj la altul și pot da oportunități minunate pentru a experimenta desfășurarea spațiului, contraste surprinzătoare sau conexiuni vizuale neașteptate. Scări artisanale frumoase, de multe ori sculpturale, tactile și foarte funcționale invită la explorare și mulțumesc atât de mâna, cât și ochii.

Punct de vedere obținut cu sprijinul OAR.

cuvinte-cheie: identitate / meșteșuguri / subvenții pentru ucenicie / global - local / principii de intervenție

Franco Mancuso

Reabilitarea zonelor industriale de patrimoniu

Cum să protejezi și să transmiți generațiilor viitoare memoria

Cred că Bucureștiul va obține unele beneficii din faptul că ajunge cu o oarecare întârziere, în comparație cu alte orașe europene, la recuperarea zonelor afectate de prezența corpurilor de clădire și echipamentelor primei ere industriale. Poate evita greșelile care au fost comise în altă parte și urma practicile care au dat cele mai bune rezultate în scopul de a proteja aceste mărturii.

În multe orașe europene, zone ample și mai ales foarte centrale au devenit brusc caduce, tocmai cele în care moștenirea industrială își prezintă toate valorile sale. Către aceste zone sunt îndreptate rapid mari interese: interese publice, atunci când zone și obiecte au fost considerate resurse adecvate pentru a răspunde noilor cerințe sociale și de modernizare, și interese private, atunci când au activat investiții substanțiale de natură speculativă. Dezvoltatorii imobiliari și proiectanții au fost implicați mai frecvent în aceste conflicte de interese în arii industriale abandonate, întâmpinând mărturiile unui patrimoniu foarte puțin cunoscut, mai ales neprotejat, pentru care posibilitățile de intervenție se extind de la recuperare și punere în valoare până la eliminarea radicală.

Confruntat cu această situație, recursul la *tabula rasa* - sau la înlocuirea unor porțiuni substanțiale a unor clădiri existente - a fost considerat, în general, ca fiind cea mai convenabilă soluție: atât pentru dezvoltatorii imobiliari, prin simplificarea procedurilor de autorizare și pentru implicita creștere volumetrică obținută, cât și pentru proiectanți, pentru vizibilitatea mai mare a „noului” față de acțiunea de a „refolosi” (și pentru mai mica solicitare reclamată în proiectare).

Perspectiva de valorificare este, prin urmare, departe de a fi simplă: fenomenele de transformare urbană au loc atât de rapid, de fapt, încât nu permit sedimentări profesionale și culturale care să aducă ușor la maturitate o „cultură a punerii în valoare”, capabilă să interacționeze pozitiv cu nevoile de recuperare și de reutilizare a zonelor și obiectelor devenite caduce.

Rezultatele pozitive ale unei astfel de culturi au început să apară deja, dacă privim intervențiile care au demonstrat o întrepătrundere mai bună între nevoile și obiectivele de exploatare și de prelucrare, și care se bazează pe convingerea că vechile obiecte industriale pot găzdui în mod eficient o nouă multitudine de funcții, fără a se pierde identitatea lor istorică. Deci, a luat naștere un fel de repertoriu al „celor mai bune practici”, în scopul de a concepe un proiect urban și arhitectural atent la valorile pe care cultura le recunoaște moștenirii industriale prezente în țesutul orașelor noastre, care este folosit din ce în ce mai des.

Potrivit acestei perspective, s-a constatat, în primul rând, că este necesar să se ia în considerare *totalitatea și complexitatea sitului industrial*, așa cum acesta este dăruit de istorie; și că identitatea (tipologică, arhitecturală, structurală etc.) a diferitelor părți din care este de obicei alcătuit un complex arheologico-industrial ce urmează a fi recuperat este respectată numai prin adoptarea unor criterii și metode de intervenție diferențiate: de la restaurarea filologică⁷, la recuperare, până la înlocuire. S-a văzut cât de utilă este descompunerea unui complex arheologico-industrial în diferitele părți componente, determinate în raport cu procesele istorice de formare/creștere/evoluție; atribuirea unei anumite valori (din punctul de vedere istoric, al calității arhitecturale, a tehnologiilor utilizate etc.) fiecărei părți și cunoașterea modului de a stăpâni instrumentele de proiectare potrivite după caz.

Toate acestea înseamnă *a ști cum se iau măsurile diferențiate*, de la restaurarea filologică la integrare conștientă a limbajelor moderne. Fiecare proiect de recuperare trebuie apoi să adopte discursuri adecvate pentru părțile care urmează să fie realizate *ex novo* (substituții, aditii, completări etc.), capabile să dezvolte o dialectică elocventă cu părțile preexistente, fără să prevaleze, și, de asemenea, fără să se plafoneze în deghizări (camuflaj) și soluții mimetice.

La o scară de planificare mai amplă, ar trebui depuse eforturi pentru a *încuraja dialogul cu țesutul urban din jur*; deoarece vechea izolare a acestor obiecte - pentru a le permite să își realizeze cele mai multe dintre funcțiunile lor productive și de infrastructură - nu mai are astăzi niciun motiv de a exista: aceasta ar trebui să fie, în opinia mea, o preocupare principală a fiecărui proiect. Dezideratul se poate realiza printr-o explorare amănunțită a texturii și formei împrejurimilor care înconjoară clădirile astăzi, instituirea punctelor de acces și intrare în cele mai propice amplasamente, precum și prin conceperea unor intervenții eficiente înrădăcinate în rețelele existente de trafic - pietonal și auto.

În această perspectivă dinstinctă, este un fapt *deloc de neglijat ca proiectul să includă, de asemenea, recuperarea „extensiilor” obiectivelor industriale* pe care le au în cadrul lor urban și ambiental, întrucât acestea nu sunt izolate, ci sunt legate prin rețele esențiale pentru funcționarea lor (infrastructură edilitară, canale, artere etc.) de multe ori încă funcționale astăzi.

Apoi *se pot proteja și valoriza spațiile deschise și prezența naturii*, care de multe ori sunt vizibile în rețeaua complexelor industriale abandonate (apă, grădini, echipamente etc.) contemporane cu planul lor inițial (grădini istorice, canale etc), sau care s-au dezvoltat spontan după abandonare. Ele sunt de multe ori o oportunitate de a evalua cu atenție proiectul: trebuie să învățăm să le identificăm valoarea specifică, descriindu-le prin caracterul lor specific, precizându-le istoricitatea în raport

cu designul original al sitului de arheologie industrială sau cu dezvoltarea succesivă ulterioară până la perioada de abandon; imaginarea rolurilor noi care pot fi jucate într-un proiect de recuperare și de punere în valoare.

În intervențiile de succes, *după intervenție, caracterul original al obiectivului arheologic industrial este recognoscibil*: sunt perceptibile funcțiunile pentru care acesta a fost conceput inițial, iar calitatea spațială a interiorului este lizibilă. Din păcate, trebuie să recunoaștem că, în multe experiențe de recuperare, acțiunile de proiectare au fost invazive, dând prioritate amprentei celor care le-au conceput, fără a ne permite să recunoaștem caracterul original al clădirilor și artefactelor din ansamblu. Chiar și interioarele au fost adesea modificate prin operațiuni cu efecte devastatoare privind lizibilitatea ambientală, prin intervenții invazive (subdivizare, decupări funcționale, inserții de planuri ș.a.) ce au compromis identitatea originală.

Nu de puține ori, însă, intervențiile bune au reușit *să aducă la lumină elementele simbolice* ale clădirilor și au salvat memoria operei și a locului. Fabrica de secol al XIX-lea nu este niciodată anonimă (ca aceea contemporană), ci, dimpotrivă, exprimă, în arhitectura sa, imaginea unui investitor care a conceput și spiritul de lucru al celor care și-au petrecut viața acolo. Cred că este întotdeauna posibil să citești, în probele materiale și cu ajutorul cercetării istorice, semnificația simbolică a acelor elemente specifice ale obiectivelor arheologice industriale (fațade, sisteme de decorațiuni, însemne etc.) care pot fi atribuite investitorului; este de asemenea posibil de a găsi, dacă acestea sunt încă lizibile, mărturiile și semnele care permit recunoașterea condițiilor de muncă (succesiunea spațiilor în ciclul de lucru, condițiile de igienă și de iluminat, dimensiunea ambiențelor comparativ cu cea a mașinărilor etc.).

Nu este întotdeauna posibil - dar cred că în București încă este - *să păstrezi și să valorizezi mașinile și echipamentele tehnologice existente*: elemente speciale ale complexurilor industriale, pentru producerea de energie, pentru prelucrare, pentru transportul mijloacelor și al oamenilor. Este important să învățăm mai degrabă să valorizăm prezența lor prin integrarea în proiecte decât să le eliminăm, tocmai ca pe o șansă de a nu distruge *memoria muncii* care le caracterizează.

În cele din urmă, amintiți-vă intervențiile care au vizat cu succes *rețelele în infrastructură abandonate* - căi ferate, canale, traseele rutiere, poduri, tramvaie etc. Acestea traversează și astăzi orașele noastre: în prezent funcționează mai mult ca bariere care împiedică relațiile dintre diferitele zone urbane; dar de multe ori traversau prin cele mai centrale părți ale orașului, pentru că odată garantau accesibilitatea lor spre exterior. Aceste rețele pot fi recuperate și redade orașului în mod eficient și viabil, permițând nu numai conservarea obiectivelor care le caracterizează, dar și diminând

distanța în oraș prin intermediul unor itinerarii neobișnuite și, de multe ori, foarte eficiente.

Cred că și în București toate acestea se pot încă face, în zona Gării Filaret, de exemplu, pe care am vizitat-o de mai multe ori, cu Uzina Electrică Filaret, Hesper SA, Fabrica de Chibrituri, Fabrica de Timbre și multe altele. Desigur, acest lucru necesită îndemânare, inteligență, sensibilitate, deschidere mentală și intelectuală, dorința de a experimenta, entuziasm și o mare capacitate de imaginație; cunoaștem că rezultatul final al unei operațiuni de reabilitare a unei zone industriale dezafectate este mai bun când ea include mărturiile istoriei sociale și fizice a industriei și a sitului abandonate.

Memoria poate supraviețui procesului de dezafectare, iar includerea în proiect a urmelor sale este o etapă importantă a oricărui proces bun de proiectare. Exercițarea oricărui efort în a nu ascunde povestea, atunci când se lucrează cu un sit abandonat, căutarea urmelor în comunități și la protagoniști, când acest lucru este încă posibil, permite fiecărei intervenții să fie înrădăcinată mai bine în oraș.

cuvinte-cheie: identitate / patrimoniu industrial / principii de intervenție / șansa României de a învăța din experiența altora

Andrei Pippidi

Revista dumneavoastră este un reper în presa actuală și locul ei este asigurat de sensibilitatea pe care, din ce în ce mai mulți, am început s-o arătăm față de nevoia de a ne apăra patrimoniul istoric. Dar, înainte de toate, ce avem de apărut?

Primul lucru de făcut este cartografierea. Nu a zonelor de protejat, ceea ce s-a făcut în București. În provincie avem lista oficială, bine sau rău făcută, dar tipărită, deci recunoscută prin lege. Ne trebuie o informație întreținută zi de zi despre punctele aflate în pericol. Nu numai atunci când în jurul unei case vechi se ridică schelele pentru demolare.

Așa am văzut prea târziu distrugerea casei lui Spiru Haret la nr. 6 de pe strada General Manu, în locul căreia a apărut acum blocul care se pregătea de ani de zile. În toată această perioadă am scris articole în *Dilema* în care denunțam amenințarea, dar cine le-a citit? Cine ar fi putut împiedica furișarea celor care-și urmăreau afacerea? O să spuneți că nu era o campanie de presă, ci doar o lirică evocare a cuiva datorită căruia poporul ăsta a învățat carte și a cărui amintire, deci, merita păstrată. Astfel de sezișuri au rămas totdeauna izolate.

Dar există și cazuri în care pledoaria pentru a feri de nimicire o casă, de altfel protejată de lege, s-a făcut prin petiții în regulă

adresate Primăriei Municipiului București. Am semnalat situația clădirii din strada Tudor Arghezi, nr. 4, care a fost dărmată la repezeală în septembrie 2010. Deși s-a apelat înainte de autorizarea de desființare la serviciul Control Disciplina în Construcții, răspunsul a fost: „Dacă reveniți cu o nouă petiție având același conținut, aceasta se clasează fără a se răspunde”. O cinică bătaie de joc al cărei autor, deși semnat, n-a fost niciodată sancționat cum s-ar fi convenit. Iar la fața locului s-a construit proiectul care fusese aprobat de primarul Onțanu.

Atunci, cum s-ar putea stăvili invazia clădirilor noi care se substituie celor vechi, în zonele zise „protejate” din Capitală, sau se strecoară în orice colț din vecinătatea unui monument istoric? De pildă, pe strada N. Iorga, nr. 5-7, unde este (era?) o grădiniță de copii în casa lui N. Kretzulescu, care poartă cu mândrie o inscripție în memoria boierului medic, care a fost ministru al lui Vodă-Cuza. Au locuit acolo și familiile Slătineanu și Lahovary din aceeași aristocrație intelectuală care, altădată, a cinstit România. Rămăsese acolo un colț de curte liber în care stă să se înghesuie un bloc, desigur inadecvat alături de monumentul clasat, pentru extinderea clădirii principale. Cum va arăta se poate ghici după alt exemplu, în str. George Enescu, unde au crescut șapte etaje (dacă am socotit bine) peste cele trei ale casei care a fost înlocuită. Acea, într-adevăr, n-avea importanță ca arhitectură, fiind fosta locuință a servitorilor, în dosul unui adevărat palat: casa doctorului Buicliu, fost medic al regelui Carol I. Aceasta va fi turtită, copleșită, de clădirile care s-au înălțat cu o viteză uimitoare în spate și alături, nemai lăsând niciun loc liber.

În aceste condiții e limpede că trebuie să se mobilizeze oamenii solidari contra nesimțirii parveniților și care nu vor ca orașul lor să fie desfigurat în continuare. Legea 422/2001 are multe defecte, dar cel mai mare este că nu e luată în seamă. Ori de câte ori asistăm la agresiuni împotriva tradiției și a bunului-gust (da, o noțiune relativă), să facem apel la autoritățile care sunt îndreptățite să intervină. Cu ce efect? Experiența de până acum e descurajantă, totuși să nu lăsăm să doarmă conștiința noastră.

cuvinte-cheie: control / opinie publică / spirit civic / Casa Spiru Haret / casă în str. Arghezi 4 / Casa N. Kretzulescu / Casa Buicliu

Liliana Roșiu

Perspective pentru monumentele istorice?

O comparație între cât se conservă din patrimoniul construit prin diferite tipuri de intervenții și cât se pierde pare să încline în favoarea pierderilor. Dacă se urmărește care categorii de monumente sunt cele mai defavorizate, ies în evidență arhitectura vernaculară și cea de lemn, în special, precum și patrimoniul industrial. Ce se poate face pentru a opri distrugerile și a da un alt curs protecției valorilor patrimoniale?

Răspunsul, de loc simplu, poate fi căutat pe diverse paliere și cu siguranță discuția rămâne deschisă. Poate că o primă direcție ar duce la însuși modul în care ne raportăm la monumentul istoric. La o primă vedere, definirea monumentului istoric pare clară, însă complicațiile de înțelegere apar pe măsură ce monumentele se amplifică la ansambluri și zone protejate, în care un fond heterogen, necartat valoric, este greu acceptat și înțeles ca monument în integralitatea lui. Efectele se fac simțite în ambiguități la nivel legislativ sau în dificultățile de clasare, gestionare și urmărire a protejării, la nivel administrativ.

Procedura de clasare poate constitui un mijloc de protecție pentru patrimoniul construit, dar și aici există aspecte care uneori blochează, în loc să ajute. În lipsa acordului proprietarului potențialului monument, părți din documentație nu pot fi întocmite, iar clasarea este adesea compromisă. Pentru varietatea situațiilor posibile și pentru reala protejare a valorii patrimoniale, în lipsa înțelegerii importanței sale, ar trebui revizuite condițiile de clasare și conținutul documentației respective. Excluderea din terminologia curentă a noțiunii de monument susceptibil, asociată cu incapacitatea de a inventaria potențiale monumente istorice și de a le oferi un regim specific de protecție s-a soldat deja cu masive pierderi.

Structura serviciilor cu atribuții în domeniul protejării patrimoniului construit este un alt subiect sensibil. Atâta vreme cât factorul politic și nu cel profesional gestionează activitatea direcțiilor pentru cultură, al căror personal este oricum insuficient, este greu de acoperit toată activitatea de cercetare, evidență, urmărire a stării de conservare sau a șantierelor în curs, pe care se presupune că ar trebui să o acopere un serviciu cu atribuții în domeniul protejării monumentelor istorice. Consecința este adesea restrângerea activității și încercarea de a urmări corectitudinea documentațiilor de restaurare sau a modului de punere în operă.

Și aici este de discutat nivelul specializării pentru intervenții asupra patrimoniului construit. Adesea cerințele nu pot fi îndeplinite din lipsa personalului calificat. O simplă casă tradițională cu pinion decorat în stucatură își pierde specificul pentru că nu există meșterul capabil să execute sau pentru că proprietarul nu poate acoperi financiar lucrarea și nici nu e prea convins de utilitatea ei, în contextul avalanșei de modele îndoielnice promovate de societatea contemporană. Acest exemplu aparent minor, dar amplificabil la scară națională, deschide discuția asupra modului în care ar trebui aplicată o întreagă strategie de salvare a valorii patrimoniale, de la mediatizarea pentru înțelegerea unei identități culturale profunde, care să determine și să motiveze proprietarul, până la asigurarea asistenței de specialitate și a susținerii tehnice. La nivel de sensibilizare, de instruire și convingere se deschide un câmp larg și cu posibile rezultate. Introducerea unor

noțiuni de arhitectură în învățământul primar, chiar dacă în mod facultativ, e un exemplu în acest sens, care în timp poate genera o însănoșire de mentalitate.

Fără un curent de interes general favorabil protejării valorii patrimoniale, în care să fie angrenată societatea prin diferiți săi actanți, e greu de presupus că îmbunătățiri focalizate pot ameliora sistemul protejării monumentelor istorice.

Faptul că la Timișoara, pentru clasarea Fabricii de ciorapi, lucrare de autor, semnificativă pentru patrimoniul industrial al orașului, după câștigarea în instanță a dreptului la clasare, urmează demolarea, ne face totuși să ne întrebăm în ce termeni mai putem vorbi despre protejarea patrimoniului construit?

cuvinte-cheie: proprietari / personal instituții / educație / societate / Fabrica de ciorapi din Timișoara

Raluca Munteanu

„Most endangered”

În mai 2014, Europa Nostra a inclus bisericile de lemn din nordul Olteniei și sudul Transilvaniei în lista celor mai periclitate șapte situri din Europa. Cu un an înainte, în această listă a fost inclus situl minier Roșia Montană. Recunoașterea valorii acestor situri nu este un lucru laudabil, ci este un semnal de alarmă, confirmând la nivel internațional faptul îngrijorător că patrimoniul României este în pericol. Solidaritatea europeană pentru salvarea și valorificarea siturilor periclitare nu este însă suficientă fără efortul local, al autorităților, al comunităților și al profesioniștilor. Prezența în acest program a două situri din România, combinat cu recunoașterea oficială a faptului că 70% din monumentele istorice sunt în prezent necunoscute (probabil unele au dispărut, altele sunt în prag de colaps) confirmă o stare de criză profundă a patrimoniului național, a protejării și conștientizării lui.

Dacă la nivelul autorităților predomină birocrația și dezinteresul (motivat fie de subfinanțare, fie de lipsă de personal, fie de legislație defectuoasă), societatea civilă este tot mai activă. Exemplul bisericilor de lemn abandonate din zona Olteniei de nord este reprezentativ. Proiectul inițiat de Ordinul Arhitecților din România și desfășurat în parteneriat cu Fundația Pro Património a strâns până în prezent peste 100 de voluntari, a realizat intervenții de urgență la circa 30 de bisericiuțe de lemn, toate cu sprijinul comunităților locale. Restaurarea bisericii de lemn din satul Urși este un caz special, dar în același timp reprezentativ. Lucrările, finanțate doar din donații și surse private, se fac împreună cu locuitorii și sunt completate de acțiuni complementare, care încearcă să reintegreze clădirea în viața comunității pentru a fi îngrijită și apreciată. În septembrie a fost deschisă, cu sprijinul

organizației internaționale World Monuments Fund, o expoziție cu piesele deteriorate de lemn, înlocuite și obiecte vechi ale comunității, care face parte din Muzeul Comunității realizat de voluntarii implicați în restaurarea bisericii.

Patrimoniul este responsabilitatea fiecărui cetățean, nu doar al unei elite de specialiști - restrânsă și aproape inaccesibilă. Peisajele culturale și clădirile istorice constituie un element formator al identității sociale, iar protejarea și valorificarea lor trebuie înțeleasă într-un sens larg, care să includă activ atât profesioniști din domenii variate, cât și comunitățile, utilizatorii și societatea. Protecția patrimoniului nu trebuie să fie un domeniu închis și axat pe conservare muzeistică, ci o activitate constantă, susținută, deschisă, în care arhitecții au mai curând rol de mediator, de formator. Aceasta este viziunea proiectului derulat de Ordinul Arhitecților din România și Fundația Pro Patrimonio aflat pentru cazul bisericilor de lemn - definitorii pentru un peisaj cultural unic - cât și pentru Casa Enescu - proiect de solidaritate pentru muzică, arhitectură și cultură.

cuvinte-cheie: biserici lemn / Roșia Montană / situri periclitare / criză / identitate / rolul arhitecților

Punct de vedere obținut cu sprijinul OAR.

Mikel Landa, Alazne Ochandiano

„Cine sunt arhitecții de specialitate din Spania implicați în proiectele privind patrimoniul construit?”

Amestecul de culturi care au coexistat în Spania de secole a avut ca rezultat o moștenire construită printre cele mai bogate și abundente. Construcții aparținând multor culturi, perioade și construite cu tehnici diferite sunt răspândite de-a lungul țării. Păstrarea patrimoniului material este, astfel, o provocare și o sarcină relativ obișnuită pentru mulți arhitecți.

Ar fi prea simplu să spunem că fiecare arhitect din Spania este abilitat să intervină în prezervarea patrimoniului, chiar dacă afirmația este adevărată. Există 33 de școli de arhitectură din țară, 14 dintre ele fiind private, iar cariera obișnuită nu include subiecte privind restaurarea sau patrimoniul. Cu toate acestea, există o specializare din ce în ce mai profundă prin studii de masterat privind conservarea patrimoniului pentru studenții de arhitectură și arhitecți care introduc în teoria și practica de restaurare. Chiar dacă specializarea nu este obligatorie pentru a proiecta, o diplomă de master oferă cunoștințe și arată interesul pentru un subiect în care acesastă preocupare este crucială.

Competențele în domeniul patrimoniului sunt descentralizate în sarcina administrațiilor regionale. Servei de Patrimoni

Arhitectonic Local din Barcelona este cea mai veche instituție care lucrează în domeniul patrimoniului, începând din 1914, și Institución Príncipe de Viana din Navarra, creată în 1940. Fiecare regiune are propria instituție sau departament responsabil de conservarea patrimoniului construit. În unele cazuri, intervenția lor cuprinde fiecare pas al lucrărilor de conservare, de la documentare, la proiect și șantier de conservare, instituțiile având propriii lor arhitecți care se ocupă de proiecte. În cele mai multe cazuri, sarcina administrației se rezumă la controlul și supervizarea proiectelor, precum și gestionarea subvențiilor. Prin urmare majoritatea proiectelor sunt dezvoltate de către arhitecți externi lor. După cum am menționat mai sus, nu există nicio licență sau studii necesare pentru a interveni în patrimoniu, în consecință, orice arhitect are posibilitatea de a lucra în conservarea patrimoniului. Cu toate acestea, există o lungă tradiție în conservarea patrimoniului construit cu profesioniști excelenți care și-au dedicat cariera lor restaurării și predării în acele multe specializări de master, care au proliferat, de unde tineri, dar bine pregătiți profesioniști intră pe piață. Un număr mare de proiecte de conservare, precum și multe dintre cele mai interesante și complexe proiecte bugetare depind de administrații, astfel, sunt în conformitate cu legislația de contractare. În consecință, pentru a participa la concursuri este necesară implicarea în proiecte de conservare a patrimoniului, iar buna pregătire este un factor-cheie pentru a reuși. Asociații private multidisciplinare de profesioniști în patrimoniu, ca Academia del Patal, organizează periodic evenimente și conferințe în restaurare care produc dezbateri în teoria și practica din domeniul restaurării.

cuvinte-cheie: rolul arhitecților / formare profesională / instituții

Punct de vedere obținut cu sprijinul OAR.

Șerban Sturdza

Corelarea proceduri juridice - intervenții de urgență

Există în prezent o lege care obligă la încetarea oricărei intervenții la o casă dacă ea se afla într-un conflict juridic. Cum conflictele juridice în România (mă refer în special la recuperări de imobile luate abuziv de către stat sau transferuri de la o instituție la alta pe baza aceleiași legi) durează foarte mult (5 - 20 de ani), iar țara traversează o perioadă grea și diverse transformări de mentalitate, clădirile sunt abandonate în mod legal de ambele părți aflate în conflict juridic. În această perioadă, se constată că sunt sute sau mii de cazuri, dintre care foarte multe monumente istorice clasate, părăsite în mod legal, de către stat. O simplă modificare legislativă ar putea reduce drastic aceste pierderi care, de fapt, sunt ale națiunii române.

Sensul modificării e următorul: având în vedere că este vorba de bunuri de patrimoniu, statul român ar putea să suporte intervențiile

de urgență pentru salvarea imobilului din bugetul propriu până la decizia juridică, urmând să-și recupereze cheltuielile de la câștigătorul procesului după ce acesta a dobândit clădirea. Forma juridică probabil că e mai complicată, dar logica demersului este evidentă. Un raționament dus la absurd în situația actuală juridică ar putea să fie cam așa: cea mai simplă metodă de a distruge toate monumentele istorice din România și a-i șterge memoria ar fi deschiderea unui proces la fiecare din ele pe care să-l tergiversezi suficient de mult timp.

Cele mai simple gesturi cu finalitate care pot fi întreprinse de populație sau ONG-uri

La acest punct se încadrează proiectul vizând casa de la Mihăileni, care, pentru o sumă mică (circa 45.000 euro) la care se adăuga o notorietate mare (George Enescu, personalitate internațională), poate deveni model pentru o serie de alte monumente istorice de dimensiuni mici, dar cu valoare culturală foarte mare. Exemple: casa lui Maniu de la Bădăcin, conacul de la Miorcani al familiei Pillat, locuința lui Brâncuși de la Hobita și multe, multe alte clădiri de dimensiuni mici, de obicei plasate în mediul rural sau la periferie (vezi casa lui Argezi din București). Dacă primul experiment, casa în care a trăit George Enescu, reușește, publicitatea din jurul lui ar trebui să genereze o constelație de acțiuni similare. Atenție, proiectul de fiecare dată trebuie să conțină și faza de utilizare după executarea lucrărilor de intervenție, deci studiul preliminar depășește ceea ce tinerii arhitecți de astăzi își închipuie că ar fi meseria lor: planșe desenate, modelare 3d sau un scurt memoriu. Proiectul trebuie integrat în viața comunității, poate avea extensii și reprezintă o operație complexă, cu atât mai interesantă și posibilă cu cât e mai bine documentat și pragmatic. De fapt, e vorba de sustenabilitate.

Cartea Neagră a Monumentelor

Proiectul a fost sugerat de Ordinul Arhitecților din România și Fundația ProPatrimonio, s-a bucurat de o finanțare a Ministerului Culturii și a fost coordonat, în 2009, de Hanna Derer. Acțiunea ar trebui continuată prin publicarea unor volume destinate fiecărui oraș sau zonă, conducând astfel la un dosar martor. Chestiunea văzută în ansamblu are un impact mult mai mare asupra publicului și decidenților decât raportul prezidențial pentru patrimoniu sau mici pastile înghițite individual. Asta nu înseamnă că articolele lui Andrei Pippidi din Dilema sau orice altă intervenție în spațiul public nu este importantă.

Lărgirea pieței de intervenție în lumea arhitecților și restauratorilor

Problema se pune între numărul de monumente care au nevoie de proiecte și numărul de deținători de ștampile care pot interveni. Este corect sau nu să fie încetinit ritmul de salvare al monumentelor din cauză că nu am destui oameni cu ștampilă? Toți oamenii cu ștampilă sunt la fel de competenți și toți oamenii fără ștampilă sunt incompetenți? S-ar putea ca o analiză obiectivă

(nu sunt sigur dacă am dreptate sau nu) și un răspuns cinstit, să dovedească faptul că monumentele ar fi mai bine servite dacă posibilitatea de intervenție ar fi oferită tuturor arhitecților, cu alte cuvinte, ștampila și ce se ascunde în dosul ei în România este un subiect care ar trebui abordat frontal, analizat și apărut în consecință. Adevăratul beneficiar trebuie să fie întotdeauna monumentul istoric.

cuvinte-cheie: schimbări legislative / finanțare / dezvoltare sustenabilă / analiza existentului / rolul arhitecților

Ioana Bogdan Cătănicu

Moștenirea culturală a României a fost, de la mijlocul secolului al XX-lea, sub o agresiune permanentă, „noua orânduire” dorind să șteargă complet din mintea și sufletul oamenilor propria identitate. Au reușit parțial doar datorită oportunismului unei părți a intelighenției, prin distrugerea fizică a celor „recalcitranti” și prin dezrădăcinarea populației rurale cu scopul înregimentării într-un proletariat fără identitate, fără respect de sine, mulțumit să trăiască în celule uniformizate, ușor manevrabile.

În 1977, sub pretextul „asanării” unor cheltuieli prea mari (unele chiar cu aspect infracțional) pentru capitolul restaurări, s-a desființat total instituția menită să protejeze patrimoniul imobil.

Acum un sfert de veac, cu totul surprinzător, una din primele măsuri a fost abolirea legii patrimoniului sub pretextul că era o „lege comunistă”... Urmarea a fost că practic zece ani nu a existat o protecție eficientă a patrimoniului mobil și imobil.

Legislația creată în 2000⁸ a suferit succesive modificări fără să ajungă la adoptarea recomandărilor europene și mondiale; legi prolixă, cu articole redactate într-o limbă greoaie, cu o sintaxă deficitară au creat premisele interpretării lor în funcție de interesele unor grupuri din interiorul sistemului sau „beneficiari” ai deținerii sub diferite forme a unor categorii de patrimoniu.

Astfel am ajuns să vedem Comisiile de specialitate ale Ministerului Culturii⁹ incapabile să își exercite rolul esențial, acela de foruri științifice, profesionale de determinare a politicii statului (ca garant al protecției patrimoniului cultural național). În ceea ce privește patrimoniul arheologic, am ajuns să vedem proiecte „naționale” create cu singurul scop de a elibera avize de descărcare de sarcină arheologică pentru terenurile reclamate de investitori, indiferent de valoarea culturală a sitului descoperit. Dacă s-a obținut anularea în justiție a unui astfel de aviz pentru minele romane (unice în lume!) de la CÂRNIC, Roșia Montană, nu s-a putut face nimic pentru salvarea unei așezări romane quasi urbane, descoperită la Șibot (județul Alba), rasă de buldozere grație descărcării de sarcină arheologică, semnate pe plan local

de un funcționar „descentralizat” al Ministerului Culturii, fără profesionalism sau rău-intenționat, în disprețul legii care în acest gen de descoperiri ar fi impus schimbarea proiectului¹⁰.

Centrele urbane istorice sunt pradă distrugerii prin grija legii de „retrocedare” a proprietăților, căci cei ce obțin dreptul de proprietate, de obicei nu adevărații proprietari, au un singur obiectiv: să valorifice la maximum terenul prin edificarea unor zgârie-nori indiferent de valoarea și nevoia de protecție a peisajului urban.

Dacă șirul neregulilor ce se înscriu între cauzele distrugerii fără discernământ a tuturor categoriilor de monumente istorice, arheologice sau de arhitectură nu încap în aceste rânduri socot că singura posibilitate de a pune bazele unei protecții reale a patrimoniului cultural este **înscrierea în Constituție a prevederii Statul garantează și protejează identitatea culturală a poporului român și a minorităților**.

Cu mai multă precizie, trebuie afirmat fără înconjur că:

- 1) **Moștenirea culturală materială și spirituală sunt bogăție identitară inalienabilă.**
- 2) **Statul asigură păstrarea identității spirituale și culturii naționale, protejarea și conservarea moștenirii culturale, stimularea educației, cercetării științifice și artelor¹¹.**

Aceste prevederi ar impune reala identificare¹² și cartare a tuturor tipurilor de monumente, situri și valori de patrimoniu, inventariere care stă la baza oricărei reale protecții și planificare a cercetării și punerii în valoare spre beneficiul național și universal a identității specifice create de locuitorii acestui spațiu, în timp.

Derivând din afirmarea fără echivoc a obligațiilor Statului față de **moștenirea culturală materială și spirituală ca bogăție identitară inalienabilă** se va putea trece la eliminarea neprofesionalismului și a imposturii interesate din forurile care prin lege au **obligația de a proteja această bogăție**. Se va putea elimina monopolul deținut de Ministerul Culturii, care practic, din 2001, a eliminat orice autoritate științifică menită să contracareze hotărârile funcționarilor acestuia. Va trebui să se acorde cercetătorilor din Academia Română și din universități un rol determinant în dezbaterile privind politica statului în protecția patrimoniului cultural.

Desigur numai vigilența specialiștilor va crea ambianța în care prevederile legale vor fi respectate fără abatere.

cuvinte-cheie: identitate / legislație / instituții / Roșia Montană / Șibot / proprietari / Constituția României / birocrație/ nevoie creștere rol specialiști

Redacția Observatorul Urban București a adresat dnei. arh. Eugenia Greceanu invitația de a scrie un articol pentru acest număr ca răspuns la întrebarea „ce poate fi făcut în următorii patru ani ca soarta monumentelor istorice din România să fie mai bună?”. Inițial, dna. arhitect ne-a anunțat că ar dori să scrie despre paza monumentelor și restructurarea Direcției Patrimoniu Cultural din Ministerul Culturii. Articolul a abordat doar primul subiect. În urma discuțiilor pe textul primit a apărut ideea de a publica două materiale: un articol (textul condensat) și un mini-interviu pe marginea celui de al doilea subiect.

*

Revederea articolului 7

În situația actuală, cu protecția monumentelor lăsată pe seama direcțiilor județene de cultură, vasale primăriilor locale; cu o Comisie Națională de Arheologie care și-a dat acordul pentru exploatarea de la Roșia Montană și cu un fost ministru al culturii - Răzvan Theodorescu - îmbrăcat cu titluri academice, care îi numește „tâmpiți” pe cei care se opun dinamitării Munților Apuseni, îmi pare utopică speranța unei redresări prin acte normative, care nu vor fi luate în seamă nici măcar de cei care le vor redacta. Singura soluție posibilă de oprire parțială a distrugerii ansamblurilor istorice este reactualizarea articolului 7 din Hotărârea Consiliului de Miniștri 661/1955, lege elaborată de arhitecții Comisiei Monumentelor Istorice din Comitetul de Stat pentru Construcții, Arhitectură, Sistemizare (Horia Teodoru, Grigore Ionescu, Ștefan Balș, Emilian Costescu) și însoțită de o formațiune fantomă a Academiei Republicii Populare Române, prin publicare – fără colectiv de redacție și notă de prezentare – cu antetul „Comisiei științifice a muzeelor, monumentelor istorice și artistice”, situație repetată și în cazul HCM 1.160/1955 cuprinzând lista monumentelor.

Iată conținutul articolului 7:

„Paza, protejarea, conservarea, consolidarea și restaurarea monumentelor de cultură, a cadrului corespunzător precum și a zonei lor de protecție este o sarcină permanentă a Comitetelor Executive ale Sfaturilor Populare pe teritoriul cărora se află acestea.”

Articolul 7 din HCM 661/1955 a rămas în vigoare până în 1990, niciuna dintre mizerabilele legi ceaușiste din 1974 (a sistematizării și a monumentelor) neîndrăznind să atace singura măsură capabilă de a stăvili distrugerea clădirilor și a vegetației. Dar începând din 1990 și până la OUG 228/2000 primăriile nu au mai avut aceste responsabilități. Formulele din 2000 și cele ulterioare, din legea monumentelor istorice, pierd unele aspecte din vedere. Sigur, restaurarea monumentelor aflate în proprietate privată cade în sarcina proprietarilor, dar ce se întâmplă când aceștia nu pot sau nu vor să o facă?

Un răspuns ar putea fi căutat în teza de doctorat, cu această temă, a arhitectului Sergiu Nistor, președintele Comitetului Național ICOMOS. Dar este absolut necesar un articol care să sublinieze că atât paza, cât și măsurile pentru protejarea și conservarea monumentelor și a clădirilor din zonele valoroase din punct de vedere cultural cad în sarcina primăriilor.

Din 1952 până în 1990, primăria a asigurat paza, protejarea și conservarea patrimoniului construit. Ce s-a întâmplat după? Doar unul din exemple: în satul Ceplența, județul Iași, a existat un conac Cantacuzino în stare foarte bună, atât de bună încât, înainte de 1990, era Casă de Căsătorii. A venit Revoluția și s-a zis: „nu mai e al nostru”. A rămas al nimănui. S-au suit pe acoperiș, au dat jos șarpanta și a început distrugerea. Când am fost ultima dată acolo, mai era în picioare un zid înalt pe colț și pivnițele. Pe urmă am aflat de la cineva că veniseră trei căruțe de la Iași să scoată cărămizi din conac pentru Mitropolie.

Situația din prezent nu poate fi remediată decât cu poliția. Este amețitoare actualitatea constatării lui Constantin Argetoianu după vizitarea unui conac prost întreținut (Golești), deși proprietarii erau în viață: „Suntem un pământ al descompunerii!”. Conacul a fost restaurat ulterior de Horia Teodoru, după căsătoria sa cu o domnișoară Goleșcu.

*

Florin Bălțeanu: De ce ați ales să nu mai scrieți despre reorganizarea Direcției Patrimoniu Cultural?

Eugenia Greceanu: Să vă spun de ce am renunțat.

Sub tutela Comitetului de Stat pentru Construcții, Arhitectură, Sistematizare (CSCAS), ceea ce ar corespunde Ministerului Dezvoltării de astăzi, a funcționat cea mai bună organizare a unei instituții pentru patrimoniul construit în România. Într-un context general de distrugere a culturii românești, în 1952, s-a petrecut un miracol, a fost înființat CSCAS-ul, avându-l ca ministru pe arh. Nicolae Bădescu. El a preluat problema protecției patrimoniului. Atunci problemele care țineau de cultură erau împrăștiate, era ceva inform. Comitetul de Stat comanda primăriile. Toate luau avizele de la CSCAS. Comitetul de Stat a fost un for de autoritate între 1952-1968. Până când primarii au spus că au învățat arhitectură și nu mai au nevoie să li se spună, la fiecare pas, ce să facă.

CSCAS-ul avea oameni bine pregătiți, cu experiență în proiectare, care, chiar dacă laudau directivele de la Moscova, își respectau meseria și prin asta se respectau pe ei. La Direcția Generală a Monumentelor Istorice, parte din CSCAS, Bădescu a adus cei mai experimentați oameni din domeniu de la Comisia Monumentelor Istorice, desființată în 1948. A ales numai oameni care aveau restaurări efectuate. Horia Teodoru avea restaurările de la Biserica Buna-Vestire de la Curtea Veche și Biserica Sf. Treime din Siret, restaurări model, impecabile și avea o activitate

extraordinară ca șef de serviciu la Comisia Monumentelor ce ar merita să fie studiată separat. Ștefan Balș avea zeci de restaurări. Grigore Ionescu beneficiase de bursa Comisiei Monumentelor Istorice în Italia, ca și ceilalți doi, lucrase la Comisie releveele din volumele lui George Balș privind istoria arhitecturii Moldovei¹³ și restaurase Biserica Enei. Emilian Costescu restaurase Mihai Vodă. Bădescu a adus oameni de meserie, cu activitate în domeniu și cu un devotament arătat față de domeniu. Lucrurile au mers foarte bine, semnalându-se toate neregulile, cu scandaluri la Primul Secretar, până prin 1957, când Comitetul Central PCR s-a supărat și l-a atacat pe ministru că a angajat boieri, dintre care unii mai făcuseră și închisoare politică (G. M. Cantacuzino și Ion Balș). A fost aspru criticat într-o ședință, iar el a spus: „Puteți să mă criticați, dar problema monumentelor nu poate fi dată pe mâna oricui”. „Tovarășe, înseamnă că nu te supui criticilor, ai vot de blam pe șase luni pe linie de partid, să remediezi situația.” Atunci Bădescu a trebuit să renunțe la unul dintre cei doi. A plecat G. M. Cantacuzino din Direcție, am spus asta în *Povestea unei familii din București. Grecenii*, cartea doamnei Victoria Dragu-Dumitriu.

Apoi a fost apariția lui Virgil Bilciurescu care a iubit monumentele și orașele vechi. El, prin relații în CC, a determinat o restructurare a Direcției, care a ajuns din interiorul CSCAS, „pe lângă” Comitetul de Stat. A putut atașa un atelier de proiectare înființat încă din 1953 în cadrul Institutului central pentru sistematizarea orașelor și regiunilor (ICSOR) sub conducerea lui Ștefan Balș și Radu Udriș. O mare victorie a fost și unitatea de execuție a restaurărilor, sub conducerea ing. Victor Munteanu. Finanțarea se făcea dintr-un fond creat special pentru monumente, al CSCAS-ului. Din 1959 până prin 1963 a funcționat un sistem bine condus, ce a avut rezultate excepționale, consemnate în 1962, în primul volum de comunicări al Comisiei Monumentelor Istorice. Totul ar fi mers bine dacă Bilciurescu nu ar fi fost înlăturat de la conducere pentru că și-a luat foarte în serios rolul, reușind să salveze Biserica Slobozia de pe magistrala Nord-Sud, deși existau planuri aprobate de Comitetul Central ale arh. Horia Maicu. Și această poveste este relatată în cartea doamnei Victoria Dragu Dumitriu. Motivul oficial al înlăturării a fost un scandal de viață particulară căruia i s-a dat o proporție ridicolă. În locul lui Bilciurescu a venit director Grigore Ionescu cu jumătate de normă, iar pentru cealaltă jumătate, s-a creat postul Director Proiectare, dat lui Gheorghe Curinschi, fără experiență în proiectare, moment în care a început o degingoladă lentă pe care o găsiți în aceeași carte și care s-a accelerat, în 1968, când Direcția Monumentelor a fost preluată de Comitetul Culturii și Educației Socialiste (echivalenta Ministerului Culturii de astăzi). Descompunerea a continuat până la desființarea din 1977.

Am avut cea mai frumoasă profesiune imaginabilă: cunoașterea trecutului și a oamenilor, libera cercetare a construcțiilor, variația problemelor ridicate de fiecare caz în parte. Am iubit Direcția

Monumentelor ca pe o ființă radiind respect pentru semnalele din trecut. Nu am răbdare nesimțirea celor care foloseau restaurările drept vacanțe, prelungind cu anii șantiere pitoresc așezate. Din acest motiv mi s-a aplicat proverbul ardelenesc „cine lucră mult și bun ori e prost, ori e nebun”. Nu m-au descurajat aceste aprecieri și, alături de soț, am trecut peste toate. *Fais ce que tu dois, advienne que pourra!*

€ România a fost singura țară din blocul comunist care a avut problema monumentelor dată unui minister cu autoritate administrativă, nu la cultură și de aceea a avut rezultate care impresionau delegațiile vecinilor în schimburile de experiență. Bulgarii spuneau „noi ținem de Cultură, cine ne dă nouă șantiere și bani?”. Această structură, care s-a datorat arhitecților, a fost unicat în țările socialiste. Propunerea voiam să o fac având în vedere ce s-a obținut bun când Direcția Monumentelor a fost la CSCAS. Dar cine e dispus să își riște avantajele funcției? Cine ar refuza plicuri pentru Palatul Știrbei? O rușine! Să văd acești oameni, până atunci doar polițistul mai poate salva câteva cărămizi.

A În anii '50, la Direcția Monumentelor nu se pune problema ciubucului. Nici la Paul Emil Miclescu, nici la Ion Balș, nici la Ion Dumitrescu. Toți erau oameni cinstiți, cu coloană vertebrală. Treaba s-a stricat după ce a venit Curinschi la Direcția Monumentelor și a evoluat rapid după trecerea la Ministerul Culturii către schema împământenită a mituirii, în plină vigoare și astăzi.

A Până nu se reface o generație de intelectuali dispuși să lucreze fără să facă avere, din plăcerea lucrului pe care îl fac, capabili să își pună în pericol avantajele, până atunci nu se poate face nimic. Din păcate a intrat în sânge, timp de 40 de ani, vorba „dacă poți apuca ceva, înhață!”. De aceea am renunțat la a mai scrie în articol despre transferul problemelor ce țin de monumente de la Ministerul Culturii la Ministerul Administrației.

F.B.: În urmă cu un an, a existat un proiect de Lege a Decentralizării prin care Direcțiile Județene pentru Cultură erau trecute în subordinea Consiliilor Județene. Cum credeți că ar fi această schimbare?

E.G.: *La même Jeannette, autrement coiffée.*

noiembrie 2014

cuvinte-cheie: aplicarea legii / poliție / calitatea intelectuală și morală a oamenilor din instituții

Nicușor Dan

Patrimoniul construit. Ce este de făcut? ¹⁴

Inventarul

Nu putem imagina un manager ce nu știe care sunt activele companiei. Ministerul Culturii nu cunoaște situația patrimoniului construit pe care îl protejează conform legii. Conform datelor oficiale, la aproape 70% dintre monumentele istorice nu a mai fost niciun funcționar în ultimii 25 de ani să vadă dacă monumentul este în picioare, dacă mai are acoperiș etc. Ministerul Culturii nu are evidența zonelor construite protejate din țară. În plus, există numeroase localități pentru care nu s-au delimitat zonele istorice în zone construite protejate. Inventarul monumentelor istorice, al zonelor construite protejate și terminarea delimitării acestora se impune cu necesitate.

Intervenții de urgență

Se acordă investiții de milioane, chiar zeci de milioane de euro pentru restaurarea a câte unui monument istoric, foarte bine, dar principala urgență o constituie sutele de monumente istorice și miile de clădiri din zone protejate care au nevoie de intervenții minimale și puțin costisitoare, dar urgente: acoperișuri, ferestre etc. Cu o investiție minimă, imediat după inventar, putem pune la adăpost aceste clădiri, iar intervențiile de substanță, costisitoare, vor fi prioritizate ulterior.

Legislativ

Încă din 2006 s-au propus schimbări legislative esențiale în Legea monumentelor istorice: lărgirea cadrului legii și la zonele construite protejate, emiterea avizului pentru desființare doar împreună cu avizul pentru construire, obligativitatea avizului pozitiv al Comisiei Naționale / Zonale pentru intervenții etc. În 2012 au fost formulate juridic. Ele trebuie introduse de urgență în lege, fără să se aștepte Codul patrimoniului, la care miniștrii culturii visează deja de peste 5 ani.

Personalul

Dintre persoanele care se ocupă de patrimoniul construit în minister și direcțiile județene, un sfert sunt adevărați eroi, luptând realmente pentru protejarea patrimoniului. Însă un sfert sunt incompetenți, un sfert sunt hoți, iar un sfert sunt și incompetenți și hoți. În personal trebuie făcută curățenie. Nu poți să lași patrimoniul țării pe mâna unor oameni care au semnat zeci de acte constatate ilegale de către instanțele judecătorești. De asemenea, personalul este mai mult decât insuficient, de zeci de ori mai restrâns decât în țările europene occidentale. Se impune suplimentarea.

Comisiile

În componența Comisiei Naționale a Monumentelor Istorice și a Comisiilor Zonale și-au făcut loc, de-a lungul timpului,

persoane din sfera de influență a speculatorilor imobiliari, care numai apărători și evaluatori obiectivi ai patrimoniului construit nu sunt. Se impune curățenia și în aceste comisii și revenirea personalităților care, de-a lungul timpului, au fost înlăturate. Situația este dramatică în Comisia Națională de Arheologie, unde principalul criteriu de selecție pare a fi fost obediență față de proiectul minier de la Roșia Montană.

Administrativ

Un circuit de avizare online, transparent, reduce marja de apreciere a funcționarului și deci corupția în avizare. Sistemul există, îl putem implementa gratuit pentru minister.

Controlul

Corpul de control al Ministerului Culturii prevăzut de lege din 2001 nu a fost încă înființat. Instituțiile complementare, Poliția Locală, Inspectoratul de Stat în Construcții, Prefectul și mai ales Parchetul nu funcționează. Avem o mafie imobiliară, dar niciun condamnat. Aceste instituții trebuie funcționalizate, prin mecanisme clare de acțiune.

cuvinte-cheie: analiza existentului / finanțare / schimbări legislative / oameni / instituții

Roxana Wring

România nu duce lipsă de voci publice care să ne semnaleze situația dezastruoasă a patrimoniului construit: politicieni, miniștrii ai culturii, reprezentanți ai autorităților locale, reprezentanți ai învățământului de specialitate și ai asociațiilor profesionale, arhitecți, urbaniști, experți în patrimoniu, ONG-uri, cetățeni din toate colțurile țării, organizații internaționale¹⁵, declară într-un cor că „așa nu se mai poate!”.

Și totuși, în ciuda consensului general, legislația românească nu reușește să protejeze nici monumentele și nici zonele istorice. Cei în măsură să o facă nu au elaborat nici strategia națională de valorificare a acestei importante resurse economice. În schimb, responsabilitatea este pasată de la o instituție publică la alta, de la un grup de „specialiști” la altul. Fuga de răspundere a decidenților, legislația lacunară și abordarea greșită a dezvoltării urbane de către administrațiile locale fac din patrimoniul construit o pradă ușoară pentru specula imobiliară.

Ce ar trebui făcut în următorii patru ani?

1. Analiza situației din teren este urgența

Ministerul Culturii nu dispune de situația la zi a stării de conservare și a statutului juridic al imobilelor înscrise în Lista Monumentelor Istorice. Lipsesc, în egală măsură, inventarele zonelor construite protejate. Fără aceste două instrumente indispensabile, nu se poate elabora o strategie de protecție.

2. Atât legea monumentelor istorice, cât și legea urbanismului trebuie modificate

Legea monumentelor istorice nu prevede sancțiuni credibile pentru actele de distrugere a monumentelor istorice. Numeroasele acțiuni în instanță ale ONG-urilor o dovedesc cu prisosință: legea nu protejează patrimoniul. Legea urbanismului permite urbanismul derogatoriu și agresiunile asupra zonelor protejate. Și în acest caz, există numeroase studii de caz și acțiuni în instanță care dovedesc ineficacitatea legii, în special după modificările adoptate la mijlocul anului 2013.

Atât Ministerul Culturii, cât și Ministerul Dezvoltării promet, de ani de zile, Codul Patrimoniului și, respectiv, Codul Urbanismului. Deocamdată, nu avem decât promisiunile.

3. Politici publice care să creeze cadrul financiar și fiscal pentru transformarea patrimoniului într-o resursă de dezvoltare economică; stimulente financiare și fiscale versus sancțiuni și constrângeri, care să încurajeze investițiile private și accesarea fondurilor nerambursabile

Patrimoniul poate deveni o sursă pentru dezvoltarea inteligentă, dar este ceea ce patrimoniul nu trebuie să fie, o sursă de îmbogățire rapidă pentru speculanții imobiliari.

În concluzie, pentru ca patrimoniul românesc să dăinuiască este nevoie de voință politică. Și pentru ca voința politică să existe, este nevoie de o masă critică de cetățeni care să își ceară dreptul la protejarea propriei identități istorice și culturale.

cuvinte-cheie: situație dezastruoasă / analiza existentului / schimbări sistem legislativ / finanțare / voință politică

Bálint Szabó

România deține un patrimoniu construit de excepție: este suficient să ne gândim la mănăstirile din nordul Moldovei sau la bisericile fortificate din Transilvania, poziții prezente și în patrimoniul UNESCO.

1. Coordonatele protecției patrimoniului construit

Este necesar a se lua în considerare coordonatele patrimoniului construit, respectiv a responsabililor de întreținere a acestui patrimoniu. Fenomenele sunt foarte complexe, doar câteva dintre aspectele majore:

- (1) patrimoniul construit se află pe teritoriul României; în calitate de proprietar ori administrator de patrimoniu, statul român are drepturi și obligații majore;
- (2) la cumpăna mileniilor, România este foarte săracă, iar prioritățile sunt altele decât protecția patrimoniului construit;
- (3) este necesar să se țină cont de lipsa de activitate în domeniul protecției patrimoniului construit, de cel puțin 25

ani: la începutul anilor '70 activitățile de protecție au fost întrerupte, în 1990 s-a pornit de la zero în multe privințe;

(4) la ora actuală, în România, și activitatea de protecție a patrimoniului construit este în stare limită, patrimoniul fiind supus unor degradări însemnate, permanente și irecuperabile; în momentul de față este necesară o abordare rațională a problemelor, reducând la minimum pierderile; este o stare critică, strategia trebuie să fie una de tratare a crizei;

(5) patrimoniul construit multicultural: patrimoniul este rodul mai multor culturi - pe lângă contribuții de proveniență română sunt demne de luat în considerare și contribuții de proveniență maghiară și germană, la fel, iudaice, armene, sârbe sau rutene;

(6) patrimoniul construit este reprezentat prin peste 30.000 de obiective fixate în Lista Monumentelor Istorice; protecția lor este asigurată de prea puțini specialiști în reabilitarea patrimoniului construit (angajați în sectorul privat); aproape la fel este și numărul angajaților de stat cu funcții de îndrumare și control (nu cu toții specialiști);

(7) proprietarii sunt persoane fizice sau juridice (biserici, consilii locale, instituții centrale ale statului), care de regulă au atitudine indiferentă (chiar dușmănoasă) față de patrimoniu construit; este drept, acesta presupune deocamdată numai obligații, nu și drepturi;

(8) inventarul patrimoniului construit este doar parțial și - de multe ori - superficial, având majoritar o vechime de peste 30 ani; studii de stare sunt rare, conservările, reabilitările și întreținerea se fac întâmplător; nu există priorități justificate din punct de vedere istoric ori valoric;

(9) instituțiile protecției de patrimoniu, cele centrale, respectiv, locale, sunt de foarte mică eficiență, în ciuda bunelor intenții;

(10) organizațiile neguvernamentale arareori susțin un sistem eficient de protecție a patrimoniului construit.

2. Grade de protecție a patrimoniului construit

Patrimoniul construit se protejează în mai multe trepte:

(1) inventarele, cadastrale, respectiv, monografiile constituie prima treaptă: patrimoniul trebuie luat în evidență;

(2) studiile de stare de patrimoniu sunt următoarea treaptă; este necesar de a se cunoaște starea patrimoniului construit, respectiv cauzele acestei stări;

(3) conservarea de stare, treapta intervențiilor urgente, este cea de a treia etapă; se intervine atât cât și acolo unde este necesar pentru stoparea degradărilor;

(4) treapta reabilitărilor este penultima: din când în când patrimoniul construit trebuie reabilitat;

(5) întreținerea este considerată ultima treaptă: între două reabilitări patrimoniul se întreține.

3. Principiile de bază ale protecției patrimoniului construit

Principiile de bază ale protecției patrimoniului construit sunt:

(1) principiul totalității: se recomandă abordarea concomitentă a tuturor problemelor; este greșit eliminarea (chiar temporară) a unor aspecte;

(2) principiul gradualității - în multe situații - pornirea de la zero obligatoriu presupune etapizarea activității de creare a sistemului de protecție; perfecțiunea nu poate fi atinsă din start, sistemul ajunge să funcționeze treptat;

(3) principiul uniformității: problemele trebuie abordate la același nivel; este periculoasă realizarea performanței calitative ori cantitative în domenii restrânse - în condițiile materiale și spirituale limitate; domeniile preferențiale concentrează resurse; luând de la alte domenii, degradează echilibrul;

(4) principiul reciprocității: patrimoniul construit se abordează deopotrivă de organele de stat și de sfera civilă; organizațiile neguvernamentale trebuie să sprijine organele de stat în realizarea sistemului de protecție de stat; fără un sistem de protecție de stat nu poate exista o protecție eficientă.

4. Metode de protecție a patrimoniului

Metodele de protecție a patrimoniului sunt:

(1) conștientizarea: societatea (inclusiv cea română) alocă pentru protecția patrimoniului cât crede necesar; formarea conștiinței sociale române de azi este primordială, mai ales sub aspectul priorității pentru construit: în procesul de conștientizare un rol important poate reveni Bisericii, respectiv organizațiilor neguvernamentale de profil;

(2) atenționarea: sunt mai mulți responsabili de protecția patrimoniului construit; dacă dintre ei unii uită (parțial sau total) de atribuții ce le revin, trebuie atenționați, găsind cele mai eficiente mijloace;

(3) realizarea și întreținerea sistemului de protecție: este de accentuat eficiența organelor de stat;

(4) organizarea sistemului de finanțare: pe lângă organele centrale de stat, este necesară și participarea organelor locale: se cere o legislație acoperitoare în acest sens; totodată este de dorit obținerea unor finanțări din partea Comunității Europene sau din partea fundațiilor particulare (World Monuments Watch, Fundația Getty, Soros etc.)

5. Împărțirea sarcinilor de protecție

(1) Managementul protecției patrimoniului construit se asigură prin: Direcția Patrimoniu Cultural a Ministerului Culturii, Institutul Național al Patrimoniului, Direcțiile Județene pentru Cultură;

(2) Coordonare profesională: Comisia Națională a Monumentelor Istorice;

(3) Cercetare - proiectare - execuție: de regulă prin firme private, angajate pe sarcini concrete;

(4) Control: Inspectoratul de Stat în Construcții (specializat mai ales pe lucrări noi);

- (5) Formarea specialiștilor: cadre cu studii superioare, respectiv medii: specializarea arhitecților, inginerilor, tehnicienilor, muncitorilor: atestare la nivel național; reciclare profesională;
- (6) Conferințe, schimburi de experiență: internaționale, naționale, regionale.

6. Sfera de activitate a strategiei de protecție

Sfera de activitate a strategiei de protecție cuprinde:

- (1) formularea strategiei de protecție:
 - (1.1) desăvârșirea inventarierii (atenție la arhitectura vernaculară, la monumentele în curs de dispariție),
 - (1.2) studiile de stare să fie periodice și să se extindă asupra tuturor monumentelor istorice,
 - (1.3) intervenții de conservare,
 - (1.4) intervenții de reabilitare (banii publici să se aloce numai când conservările s-au încheiat: până atunci să se încerce cooptarea capitalului privat), respectiv
 - (1.5) intervenții de întreținere – important: tratate de conservare-întreținere de editat;
- (2) formarea specialiștilor: să se desfășoare la toate nivelurile, pe lângă cursurile postuniversitare, să existe pentru muncitori, respectiv cadre medii;
- (3) transmiterea cunoștințelor către societate: caiete cu descrierea valorilor de patrimoniu, către specialiști: conferințe Tușnad, Structuri portante istorice (Cluj-Napoca), Monumentul (Iași).

Credem că este necesară elaborarea unei strategii naționale și a unui plan de măsuri de implementare a strategiei, cu suport financiar, bazat pe un inventar și un studiu de stare de calitate. Să rezulte un Program Național de Protecție a Patrimoniului Construit, cu poziții și priorități profesionale, aplicat timp de decenii. Societatea – inclusiv clasa politică – trebuie conștientizată de gravitatea distrugerii măturilor construite ale istoriei naționale.

Desigur orice program pe termen scurt este bine-venit, chiar și atunci, în lipsa unei strategii, plan de măsuri, inventarieri la zi, nu se poate interveni întotdeauna asupra monumentelor istorice cele mai valoroase și cele mai periclitate.

cuvinte-cheie: *criză / necesitatea unei strategii pe termen lung adecvate / principii de concepere a strategiei / societate / instituții / finanțare / analiza existentului / conservare / formarea specialiștilor / diseminare / Program Național de Protecție a Patrimoniului Construit*

Note

¹ T.O. Gheorghiu, *O tipologie a agresiunilor recente asupra centrelor istorice din România*, în *Historia urbana*, 1-2/2001, pp. 13-19.

² Unele dintre ele au fost publicate; de pildă: T. O. Gheorghiu, *Buzău - starea orașului - sumară diagnoză urbanistică și de arhitectură*, în *Arhitect*, 1-2/2008, pag. 26-31, idem, *Arad - valori de patrimoniu între protecție și distrugere*, în *Transsylvania Nostra*, 2/2010, pp. 23-36.

³ Un singur exemplu care spulberă mitul ineficienței investițiilor în patrimoniu: conform studiului din 2005 a Agenției Regionale a Patrimoniului Regiunii Provence-Alpes-Côte d'Azur (ARP-PACA), impactul patrimoniului (câștigul datorat lui) din zonă, reprezenta cca. 1,2 mld. euro, față de 27 mil. euro cheltuiți cu patrimoniul protejat și 15 mil. euro cheltuiți cu cel neprotejat. Studiul din 2008-2009 la scara întregii Franțe stabilește un raport de cca. 20/1 între câștig și cheltuieli (cf. Daniela Calciu, *Despre patrimoniul construit și câștigul economic*, comunicare la Congresul „De la arhitectură la patrimoniul construit...și mai departe”, Sinaia, 27-29 sept 2013.

⁴ Despre impasul domeniului – aflat în disoluție instituțională și declin profesional, ale cărui crize perpetue sunt adesea invocate în dezbaterile profesionale (v. de ex. mesele rotunde desfășurate în cadrul Simpozioanelor Arhitectură I Restaurare I Arheologie) – v. *Raportul Comisiei Prezidențiale pentru Patrimoniul Construit, Siturile Istorice și Naturale* (2009, <http://goo.gl/d3IDhc>, link verificat la 12.01.2015), cea mai cuprinzătoare analiză a domeniului din ultimele decenii, încheiată cu soluții și propuneri, dar rămasă fără niciun efect, în ciuda asumării declarative din partea Președintelui României. Referitor la educație, v. secțiunile semnate de Aurelian Trișcu, Dan Mohanu și Monica Mărgineanu Cârstoiu (cap. II, p. 84-96).

⁵ International Centre for the Study of the Preservation and Restoration of Cultural Property, organizație interguvernamentală cu sediul la Roma, înființată de UNESCO în 1959. Despre cursul *Conservarea patrimoniului construit* (Conservation of Built Heritage – CBH), v. <http://www.icrom.org/courses/cbh/> (link verificat la 12.01.2015).

⁶ Wood Conservation Technology (ICWCT), Stone Conservation (SC), Heritage Impact Assessments. Pentru mai multe informații, v. <http://www.icrom.org/courses/> (link verificat la 12.01.2015).

⁷ Restaurarea filologică susține faptul că intervenția integrativă contemporană trebuie să fie marcată și să conserve chiar intervențiile ulterioare etapei originare, dacă acestea au o valoare culturală sau sunt reprezentative pentru perioada în care au fost realizate. Exponentul principal al acestui punct de vedere în restaurare a fost Camillo Boito.

⁸ Atunci au fost trecute cele trei legi care zăceau de ani buni în Parlament: Legea nr. 182/2000 privind protejarea patrimoniului cultural național mobil; Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 228/2000 devenită Legea nr. 422 din 18 iulie 2001 privind protejarea monumentelor istorice și Ordonanța Guvernului nr. 43/2000 privind protecția patrimoniului arheologic și declararea unor situri arheologice ca zone de interes național; această ordonanță devenită Legea 378/2001 a fost modificată în 2003 și în 2006 în defavoarea protecției patrimoniului arheologic.

⁹ Comisia Națională de Arheologie și Comisia Națională a Monumentelor Istorice.

¹⁰ O.G. nr. 43/2000 privind protecția patrimoniului arheologic și declararea unor situri arheologice ca zone de interes național, art.7, lit. c) „orice modificări ale proiectului, necesare pentru protejarea descoperirilor arheologice”.

¹¹ În varianta din 2003 a Constituției există doar următoarele prevederi referitoare la moștenirea culturală:

„art. 6 - Dreptul la identitate: (1) Statul recunoaște și garantează persoanelor aparținând minorităților naționale dreptul la păstrarea, la dezvoltarea și la exprimarea identității lor etnice, culturale, lingvistice și religioase. (2) Măsurile de protecție luate de stat pentru păstrarea, dezvoltarea și exprimarea identității persoanelor aparținând minorităților naționale trebuie să fie conforme cu principiile de egalitate și de nediscriminare în raport cu ceilalți cetățeni români” și „art. 33 - Accesul la cultură: (1) Accesul la cultură este garantat, în condițiile legii. (2) „Libertatea persoanei de a-si dezvolta spiritualitatea și de a accede la valorile culturii naționale și universale nu poate fi îngrădită. (3) Statul trebuie să asigure păstrarea identității spirituale, sprijinirea culturii naționale, stimularea artelor, protejarea și conservarea moștenirii culturale, dezvoltarea creativității contemporane, promovarea valorilor culturale și artistice ale României în lume”.

¹² Prin utilizarea sistematică și neîntreruptă a mijloacelor moderne de investigare, cu precădere teledetecția utilă în cunoașterea patrimoniului arheologic, istoric, arhitectural și industrial.

¹³ Bisericile lui Ștefan cel Mare (1926), Bisericile și mănăstirile moldovenești din veacul al XVI-lea (1928), Bisericile moldovenești din veacurile al XVII-lea și al XVIII-lea (1933).

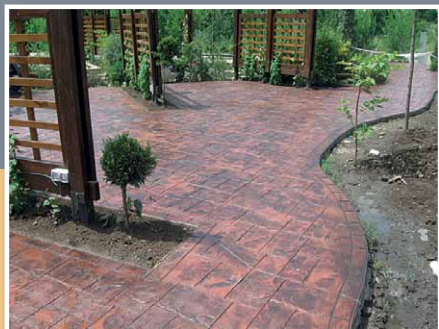
¹⁴ Am formulat toate propunerile și observațiile din text ale tuturor miniștrilor culturii din ultimii 5 ani.

¹⁵ 18.04.2014, Comunicat ICOMOS: Heritage Alert – Centrul istoric București: „Cu ocazia Zilei Internaționale a Monumentelor și Siturilor – 18 Aprilie – ICOMOS, prin Comitetul Științific Internațional al Orașelor și Satelor Istorice (CIVVIH) și Comitetul Național Român ICOMOS, printr-o scrisoare adresată celor mai înalte autorități guvernamentale românești, Ministerului Culturii și administrației Municipiului București își exprimă o puternică preocupare referitor la protejarea patrimoniului istoric al Bucureștiului”.

Hydromedia™

DRENAJ RAPID AL APEI PRIN BETON

Soluții
pentru gestionarea
apei pluviale

Artevia

ARTA BETONULUI

Beton
decorativ
în diverse texturi
și nuanțe

Agilia®

Beton
autocompactant,
vibrații

ZERO

Oferta integrată Lafarge

Cu o gamă complexă de produse
și servicii pentru realizarea
lucrărilor mari de infrastructură
**Lafarge oferă constructorilor
o soluție integrată,**
care generează
**importante economii
de timp și costuri**

LAFARGE
Clădim orașe mai bune™

SERVICII INTEGRATE PRIN SHOPFITTING

www.daas.ro

- Bucătării profesionale, Cantine, Baruri, Spălătorii
- Instalații refrigerare comercială și industrială
- Rafturi și mobilier comercial • HVAC • Shopfitting

www.siatec.ro

SIATEC ALUTERM GROUP

Cluj-Napoca
Str. Traian Vuia nr. 208

București
Sos. Dudești-Pantelimon nr.42

Telefon: +0372 368 355
Email: office@aluterm.ro
Web: www.siatec.ro

Timișoara
Calea Lugojului, Nr.140/3

Bacău
Calea Romanului, nr. 5

 siatec
specialistii intrarilor automate

siatec este o marcă a **alutermgroup**